

OLTART

Revistă de cultură

Nr. 4 (37) • Noiembrie 2021

Slatina

OLTART

Redacția OLTART
Str. Acad. P. S. Aurelian nr. 44, Slatina, județul Olt
cod poștal 230076, tel: 0723 638 840
e-mail: voinescu.sandu@yahoo.com

Redactor-șef: **C. VOINESCU**
Redactor-șef adj.: **Victor ȚIȚA**
Secretar de redacție: **Oana GLASU**
Colegiul de redacție: **Paul ARETZU, Aurelian Titu DUMITRESCU, Felicia FILIP, Dorin POPESCU, Cornel NICULAE, Maria IONICĂ**
Tehnoredactare: **Hoffman Design** hoffmandesign@yahoo.com
Corectura: **Dumitru ȚICLEANU**

Revistă editată de **Biblioteca Județeană Ion Minulescu**
cu sprijinul **Consiliului Județean Olt**

Tiparul realizat la imprimăria Editurii Hoffman

www.LibrariaHoffman.ro
Tel. 0740 984 910
ISSN 2285-598X
ISSN-L 2285 598X

Întreaga responsabilitate pentru conținutul articolelor aparține autorilor.
Revista publică articole conținând doar contribuții originale, din diverse domenii ale culturii. © OltArt, 2021

Toate drepturile rezervate. Nicio parte din această ediție nu poate fi copiată prin orice formă sau prin orice mijloace, electronic sau mecanic, incluzând fotocopierea, înregistrarea sau orice alt suport de stocare-redare, fără acordul scris al autorilor.

Cuprins

5	Editorial	Dorin POPESCU	<i>Europa și lumea rurală din legendele toamnei</i>
7	Banatul literar	Cornel UNGUREANU	<i>Sorin Titel și „ai săi”</i>
19		Viorel MARINEASA	<i>Un poet uvrier: Vasile Rodian</i>
22	Agora		Simona DUMITRACHE – de vorbă cu Paul ARETZU: <i>Suferința de adevăr</i>
24	Poezie	Remus Valeriu GIORGIONI	
26		Vasile RODIAN	
28		Felix SIMA	
31		Ioan POTOLEA	
33	Calendar		<i>Octombrie</i>
34	Soresciana	Maria IONICĂ	<i>Din consemnările Elenei Pădure despre Marin Sorescu și opera lui (I)</i>
40	Proză	Laura MĂRIEȘ	<i>Mereu în cumpănă</i>
46	Interviu	Oana GLASU	<i>Așa a fost... (dialog cu Thanas MEDI)</i>
50	Eveniment	Corina DAȘOVEANU	<i>Aduceri și luări-aminte de festival</i>
52		Nora RÂMNICEANU	<i>Zilele Antim Ivireanu la Râmnicu-Vâlcea (26-28 septembrie 2021)</i>
55	Credo	Ioan St. LAZĂR	<i>Binecuvântări lăsate de Mitropolitul Bartolomeu Anania</i>
57		Doina POLOGEA BERCEANU	<i>Maica Domnului în precesne ale mănăstirii Izbuc</i>
59	Două poeme de...	Eugen BUNARU	
60	Calendar		<i>Noiembrie</i>
61	Civica	Cornel NICULAE	<i>Dreptul de a spune nu</i>
64	Raftul cu cărți	C. VOINESCU	<i>Umbra – o cale de reîntoarcere a poetului în sine</i>
67		Teodor PRACSIU	<i>Simion Bogdănescu – Delir după Rahmaninov</i>
69		Gela ENEA	<i>Două mâini și mai multe inimi</i>
70		Octavian MIHALCEA	<i>Arcanele voluptății</i>
72		Emil NICULESCU	<i>Poezia e cămașa nebunului</i>

75		Daniel MARIAN	<i>Subtilitatea nefericirii în conjuncție cu patimile</i>
77		Cristian-Paul MOZORU	<i>Scrierea/poezia-cub. Încercări de decodificare a liricii Hannei Bota</i>
80	Poezie	Corina DAȘOVEANU	
82		Mihail SOARE	
84		Traian POP Traian	
86		Adrian BODNARU	
87	Proză	Dumitru BALABAN	
90		Angela Irina GHINTUIALĂ	<i>Enigma</i>
91	Calendar		<i>Decembrie</i>
92	Etnografica	Claudia BALAȘ	<i>Cămăși cu altiță din patrimoniul Muzeului Județean Olt – vedete în dosarul UNESCO</i>
97	Galeria de artă	Felix SIMA	<i>Expoziție de grafică și pictură a artistului plastic Cristian Sima</i>
101		Ioan IOVAN	<i>Ion Musceleanu</i>
103		Loredana IANOVICI	<i>Gheorghe TEODORESCU-ROMANAȚI</i>
106	Poezie	A.T. BRANCA	
108		Marian VIȘESCU	
110		Victor MAROLA	
112		Ovidiu DINICĂ	
114	Cartea zilelor noastre	Adrian SIMEANU	<i>Patru nume cu renume</i>
115	Muzica zilelor noastre	Dalma Lidia TOADERE	<i>O unealtă magică?</i>
116		Marius BOLDEA	<i>Pianist și mentor</i>
117		Petrea GÎSCĂ	<i>Cornul, regele orchestrei</i>
118		Adrian SIMEANU	<i>„Mondial”, iubit și astăzi</i>
119	Limba noastră	C. VOINESCU	<i>Cuvinte din bătrâni</i>

Materialele pentru numărul 38 al revistei vor fi trimise pe adresa de e-mail voinescu.sandu@yahoo.com până la data de 20 decembrie 2021, în Word, Times New Roman, 12, corectat, cu diacritice.

Editorial

Europa și lumea rurală din legendele toamnei

Dorin POPESCU

Am trăit în 2021 mici celebrări ale libertăților *altora* – s-au împlinit, în acest an trei decenii de la apariția de noi state independente în regiune, pe fondul destrămării URSS – Republica Moldova, Ucraina, statele baltice etc. Am trăit *istorie* în urmă cu doar treizeci de ani, iar istoria astăzi se construiește rapid și paradigmatic, aproape în fiecare zi, cu un ritm care pare a privilegia faptul divers și efemerul.

În urmă cu 30 de ani eram și noi altfel, în România, încă la începutul unei construcții ale căror contururi ieșeau tulburate chiar și din cele mai realiste proiecții.

Suntem la ani-lumină distanță de lumea încremenită în timp în care ne-am născut, de lumea care trăia ceremonial între Paște și Crăciun, de timpii lenevoși în care istoria se strecura în viețile noastre doar prin cărțile din pod sau prin poveștile bunicilor. Trăim evenimente istorice aproape în fiecare zi, cu o viteză care ne pervertește intuiția istoriei și care ne obligă s-o bagatelizăm rapid, înainte de a ne devora.

„Privesc fotografiile vechi”, vorba lui Călinescu și cu greu mă recunosc în ele – și cu greu recunosc în ele lumea în mijlocul căreia trăiam. O lume a copilăriei și

adolescenței mele, deopotrivă idilică și prozaică, de nostalgia căreia nu mă pot dezice vreodată. O lume în care îmi locuiesc părinții, frații, familia, cărțile din bibliotecă, bunicii, drumul spre școală și serbările ei, fotbalul din curte și din afara ei, verile mitice de la *ceilalți* bunici și, mai ales, sentimentul tonic că *stăpânesc* lumea din jurul meu, că ceasurile acesteia mută spre mâine blând și previzibil. **Mă simțeam complice cu ceasornicul lumii.** Astăzi nici măcar nu îi cunosc adresa...

Lumea de acum treizeci de ani nu seamănă, desigur, cu lumea de acum patruzeci de ani. La frontiera dintre aceste două lumi s-a construit sacrificial o **inversiune a paradigmei de viață** care ne-a adus modificări substanțiale, care ne-a reconectat cu modernitatea și Europa, chiar dacă *modernitatea* nu a ajuns încă nici acum în cătunele din Apuseni, în școlile rurale cu toaleta *în fundul curții*, în satele din care, fugind, românii au preferat să guste modernitatea *altora* trudei sisifice de a o aduce *aici*.

O parte dintre români trăiesc astăzi conectați la modernitate și la un stil de viață identic cu cel din marile metropole europene. O altă parte zace încă în sărăcie, în sate părăsite de șanse, de

oameni și de Dumnezeu. Mai multe Românii mentale se străduiesc să încapă în același destin. Câteodată ai impresia că Europa s-a născut aici, alteori nici nu îți poți imagina că ar fi ajuns pe aici vreodată.

Chiar dacă ieșirea din încremenire și drumul spre Europa ne-au făcut inegali, dureros de inegali, a reproșa Europei că nu a reușit să ajungă în satele noastre în care se stinge din nou lumina este ne-productiv și nedrept. **Șansa de a moderniza întreaga Românie ne-a aparținut dintotdeauna – ne aparține și acum;** noi suntem vinovați că lumina din metropole, de la Cluj și București, nu mai ajunge în satele de la marginea lumii.

Călătorind prin comunele noastre, bucuria de a mă ști în Europa se stinge rapid. Satul românesc trăiește în continuare, cu rarele excepții cunoscute (din apropierea marilor orașe, de-a lungul șoselelor vitale, din zone cu potențial turistic sau cu gene colective de *gospodari*), o dramă din care pare a nu mai ieși vreodată. **Satul românesc este pariul pierdut al României din ultimii treizeci de ani.** Aș spune că și educația este tot un pariu pierdut.

Urgența noastră absolută este modernizarea României rurale; trebuie să aducem Europa în cel mai prăpădit cătun al acestei țări, față de care avem imperativul solidarității. Clivajele actuale pot genera falii ireversibile între Româniile care trăiesc în această țară. **Trebuie să aducem Europa aici, nu să fugim**

în continuare spre ea, în Vestul care nu mai iese din visurile timpurii ale copiilor noștri.

Nu mă pot bucura plenar de libertățile modernității – pentru că lumina acestora nu atinge încă cenușiul din satele noastre, nu le transfigurează, așa cum visam în urmă cu 30 de ani.

Sigur că **suntem departe de viața precară** la care am fi fost condamnați fără sacrificiul colectiv care a făcut posibilă trecerea graniței dintre lumi, în decembrie 1989. Însă **la fel de departe suntem de ceea ce visam că putem construi,** în urmă cu treizeci de ani.

Ca un *Yanus Bifrons*, port în mine și bucuriile modernității (mă bucur de călătorii în lumi odinioară interzise) și povara limitelor ei (când știu că modernitatea lasă încă în pragul ușii satele din care am plecat spre lume). Parcă aș locui indecis la granița dintre două lumi. Una este a trecutului care nu a descoperit încă Europa, alta este a Europei care nu mai vrea să audă lecțiile trecutului.

În fiecare zi las să locuiască în mine ambele lumi, bucurându-mă că le aparțin, lăsându-mă fascinat de ceea ce este prețios în ele, lăsând să crească în mine poveștile lor, vocile lor, eroii acestora.

Însă în egală măsură imperativul urgenței ticăie nesfârșit în conștiința mea – **trebuie să modernizăm cu orice preț și rapid lumea rurală din care venim, păstrând neștirbite legendele ei. Legendele toamnei...**

Banatul literar

Sorin Titel și „ai săi”

Cornel UNGUREANU

1. Și Sorin Titel face parte din „familie literare” ale Banatului: părinții trăiau revelația devotamentului față de scris, față de carte, față de statutul de scriitor. Erau (încă) oameni ai satelor sau se instalau în orașe cu credința că vor schimba, aici, lumea. Scriam că Iuliu Birou și fiul său, Virgil Birou, Aurel Peteanu și Anișoara Odeanu, Nemoienii, Melentie, Mihai și Mariana Șora, George C. Bogdan și Doina Bogdan Dascălu ilustrează devenirea unor ginte care se devotează vieții culturale. Înscriș, după terminarea liceului, la școala de notari din Lugoj, tatăl lui Sorin Titel se integrează tradiției locului. Participă la spectacole, scrie un poem dramatic în trei acte, consacrat unor episoade din viața lui Avram Iancu. Spectacolul are succes, ziarele locale iau aminte, așa că Filaret Barbu îi cere să scrie libretul unei operete din viața meseriașilor lugojeni, pornind de la nvela *În lume* de Ion Popovici-Bănățeanul. Opereta scrisă de cei doi are succes. Iosif Titel termină școala de notari în 1933 și este numit subnotar în comuna Margina. Acolo pune la cale viața artistică a satului în care spectacolele își au rolul lor. Așa o întâlnește pe viitoarea sa soție: „Avea rolul Floricăi în piesa *Cinel-Cinel* de Vasile Alecsandri și recita o po-

ezie al cărei autor eram eu.” Tânăra se numește Cornelia Crăciunescu și are 15 ani. Sorin Titel se va naște în decembrie 1935. „Toate vor fi grăbite în viața lui”, scrie Tatăl. (1) După cum au fost și în viața părinților lui, adăugăm noi.

Despărțirile vor începe devreme: subnotarul și pe urmă notarul trebuie să-și schimbe des locul și familia trebuie să-l urmeze. Lugoj și pe urmă Caransebeș vor fi localitățile în care-și va petrece adolescența. Dacă prozele vor reclama spațiile copilăriei, dacă fantazia scriitorului se va întoarce mereu pe traseele care au în centru Margina, Făgetul, Lugojul, anii maturizării vor fi în Caransebeș.

Anii din Caransebeș și cei din Lugoj sunt urmați de facultatea de film: viitorul scriitor vrea cinematografie, vrea să facă teatru. Teatrul ține de tradiția locurilor, pe care el o urmează. Eliminat de la facultatea de teatru-film, este exmatriculat și de la facultatea de filologie. Tema exclusului îi va domina întreaga literatură. El este un exclus, este alungat, ca toate personajele sale, din paradis.

2. În fiecare dintre „rememorările” sale obsesia lecturii e centrală. Copilul și apoi adolescentul e legat, condiționat,

determinat de lectură, de cărți, de fantaziile autorilor iubiți. Odată cu alegerea profesiei (de scriitor) modelele se împuținează. Prima serie vine din literatura rusă și sovietică, cea accesibilă în anii '50: Cehov este un autor care va rămâne alături de el toată viața. Dar nu numai Cehov, model esențial, ci și Șolohov. Explicația e legată de evenimentele literare: Cehov a fost aniversat cu fast în 1960 (era centenarul Cehov, operele sale fuseseră traduse în românește, comentariile asupra scriitorului nu deveneau inutile, dar și alături de Șolohov, autor permis. La moartea lui, Sorin Titel își va aduce aminte:

„Un tânăr de prin părțile Donului și-a pus în gând – împlinise abia douăzeci de ani – să scrie un nou *Război și pace*, să dea o replică marelui Tolstoi! Privirea sa îndrăzneță s-a îndreptat cu orgoliu spre piscul cel mai înalt... Vestea morții lui Șolohov ne-a zguduit obligându-ne – pe toți cei din generația mea – să ne întoarcem privirea spre anii de tinerețe și să ne amintim ce a însemnat pentru noi cartea lui Șolohov. Am citit-o pe nerăsuflăte zguduiți de adevărul descoperit în litera ei. Iată, însfârșit, un om viu, Grigore Melehov, cu tulburătorul său destin, atins de aripa tragediei!”

Tragicul era unul dintre tabuurile realismului socialist, Grigore Melehov deschidea drum spre contestație. Dar nu numai atât: tânărul din părțile Donului era și unul dintre personajele pe care scriitorul le admira.

Descoperirea eroului se leagă de altă temă preferată a scriitorului: tema imaturității. Orice scriitor capătă valoare sub acest semn, fie că e vorba de un roman de Melville sau de Florin Bănescu:

„Ajunși la capătul acestor lungi peregrinări, în afara cărora opera lui Melville

nu poate fi desigur înțeleasă – și la care vrem să răsundem, desigur simplificând cât mai puțin – este următoarea: De ce călătorește Melville? Ce-l determină pe tânărul „de familie bună”, ... să pornească în lungă sa călătorie pe mările lumii? Răspunsurile pot fi multiple, totuși incertitudinea ce ne cuprinde în clipa în care încercăm să le dăm, cu greu poate fi evitată. Pentru că, simplificând prea mult răspunsul, simțim cum ne depărtăm, de fapt, de realul adevăratul mobil al acestor călătorii. (Swift, Montesquieu)

„Profilul adolescentin și puritatea personajului, frumusețea lui morală sunt însă în măsură să ne cucerească, oricât de blazați am încerca să rămânem.” (2)

Așezarea, în 1964, în Timișoara îl leagă de climatul unui oraș în care totul se deplasa către ideea de artă tânără, nonconformistă, către ideea de avangardă. Grupurile 111 și Sigma ale plasticienilor, teatrul lui Aurel Manea, balerinii lui Schneider și, desigur, trupa Phoenix, cineclubul C.F.R țineau de deschideri energice către artele noi – către experimentele necesare. Călătoriile în Iugoslavia înseamnă și șansa de a descoperi librării bine aprovizionate. Pasiunea pentru noul roman, clamată într-un șir de articole, pentru „școala privirii” nu e despărțită de pasiunea pentru film. Comentator al filmelor, Sorin Titel optează pentru modelul Robbe-Grillet, Claude Simon (Drumurile Flandrei) fiindcă îi oferă un tipar nou: o opoziție atât față de „vechea literatură”, față de tiparele consacrate ale romanului, cât și față de dictatul propagandei oficiale.

3. *Lunga călătorie a prizonierului* nu e, ceea ce s-ar chema, un *nouveau roman* ortodox: romanul nu este al obiectelor, ci al locurilor. Călătoria persona-

jului, dizolvanta sa odisee traversează locuri lipsite de orice personalitate: sunt non-locuri. Sunt spații reziduale. Întreaga călătorie stă sub semnul acestei fraze de început:

„Traversară împreună piața pustie a orașului, venind din partea stângă a ei, de după maghernițele pe jumătate demolate, înaintară așa până ajunseră în centru, acolo unde cutiile goale de conserve și mere putrede erau împrăștiate peste tot...”

Locurile sunt fără limite, imense, în expansiune, încăperile sunt largi, ca și cum ar aparține altei planete:

„Și iată-i adăpostindu-se de data aceasta într-o odaie cu plafonul foarte înalt și cu ferestrele atât de sus puse, încât ca să poți privi trebuia să te urci pe scaun.”

Clădirile sunt demolate, sunt părginite. Lumina e întotdeauna palidă, iar sângele, carnea trădează urmele unor masacre făcute de curând. După câte o idilă-popas urmează scene crude, neiertător așezate în preajma momentului idilic:

„...treceau deci prin locuri cu luminile stinse, cu câte o pereche, el și ea (suntem în mijlocul idilei, n.n.) care se priveau în ochi, în imense săli de sport unde se odihneau întinzându-se pe saltele prăfuite, prin hale uriașe de carne, hălcile sângerânde stând agățate de cârlige prăfuite...”

Aerul e înecăcios, în preajmă presimțindu-se abatoare. Măcelurile, reale sau bănuite sunt pretutindeni, dar... jocurile pot fi compensatorii. Însoțitorii îl lovesc în joacă pe prizonier și sunt uimiți de rezistența acestuia. Pe urmă gardienii vor să joace telefonul fără fir:

„La început, captivul, ca să nu-i su-pere, alege cuvintele cele mai frumoase

și mai delicate cu putință, ce-i erau lui foarte dragi. După ce-și notau totul în carnețel, își mișcau capul în semn de mustrare: alege intenționat, spuneau ei, cuvinte urâte ca să ne mâhnească. Zadarnic încerca deținutul să-i convingă că auziseră greșit... Nu întâmplător, nu întâmplător, spineau ei, dând cu tristețe din cap și privindu-l pe captiv cu multă suspiciune.”

Relațiile dintre prizonier și însoțitori – gardieni – sunt complexe, aceștia exercitând asupra primului o pedagogie suavă, dar și corecțiuni energice, cu o inconștiență somnambulă:

„Ca să se convingă până unde merge rezistența captivului, îl supuseră unor probe într-adevăr esențiale, pe care acesta însă le trecu cu succes. Astfel, pe un ger de minus douăzeci de grade îi porunciră...”

Atrocitatea e zâmbitoare, umorul e negru, paznicii zâmbesc mereu: se joacă. Politețea excesivă a prizonierului e și ea parodică, precum și obediența acestuia. Putem citi prin grila „călătoriei” cum decurge relația dintre scriitor și „paznicii săi” într-un regim totalitar. Totul trebuie citit (și a și fost citit) ca un roman al protestului. Primirea a fost excepțională, cartea a primit premiul Uniunii Scriitorilor, a fost elogiată de Monica Lovinescu la Europa liberă:

„Dintr-o producție epică ce ni s-a părut că oscilează de la începutul acestui an între mediocru și onorabil, și bineînțeles din cărțile ce ne-au sosit până aici, doar *Lunga călătorie a prizonierului* de Sorin Titel reține mai serios atenția. Nu e o surpriză, deoarece volumul de nuvele, *Noaptea inocenților*, ne arătase că autorul ajunsese la o necesitate a spusului care e cel mai sigur semn al maturității. Odată cu *Lunga călătorie a prizonierului*,

Sorin Titel dovedește că într-o vreme atinsă de „parabolită” știe să mânuiască parabola într-un stil care-i este propriu. Desigur, referirea la Beckett e obligatorie. Dar numai într-o cultură în care se scrie mai mult decât se citește – și din păcate cam așa se întâmplă cu tinerele talente din România – frica de „influențe” poate fi atât de stăruitoare. O literatură nu este făcută doar din rupturi și a respira un aer contemporan nu este una cu epigonismul. Desigur, regăsim în *Lunga călătorie a prizonierului* relația beckettiană dintre călău și victimă, uzându-se până trece la înfruntare și complicitate. Dar această relație este numai beckettiană și istoria contemporană nu a fost nefericit de darnică în exemple? În orice caz, originală nu este nici situația, nici deteriorarea acestei relații. Dar alegându-și semnele din simbolistica creștină și printre arhetipuri anterioare creștinismului, Sorin Titel proiectează o relație în propria ei preistorie. Și nu ne îndeamnă la o descifrare: Fecioara Maria, Caron etc... Dimpotrivă, dozând cu rigoare, autorul ne interzice orice clarificare. Suntem condamnați să umblăm alături de acești trei oameni – un prizonier și cei doi paznici ai săi – întâi după un fel de stea nesigură – Regii Magi, de ce nu? –, apoi, după amintirea ei în sfârșit după uitarea ei. Fraza ia într-atâta ritmul mersului încât, la limită, punctuația ar trebui să dispară pe lungi pasagii, punctul nemaiintervenind decât în rarele clipe în care cei trei se opresc pentru ca să înceapă sadicul joc dintre paznici și prizonier.

Dacă această descifrare odată sugerată ne este imediat răpită de autor, cealaltă care ar tinde la asemuii prea contemporane și prea precise ispitește

mai stăruitor. Dar e prea evidentă ca să ne oprim la ea.” (3)

Lunga călătorie... e un roman teoretic în care un subtil cititor de proză poate studia rezistența textului în fața diverselor violențe experimentale. Categoriile negative ale liricii moderne (cele consemnate de Hugo Friederich în a sa *Structură a liricii moderne*), adică depersonalizarea, eul artificial, ilimitarea, idealitatea goală, transcedența vidă sunt ilustrate de un scriitor ce se detașează suficient de opera sa pentru a da libertate deplină autoironiei

4. După fixarea sa în București, Sorin Titel va încerca să-și descopere ținutul natal. Să dea, cu alte cuvinte, o semnificație non-locurilor. Să încerce recuperarea acestor spații de tranziție, de pasaj, aceste locuri ale provizoratului și, într-un fel, ale exilului, prin topografii: prin cartografierea acelor locuri în care există „țară natală”, regat, imperiu, casă, familie. Fixarea în „țara îndepărtată” trebuie legată de amintirea unui imperiu care definea locul originar al personajelor.

Un imperiu... în care cei mai importanți erau cei de jos. O Europă Centrală în care Împăratul ține de carnavalul perpetuu, ca și Švejk:

Nu cred să se afle în toată literatura lumii un protestatar mai puțin arătos decât bravul soldat Švejk. Mic, rotofei, cu niște ochi rotunzi și candizi în care cei din preajma lui par a desluiși o imensă prostie, cu picioare groase și butucănoase iradiind o indiscutabilă stare „cazonă”, Švejk nu prea seamănă, într-adevăr, cu pateticii și sublimii nonconformiști cu care ne-a obișnuit literatura de până la el... Arma folosită de el, o armă cumplită, este batjocura, aflată în spatele unei cumințenii și smerenii cât se poate de ipocrite amândouă.

Cu *Țara îndepărtată* (1974) Pasărea și umbra (1977), *Clipa cea repede* (1979) *Femeie, iată fiul tău* scriitorul recuperează temele (topografiile) sale anterioare (*Valsuri nobile și sentimentale*, 1977, dar mai ales *Dejunul pe iarbă*, 1968) dizolvate în exercițiile onirice.

Romancierul reține nota arhaică a unei lumi pendulând între sat și oraș, între civilizația rurală și Cetățile imperiale. *Dejunul pe iarbă* relua o seamă de imagini ale imaturității, fixând geografia locurilor. E vorba de un Banat încă patriarhal, în care riturile nașterii, ale căsătoriei și ale înmormântării dau o notă aparte acestei lumi. Bătrânii sunt descoperiți în cealaltă vârstă a lor – cea de odinioară – trăind în aceeași stare de inocență care iluminează personajele lui Sorin Titel.

Tetralogia va folosi toate sugestiile fazei experimentale. Scriitorul își simplifică tehnica: nu ea este principalul său atu, nu tehnica e principala virtute a scrisului său, ci povestirea.

Țara îndepărtată evocă o lume strict determinată în timp și spațiu. Ne aflăm în Banat, în timpul Primului Război Mondial (și câțiva ani după), perioadă în care copilăria suportă seisme vremii. Copilăria receptează „vocale”, își asumă faptele celor maturi, și ei definind, într-un fel sau altul, universul inocenței. Chiar dacă povestitorii sunt ceilalți, oameni ai locului, înțelegem că receptorul are o anumită vârstă. Recuperăm satul prin prisma acestei copilării. Astfel satul devine el însuși un erou al cărții, un personaj colectiv, care are istoria lui. Bătrânii lui ajung la noi dintr-o lume veche, cu o patină de noblețe. Ne aflăm la confluențe de vremi și de drumuri amprenta peste această lume a satului, mai ales prin ciudații lui intelectuali, prin copii care urmează, la oraș, o școală sau alta.

Țara îndepărtată poate fi copilăria, dar și cea lume a satului, aflată la începutul marilor ei cutremure. *Țara îndepărtată* ar fi romanul de-teritorializării, dar și romanul în care inocența este tot mai des, pândită de primejdii.

Universul insular al satului creează iluzia unei fericiri perpetui. O liniște domestică pare a pluti peste marile familii ale locului. Autorul consemnează nu doar cu minuție ci și cu căldură, cotidianul domestic, dând sens adânc – cvasimitic – unor istorii curente. Plecarea de acasă a copiilor (la școala din oraș!) e descrisă pe multe pagini, ca aventura lui Ulise sau a lui Nică a lui Ștefan a Petrei. Prepararea colțunașilor devine, prin pasiunea culinară a eroinelor, un eveniment tot atât de important ca răpirea frumoasei Brizeis. Călătoria domnului Cristea, inginer agronom la Marginea, cu domnișoara învățătoare, viitoarea soție, echivalează furtul sabinelor, cel care a dus propășirea Romei. Autorul descrie un cozonac, cum Proust – rochia cutărei ducesse. Idila și replica naivă conturează un univers și o concepție despre lume: o țară îndepărtată, nu foarte îndepărtată de lumea scriitorilor noștri „clasici”. Determinarea temporală e respectată cu tristețe, până la urmă toate învârtindu-se în jurul factorului economic:

„- Nu mai spun ce-am pățit cu al meu acu doi ani, când am fost în prima clasă de liceu, că acu s-o mai liniștit. Primim noi, cam după Sfântul Ion, de la el, o scrisoare că nu mai stă la școală, că lui i s-o urât, că lui îi e dor de noi, că el fără noi nu poate trăi, și s-a gândit bine, și el se lasă de școală și se întoarce acasă. Prin de atunci taică-su la căruță, că era inflație mare, când cu milioanele, cu trenu cine avea bani să se ducă?... Ajungem noi la internat și, pe copil, cum să-l iei cu

rău, că plângea de se scutura cămașa pe el, că de atâta plâns mie mi-o fost frică să nu stea inima în el și să moară săracu de inimă.....”

În centrul cărții e satul exprimat prin Mama, Tata, Eva Nada. Ne putem permite să sesizăm, în acest context, o tradiție a literelor ardelen și bănățene. Realizată inferior artisticeste, tipologia propusă de scriitor poate fi descoperită în cărțile lui Virgil Birou și ale lui Romul Fabian, autori preocupați de aceeași lume. Barocul bănățean funcționează, poate fi regăsit și în *Anotimpul pierdut* al Anișoarei Odeanu și în *Blana de focă* a Maiei Belciu și în biografiile românești ale lui Gheorghe Jurma. În citatul studiu călinescian există observații importantă pentru scrisul lui Sorin Titel:

„Românul de aici e poate cel mai volubil și mai vorbăreț dintre toți frații săi. Vorbirea lui se desfășoară fără nicio sinteză, pe cale asociativă... Din acest spirit enumerativ rezultă un realism care se face mai evident simțit în artele plastice. Gasconismul și realismul trebuie pus în legătură cu meridionalismul relativ al provinciei.”

Retragerile către „țara îndepărtată” înseamnă întâlniri cu Creangă, dar și cu scriitorii latino-americani în vogă. Înălțarea Dorcăi la cer repetă înălțarea la cer a lui Remedios, din țara atât de îndepărtată a lui Gabriel Garcia Marquez.

5. *Pasărea și umbra* continuă *Țara îndepărtată* sau, mai exact, îi „definește” vechimea. O vechime... simbolică, un drum care ne duce mai departe. Viața și moartea sunt legate de acel timp, de istoria de demult. Suntem introduși fără preliminarii în viața satului bănățean „vechi”. Totul este curat și bun în această lume în care relațiile umane sunt luminoase și calde; rele, nedrepte, sunt îm-

prejurările. Oamenii sunt buni, generoși, nedrepte sunt accidentele, întâmplarea finală, moartea-prea-timpurie:

„Să-ți povestesc cum s-a întâmplat: am fost și noi la o nuntă – ori un botez, că nu mai țin minte ce a fost – cam pe la sfârșitul lui februar. Și la petrecerea aceea, Ion al meu întruna a jucat și a petrecut; de jucător a fost jucător, fără el nici nu s-a ținut nuntă în sat. Numai că a băut un picuț cam mult și din pricina jocului s-a incitat prea tare: îi curgea sudoarea pe obraz și cămașa de pe el era o apă. Și așa ud leoarcă, a vrut să iese afară... Când săracu nici treizeci de ani împliniți n-a avut, s-a prăbușit când e omul cel mai în putere. Nimic nu-i mai pe nedreptate în lumea asta... nu cred că există o durere mai mare decât atunci când omul moare fără să fi avut vreme să se bucure de viață, așa cum o fi ea. (...) Anul trecut a murit la noi un copil, cam de optsprezece ani; a trăsnet o claie cu fân și el a fost în vârful clăii și atunci l-au băgat în pământ; da degeaba l-au băgat, el a fost țeapăn, nu l-a mai putut nimeni învia! Tot satul a fost la înmormântarea copilului ăluia și a fost o jale cum n-a mai fost în sat de multă vreme!”

Nimic mai nedrept decât moartea, dar chiar cei mai de seamă tineri mor; moartea lui Ion – personajul central al primei părți pune în valoare biografia unui soldat al imperiului care își descoperise o soție atunci, înainte de Primul Război Mondial. Femeia de la Szeged, lulișka, ajunsă în Banat, își poartă soțul agonizant prin Lugoj, și fiindcă se întorc acasă, mai au prilejul să audă naratori care istorisesc întâmplări cu tineri care au fost uciși. Cei care vorbesc despre moarte își descriu, cu o uluitoare încredere în cei de alături, rănilor. Nonlo-

curile au profunzime, sunt ale oamenilor-de-pe-acest-pământ.

Oamenii sunt buni; iertarea, înțelegerea, capacitatea de a se devota, de a se dăruia traduc imaginile unei umanități existând parcă într-o vârstă de aur. Istoria morții lui Ion (replică la personajul lui Rebreanu) e istoria voinicească a unui personaj de odinioară din Banat; armata la honvezi, prietenia ostășească, dar și „testamentele” – rostirea de pe patul de moarte – reprezintă momente în care seninătatea personajului nu poate fi întunecată de umbrele sfârșitului.

Care ar fi, în acest context, raporturile dintre știința vieții, cea a bătrânilor satului, învățată de demult, și cea a cărților, așa cum e reprezentată ea de doctorul Tisu? Naratorul ne informează, mai în glumă, mai în serios, că Tisu e posesorul Cărții – o carte cu probleme pe care Ion le rezolvă fără să ezite. Doar ultima, cea dinainte de moarte (cea care aduce moartea), rămâne nerezolvată. Narațiunea învăluie mereu evenimentele, întrebările, într-un desen naiv, care ar putea fi citit/interpretat de posesorii înțelepciunii.

Partea a doua a cărții este consacrată doctorului, martorul și prietenul lui Ion. Aci epoca vinează a studentului Tisu și a prietenului său, Honoriu Dorel Rațiu parafrazează perioadele studențești ale românilor la Viena.

Unul dintre personajele mari ale cărții care aparține momentului vienez este poloneza Ignasia: între Ignasia și Maica Domnului pe care o pictează mereu se stabilesc relații de plăcută familiaritate. Între zbaterile dramatice ale căutătorului Honoriu Daniel Rațiu și siguranța domestică a Ignasiei se interpun alegoriile tablourilor; pentru fiecare dintre

evenimentele vieții, Ignasia descoperă un echivalent plastic.

Ar trebui să căutăm în *Pasărea și umbra* o Vienă care se scufundă – una care își trăiește carnavalul, prelungind isprăvile lui Švejk? Să fie Ignasia un echivalent al lui Švejk, iar cei doi tineri cufundați în istorii nocturne fără sens? Idilicul și grotescul mitteleuropean domină aceste pagini în care doctorul Tisu, omul Cărții, trăiește o tinerețe prea îndepărtată de cea a lui Maiorescu, Eminescu sau Slavici pentru a-i acorda semnificație. Orașul a rămas doar al carnavalului popular, fie el agrementat cu banchetele fericirilor.

6. *Clipa cea repede* (1979) are, iarăși, motto din Eminescu: „Nu e păcat/ Ca să se lepede/ Clipa cea repede/ Ce ni s-a dat?” Romanul vorbește tulburător de simplu tocmai de „clipa cea repede”. Aceasta e tema lui. Oamenii își regăsesc tinerețea de demult tocmai atunci când au pierdut-o pentru totdeauna. Acum, când sunt aproape de sfârșit, vremurile acelea, atât de îndepărtate, locurile în care au fost sunt însăși Paradisul Atunci au fost nespuse de fericiti. Petrecerile se țineau lanț – și scriitorul descrie asemenea petreceri – iar sărbătorile erau fără seamăn. Bogății neasemuite se revărsau în jurul lor. Ei au fost unici, ca și vremurile, ca și locurile prin care au trecut. Povestitorii lui Sorin Titel au avut noroc. Un noroc pe care nu l-au avut decât cei aleși.

Doar povestitorii din *Clipa cea repede* sau *Femeie, iată fiul tău* (1983) au trăit asemenea șanse. „Fericirea trece și ea, așa cum se sfârșesc toate. Dar mie mi-a fost de-ajuns cât a fost. Nu mă pot plânge...”

Nimeni nu se plânge, nimeni nu mai revendică nimic. Toți povestitorii ultimelor romane au trăit întâmplări miracu-

loase, au avut parte de o viață feerică, așa că nu le pare rău.

Casa, grădina, câmpia sunt, în ultimele romane, granițe pe care personajele lui Sorin Titel le trec cu mai multă sau mai puțină îndemânare. Muncile câmpului, construirea unei case, mobilarul ei sunt însoțite de ritualuri. Sunt ritualuri inaugurale. În satele în care se nasc cei doi Marcu (*Femeie iată fiul tău*), în locurile în care ei copilăresc casa, grădina, câmpia garantează liniștea personajului. Îi întemeiază o viață interioară deplină. Mărturisesc un izomorfism ușor de înțeles. Sunt Mumele. Die Muetter.

Din aceste lumi ale începuturilor încep – și procesul este mai vizibil în *Clipa cea repede* – să se ridice oamenii orașelor mici, a târgurilor provinciale. Să traseze granițe. În *Casa* – capitolul în care orașul începe să devină Centru – apar peste noapte un hotel, un restaurant. Sunt Nonlocurile care subminează devenirea Locurilor, a geografiei societății tradiționale. La Împăratul Traian – cel mai de seamă loc de petrecere al orașului proaspăt întemeiat – își dau întâlnire, săptămânal, trei preoți. Se întâlnesc să joace cărți. Sunt magii noii lumi. Jocul de cărți îi supune ritmurilor devenirii non-locurilor. Așa cum Viena trăia implozia în *Pasărea și umbra*, așa cum Fecioara Maria era „creată” de pictorița Ignasia, comedia preoților jucători ține de subversiunea valorilor „locurilor”.

A construi o casă, a te așeza în interiorul unei case, al unei familii, al unui sat (oraș) a părăsi o casă, un sat, un oraș sunt evenimentele fundamentale ale geografiei *Țării* lui Sorin Titel. Cei mai tineri trăiesc nostalgia casei, ciudatul dor al așezării. Hoinarii vor să ajungă acasă. E visul lor. Pentru un Marcu e prea târziu.

Un apropiat îi va recita Fiului celebrele versuri ale lui Rilke:

„Wer jetzt kein Haus hat, baut sich keines mehr/ Wer jetzt allein ist, wird es lange bleiben.”

Cât de multă vreme va rămâne singur cel care nu are astăzi casă?

Casa, scrie Bachelard, este în directă legătură cu Mama, retragerea acasă însemnând retragerea spre origini. Spre un teritoriu bine definit de o geografie curentă. Dar iată că nici Mama nu este protejată de accidente trecerii; de de-teritorializare; de de-canonizare:

„Se obișnuise de-acum cu gândul că la scurt timp după moartea ei și casa o să-i fie scoasă la vânzare și-i vedea aievea pe cei ce-au să se grăbească s-o cumpere: oameni necunoscuți... uitându-se cu scârbă la pereții coșcoviți, nerăbdători s-o dărâme cât mai repede, ca să ridice în locul ei o alta nouă....”

Casa este și o ecuație fundamentală a geografiei abisale a lui Sorin Titel, cea legată de dezastrele intimității:

„Casa, asemenea unei ființe inconștientă și oarbe, incapabilă să opună rezistență unui destin lipsit de îndurare, accepta, de bună voie... distrugerea.”

Dar personajele lui Sorin Titel nu acceptă „de bună voie” distrugerea? Nu sunt frecvente, în ultimele sale romane ființele autodevoratoare, cele care își contemplă, cu seninătate tragică, finalul?

Ne-am oprit altădată asupra mitologiei imperiului, prezente în operele unor scriitori ardeleni și bănățeni. Imperiul putea satisface teribila sete de „poveste”, de basm, voința de fericită fantazare a povestitorilor lui Sorin Titel. Din depărtarea lui, scriitorul putea vorbi despre un timp al miracolului posibil. Români, sârbi, germani, maghiari, polonezi își

dau întâlnire în aceste cărți ale Banatului imemorial, copleșit de luminile vârstelor aurale. Schimbă confesiuni, leagă prietenii, se simt bine împreună. Rătăcesc unii alături de alții, peregrinează într-o lume paradisiacă. Sau într-o lume care nu-i respinge. Chiar dacă nu este mereu ocrotitoare și tandră, înfloritoare și sărbătorească, lumea aceasta găsește prilejuri nebănuite de a se solidariza. Umiliții se întâlnesc și se regăsesc, singuraticii se confesează: sunt fericiți să creadă în aproapele lor. Mărturisesc și celălalt iartă.

Povestirea devine o terapie a marilor frustrați.

Prin filiera Sadoveanu, a cărui lume a dezmoșteniților nu-i indiferentă scriitorului, Sorin Titel îl asimilează pe Dostoievski. Pe această cale vor pătrune în opera lui Sorin Titel imaginile christice. În *Femeie, iată fiul tău*, Marcu ni se adresează cu un bun simț învecinat cu umilința. El este bănățeanul care trebuie să fie ordonanță. Marcu întâiul devine ordonanță la ofițerul Ivo Filipovac. Ofițerul face parte din armata chesaro-crăiască: e un demn reprezentant al finalului ei. Literatura crepusculară a Imperiului este recapitulată, de la un capăt la altul, prin acest personaj. Dacă Imperiul este, pentru majoritatea personajelor din opera de tinerețe ale scrisului lui Sorin Titel, paradisul, locul în care bătrânii evocă tinerețea pierdută, itinerariile creșterii și împlinirii, în *Femeie, iată fiul tău* scriitorul studiază lumea și amurgul imperial printr-un personaj feminizat, incapabil de a trăi demnitatea kșatria. Nu mai este un adevărat erou al castei; este, ca și ultimii reprezentanți ai familiei Trotta, jucători ai finalului.

În *Femeie, iată fiul tău* câștigă un spațiu larg tema dublului. Oamenii s-au în-

tâlnit odată, acum se reîntâlnesc dar le e teamă – nu îndrăznesc – să se recunoască. Se știu din întâmplări vechi, aduse la suprafață de „cealaltă memorie”. Marcu (I) se sfiește să-i amintească superiorului său că ei se aseamănă. Asemănarea este tulburătoare, Ivo privindu-se în oglinda inferiorului său cu melancolică iubire. E peste puterea lor de a înțelege asemănarea. Sunt legați între ei de istorii burlești (personajul generic al soldaților titelieni e Švejk), dar mai ales stranii, imprevizibile. Marcu este a treia ordonanță a domnului ofițer Ivo Filipovac. Odată cu întâlnirea cu Marcu își va împlini destinul. Odată cu moartea lui Marcu va începe așezarea sa. Ce îi legase? Există în fiecare dintre romanele lui Sorin Titel un dialog straniu cu necunoscutul. Și o cale către el. Necunoscutul poate fi (și este) Imperiul, în care crepuscularul, agonicul, finalurile devin atotcuprinzătoare. Marcu moare aici, dar Ivo, dublul său, ofițerul „lăsat la vatră”, cel care își descoperă soția (casa, familia, orașul) se salvează. Poate îmbătrâni fericit. Și moare în timpul unui spectacol de operă, în Timișoara, mica Vienă, orașul tuturor reîntoarcerilor – recuceririlor – lui Sorin Titel.

Ar fi avut aici loc o comparație între romanele unui scriitor care trece prin Banat, Nicolae Breban, și Sorin Titel. În generația '60 a prozei mi se par cei mai apropiați și cei mai divergenți. Sunt „exegeți” ai acelorași teme. Femininul, expansiunea trupului la o anumită vârstă, relația dintre copil (adolescent) și lumea înconjurătoare, victoriile și eșecurile imaturității îi preocupă cu aceeași intensitate. La Sorin Titel totul are transparență, se manifestă tranzitiv. În romanele lui Sorin Titel biblioteca protejează și controlează aventurile imaginației, în romanele lui Breban inconștientul este

agresiv, sălbatic, devorator, de-formator. Breban este sarcastic, cinic, Sorin Titel este îngăduitor: personajele sale pot fi iertate, Banatul nu e o vale a plângerii. Oamenii sunt buni, locurile sunt memorabile. Brebanienii se cufundă în sine, alunecă înlăuntrul lor, naufragiază acolo. Breban e atras de miezul fierbinte al lucrurilor, eroii lui – cel puțin după *Animale bolnave* – „cad”. Titel e preocupat de stratul de aer în care eroii săi sunt apți de zbor. Totul este stare (cădere) la primul, mișcare ascensională și levitație la cel de al doilea.

Întoarcerile în copilărie relevă la Sorin Titel fața mirifică a lumii. Dar nu doar atât: în copilărie apar marii îndrăgostiți ai naratorului. Femeile se căsătoresc foarte tinere, eroii (falșii, nu-i așa, eroi) se îndrăgostesc de adolescente. Any Scheindler, trapezista care-i va deveni soție lui Ivo, este o adolescentă fără conștiința vârstei. Singurul bărbat care a fost alături de ea este fratele. Iubirea sororală apare des la Titel, ca și la Musil, Trakl sau Kusniewicz. Este o împlinire a copilăriei, o devenire a universului infantil.

Copiii sunt mereu înconjurați de un șir de rubedenii – mamele evocă mereu o familie în creștere. Aglomerându-se, prietenele, rudele dau nuanțe unei maternități ocrotitoare. Așa că scrisoarea lui Ivo Filipovac către mama sa vitregă este mai degrabă confesiunea unui copil către mama sa, decât a unui tânăr care poate trăi o dragoste intrerzisă. Există aici observații fundamentale asupra femininului care „ne-nalță-n tării”:

„Oricum ne-am împotrivi noi, voi, femeile, nu vreți să renunțați cu una, cu două la dreptul vostru de a ne obloji rănile... Și nu oblojit mă las eu, la urma urmei, scriindu-ți scrisori interminabile? Asta pentru că am o fire îngrozitor de

copilăroasă... și ce face un copil când se lovește în vârtejul jocului decât să fugă în grabă să-i spună mamei și să-i arate locul unde s-a lovit? Și mama suflă ca să-i treacă...”

Ar fi imaginile sacre ale mamei, care își dezvoltă un șir de corespondențe:

„Aș vrea acum, din dorința de a-ți spune, în sfârșit, ceva vesel, să mă întorc spre anii copilăriei mele, și în primul rând spre ceea ce numesc... matriarhatul sărbătorilor de Crăciun. O sărbătoare ce vă aparține aproape în mod exclusiv vouă, femeilor, nu numai fiindcă prănuiește o naștere...”

Matriarhatul sărbătorilor, iată o formulă pe care trebuie să o reținem. Poate că e cea mai importantă dintre formulele care ar defini sărbătoreșcul tetralogiei, ideea de bună așezare pe care o propun cele patru romane.

7. Sorin Titel insista, fără îndoială, asupra miraculoaselor sărbători ale locului; ar fi trebuit, spune o legendă a familiei, să aleagă între profesiunea de „scrietor” și cea de „dansator”. Dacă n-a devenit (și) dansator, a încercat să recupereze, prin personajele tinere vâdate de moarte, „dansatorii”. Ion era un extraordinar dansator, ca și alți eroi exponențiali ai scrisului său. Un model sau un consilier al lui Sorin Titel ar fi putut să fie Afilon Lațcu. Cartea lui Gheorghe Jurma, *Întâmplări cu Afilon* este, în acest sens, o premieră. E un volum remarcabil despre un posibil personaj al lui Sorin Titel.

Afilon Lațcu a fost, înainte de toate, un personaj exponențial al bănățenismului. Dansator, nu era mai puțin artist în opțiunile, alianțele, relațiile sale. Personaj popular, așa cum se cuvine oricărui creator/interpret de dans popular, oricărui arhitect al sărbătorii, era (și) un reflexiv: un intelectual în toată puterea

cuvântului. Prețuia scriitorii și se bucura să rămână în preajma lor. Avea simțul umorului (cum să trăiești sărbătoarea în afara lui?), dar și o bunăcuviință de aristocrat al locului. Făcea parte din dinastia țăranilor rafinați de o știință a vieții, moștenită din generație în generație. În Olanda sau în Iugoslavia, țări în care a fost „instructor de dans”, a lăsat amintiri, fani, discipoli. Prieten cu Amza Pelea și Sorin Titel, a știut să învețe ce se cuvine de la ei pentru a deveni un „arhetip” al băănățeanului. S-a născut la Glimboca în martie 1941 și a murit în ianuarie 1989 la Reșița. Același interval al vieții l-a parcurs un eminent teoretician băănățean, Vasile Tudor Crețu. *Carte despre Afilon*, volumul lui Gheorghe Jurma nu uită să fixeze reperele existenței lui Vasile (Tudor) Crețu, coleg și prieten al său.

Ca orice băănățean, Afilon Lațcu trăia bucuria de a povesti. Era un bun povestitor și Gheorghe Jurma, unul dintre cei mai buni cunoscători ai Banatului cultural (4) a intuit șansa pe care o are înregistrând evocările lui Afilon. Cartea începe cu „poveștile” lui Afilon și continuă cu mărturiile prietenilor, cunoscuților, a celor ce i-au fost, într-un moment sau altul, în preajmă.

Gheorghe Jurma adună mărturii, dar și texte teoretice, transcrie pagini din jurnalul său, dar și din jurnalul și corespondența lui Afilon, (omul era extravertit, se povestea cu plăcere, scria fără ifoșe, lega prietenii fără reținere), notează bocetele rostite la înmormântarea de la Glomboca. A murit un om care, ca și Sorin Titel, nu împlinise 50 de ani.

8. Antume. Alexandru Deal. (n. 1945) *Nisip*, 1968, *Lașii*, 1971, *Anotimpul făgăduinței*, 1975 sunt cărțile care au făcut din Alexandru Deal o (mare) speranță a Timișorii literare la începutul anilor șap-

tezeci. Primul volum anunța un june furios (generația James Dean, va scrie Ioana Spătaru), dar și o fidelitate dezinvoltă față de proza lui Sorin Titel; următoarele proiectau, în imaginile labirintice ale Timișorii, personaje demne de reținut. După 1972, Sorin Titel urmărea cu atenție evoluția tinerilor pe care i-a lansat la Timișoara, recenzându-i în *România literară*, al cărei redactor devenise. De la distanță, spiritul critic al prozatorului ține să le arate fidelilor că e mai importantă încrederea în propriul talent decât în model. Recenzia la al treilea volum al scriitorului e și o mostră de pedagogie:

„Al. Deal, mai ales în *Lașii*, mai puțin în volumul său de debut, dorea să scrie cât mai complicat. De unde poate și caracterul oarecum artificios al acestei proze; depistăm în ea influențe nu întotdeauna bine asimilate. Dar aglomerarea de obiecte și situații dădea frazei, saturată de concret, o tensiune pe care n-o mai regăsim în noua sa carte. De data asta ambițiile autorului se află la polul opus. El optează acum pentru o proză în stare să transcrie direct – fără a transfigura nimic – trăirile tânărului său erou, dezinvolt, sensibil, tandru și neliniștit. În urma acestor opțiuni, scrisul său va câștiga în naturalețe, va deveni mai spontan, în schimb va pierde în densitate. Lui Al. Deal i s-au părut probabil prea complicate problemele ce și le punea în cartea sa anterioară și a preferat să scrie un roman „simplu”, direct, și de ce să nu recunoaștem, fermecător.” (5)

Sorin Titel va rămâne un punct de sprijin și autorii tineri din Banat scriu, în anii șaptezeci, cu gândul la el. Ca și autorii mai vârstnici. Realiza punți între „lumea bună” a capitalei și Banatul cultural. Prin el își descopereau locul în cultura națională prozatori ce altfel, poate că ar

fi fost minimalizați sau chiar uitați. Dar și I.D. Teodorescu, Florin Bănescu, Ion Florian Panduru, ca și alții, din generația lui Viorel Marineasa, Mircea Mihăieș, Daniel Vighi, Vasile Popovici se simțeau în largul lor, alături de el. Scrisa despre ei cu entuziasm, cu bucurie, iar ei vedeau în scrisul lui un reper intelectual și moral major. Provincia devenea centru al lumii, spațiu confortabil pentru existența în și întru demnitate literară. Scriitorul validase dreptul acestui spațiu de a exista în literatură. Țara îndepărtată era chiar aici. Și nu arăta deloc rău.

9. Fragment din postumitate. Primul roman postum, *Melancolie*, i-a apărut în 1988. A apărut apoi biografia lui Sorin Titel, scrisă de tatăl său, Iosif Titel. I-au apărut, la editura Marineasa, în volum, piesele și scenariile de film. Voia să facă film, după cum voise să scrie teatru. Țara îndepărtată devenise scenariu și se anunța un film: s-a renunțat, așa cum s-a renunțat și la alte scenarii – filme posibile în Statele Unite sau la București. El fusese un om al cinematografului și al imaginii, filmul fusese una dintre pasiunile și speranțele sale. Iarba verde de acasă era o recomandare, dar nu mai mult. Deși, un pic mai târziu, Stere Gulea a făcut un film care îl așeza între importanții noștri regizori. Deși ceilalți prieteni ai săi, Felix Cernăianu, Nuțu Cărmăzan vor realiza destule filme, niciunul dintre ei nu se va întoarce la scenariile lui Sorin Titel. Douăzeci de ani ai uitării încep să devină, pentru cinematograful lui Sorin Titel, eternitate.

Anul 1989 validează întâietăți și stărnește iar orgolii timișorene. Interesul pentru prozator revine: el fusese un om al opoziției, *Lunga călătorie a prizonierului* apăruse la Paris cu banderola *Scriitori protestatari din est*. În decembrie 1989,

în anii următori ar fi fost om al zilei. Scriu despre el monografii/cărți Ada D. Cruceanu, care realizează o relație excelentă cu proza bănățeană – cu topografiile locului: cunoaște topografiile Sorin Titel și le valorifică. Daniel Vighi se ocupă într-o carte vie de arta povestitorului, dar și de autorii care, prin el, capătă un sens nou în proza Banatului. Adrian Dinu Rachieru captează prin recuperările imaginilor „secundare” ale umbrei. O excepțională teză de doctorat scrie, despre Sorin Titel, Elena Lăsconi. Aceeași autoare va publica alt volum despre Sorin Titel sub pseudonimul Elisabeta Roșca.

Scriitorul rămâne, prin tot ce a scris, reper fundamental pentru topografiile Banatului.

Note

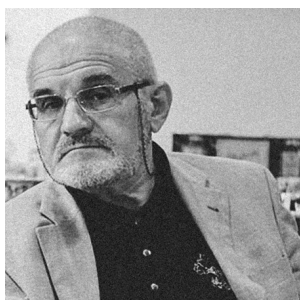
1. Iosif Titel, *Clipa i-a fost prea repede* (Viața lui Sorin Titel), Cuvânt înainte de Eugen Simion, Ed. Cartea Românească, 1991, p. 40

2. Sorin Titel, *În căutarea lui Cehov și alte eseuri*, Ed. Cartea Românească, 1984 Despre Florin Bănescu, p.194: Un tânăr de pe Don, 98-99 Armele ascunse ale bravului soldat Șvejk 24, 26

3. Monica Lovinescu, *Est-etice. Unde scurte*, IV, Ed. Humanitas, 1994, pp. 174-175

4. Gheorghe Jurma este unul din animatorii de seamă ai vieții culturale bănățene (că-rășene) din ultimele trei decenii. A condus un cenaclu important, care a lansat poeți, proza-tori, a scos o revistă, care a încercat și a reușit să recupereze valorile locale uitate, a condus, după 1990, o editură, Timpul, care a editat sau a reeditat cărți esențiale pentru înțelegerea valorilor culturale de azi. A tipărit dicționare, enciclopedii, antologii, romane.

5. vezi *Tineri prozatori*, în Sorin Titel, *Pasiunea lecturii*, Ed. Facla, 1976, pp. 146-147

Banatul literar

Un poet uvrier: Vasile Rodian

Viorel MARINEASA

Vasile Rodian s-a născut în 21 septembrie 1949, în comuna Crângeni, județul Teleorman; mai nou își petrece cam o jumătate de an într-un sat din Mehedinți, unde soția sa a moștenit o proprietate, dar asta nu împietrează asupra statutului său de poet timișorean, de *paveldanist*, adică de scriitor forjat în mirabilul atelier de literatură care a fost (și continuă să fie) cenaclul „Pavel Dan” al Casei de Cultură a Studenților din Timișoara. Se împământenise pe nesimțite ideea (la gruparea cenaculară în discuție), prin anii '70-'80, că la ședințe (ce să fac? așa li se zicea lecturilor urmate de discuții) nu-i niciun bai dacă participă și chiar citesc *nestudenți*. Ceea ce nu era de la sine înțeles, din moment ce în alte cenacluri din mediul universitar au fost primiți cu ostilitate și, în cele din urmă, dați afară. În această tagmă a *uvrierilor* și a *prestatorilor de servicii* (cum, mai în glumă, mai în serios, i-am numit eu și Daniel Vighi într-un volum al Asociației *Ariergarda*, dedicat „subteranei literare”, apărut în 1998), alături de Ion Monoran, Adrian Derlea, Gheorghe Pruncuț, Dan Emilian Roșca, Bata Konstantinovici, Marcel Serghie ș.a. se afla și timidul, delicatul Rodian Vasilache, lăcătuș la depoul de tramvaie, aka Rodian Constantinul, alias R. Pacabry, în cele din

urmă poetul Vasile Rodian, contemporanul nostru.

Și-a pus semnătura pe opt volume (fără a-l socoti și pe cel de proză), ultimul, *Solitudine la marginea ceții* (Editura Brumar, Timișoara, 2020), fiind de fapt o antologie de autor. Nu a fost ușor să ajungă până aici. A cvasi-debutat (anterior îi apăruse o poezie în *Orizont*, la Poșta redacției) în revista *Forum studențesc*, nr. 1-2 din 1979, iar un poem de acolo a rămas emblematic pentru om și pentru opera sa: „*Sunt atât de voinic/ cât o revoluție cu scurt istoric/ Armura e azi popas/ evaluările stinse/ Către o trecătoare de vârf/ ceasul bate o cotă/ Pe alt braț se fac schimburi/ de ostateci/ și e pace...*” Acel număr din publicația studențească are o importanță deosebită atât datorită faptului că face un bilanț al cenaclului „Pavel Dan” după 20 de ani de existență, cât și prin câteva încercări programatice care anunță optzecismul în varianta sa timișoreană. Mircea Bârsilă, proaspăt absolvent al Filologiei din orașul de pe Bega, observa „insurgența gestului poetic” la unii *paveldaniști*, tradusă printr-o „maliție rimbaldiană față de teme, simbolurile sau tehnicile impuse ca poetice pe piața literară”, prin „legături noi cu marea poezie a cotidianului, a lucrurilor și întâmplărilor

obișnuite”, iar asta reclamă „discursul cu o sintaxă liberă, energică... accentul (fiind) deplasat de la metaforă la cuvânt”. În anii aceia, plecând de la asemenea idei, s-a constituit un grupuscul, *monodorsilismul* (Monoran, Derlea, Bârsilă), în interiorul cenaclului. Un apropiat al lor a fost și Vasile Rodian, deși se vădea mai degrabă atras de Trakl sau de Rilke decât de poezia autobiograficului tumultuos a generației *beat*. Într-o cronică târzie (*Poezia lui Vasile Rodian*, „Argeș”, februarie 2017), Bârsilă îi va recunoaște apartenența la *monodorsilism* prin unele poeme (cum ar fi: „În munții noștri sar caprele/ apă aer cât ești de viu/ patrie, logofeți, brebenei pe morminți/ un text fulger ecoul/ cazarma are porțile deschise”), dar va simți nevoia unei dilatări a cadrului, subliniind reușitele din textele „axate pe rememorare sau pe descriere, o descriere ce se remarcă prin autoironia de fond și prin sclipirea detaliilor rămase intacte în memorie”. În treacăt fie zis, rămâne de mirare felul în care un critic (încă) tânăr, e vorba de Cosmin Ciotloș (născut în 1983, atunci când noua poezie era în ebuliție), descifrează cu acuratețe ce se întâmpla atunci. În excelentul său studiu consacrat unui moment crucial din istoria literaturii noastre (*Cenaclul de Luni. Viața și opera*, Pandora M, București, 2021), Ciotloș îi dedică (spre consternarea unora) un întreg capitol („Principiul hologramei”) timișoreanului Ion Monoran, pe care-l consideră afin cu congenerii săi bucureșteni, printre altele, și prin capacitatea de a surprinde „statusul tânărului poet de-a lungul ultimului deceniu de comunism”, citându-l cu următorul fragment: „Dau foc acestei pagini dintr-o revistă literară/ contemporană/ deoarece în ea ar fi trebuit să apărem noi:/ M. Bârsilă, A. Derlea, R. Pa-

cabry și Ion Monoran/ dar până la urmă a ajuns mângălită/ cu versurile unui poet consacrat” (p. 436; v. și p. 295). Or, R. Pacabry, cum spuneam și mai sus, e chiar „omul nostru”.

Vasile Rodian, la care „combinația de solidaritate și singularitate” depistabilă la Monoran (apud Cosmin Ciotloș) nu atinge cotele de vehemență ale aceluia, a continuat să-și scrie versurile în penumbră și să publice, după 1990, unele dintre ele. Tot bătând în retragere, a fost unul dintre protagoniștii peliculei docufiction *Boemă de Timișoara*, realizată de Gheorghe Șfaițer și de Brîndușa Armanca după scenariul lui Daniel Vighi și al lui Tudor Crețu. Deși cu parcimonie, ecouri critice la poezia sa au tot ieșit la iveală. Eugen Bunaru detectează „fine reverberații bacoviene”, „un tip de discurs poetic ce mizează pe tonul eliptic, pe concentrarea, pe mixajul și fulguranța unor imagini ale cotidianului, convertit/învăluit (...) într-un abur de atemporalitate” (cuvânt însoțitor la volumul *Plecarea din muzeu*, Editura Marineasa, 2015). Marcel Tolcea crede că „versurile lui cele mai bune nu sunt cele narative, (...) ci poemele discontinue, fărâmițate până la limită, în care sensul fie este mereu amânat, anunțat, fie este complet schimbat” („Orizont”, nr.9/2016). Grațiela Benga observă că poetul „preferă să descopere un nucleu mirabil în insignifiant”, „oarecum în siajul lui Petre Stoica, uzualul și uzatul devin subiectul unei reabilitări fluctuante – acoperind largul evantai care desparte sacral de frivol” („Orizont”, nr.8/2018). În aceeași notă, Ioan Viorel Boldureanu subliniază că „refuzul de a echivala, de a sinonimiza cotidianul cu efemerul se tălmăcește poetic prin paradoxala atitudine a răsturnării eternului, a grandiosului în vre-

melnicie, în heracliteana trecere. Dar nu în derizoriu” („Argeș”, nr.4/2017). Într-o prefață totalizantă („Despre jefuirea și întemeierea templului”) la sus-pomenita antologie, prestigiosul critic și istoric literar Cornel Ungureanu urmărește cu acuratețe traseul liric al lui Vasile Rodian, de la „primul volum excepțional” (1991), marcat de experiența unui poet singuratic în vremuri tulburi, la „o poezie a amurgului, a stingerii”, apoi la „regăsirea credinței în poezie”, alternând „momentele de tristețe (...) cu euforii trecute cu grăbire” în tentativa de a „recapitula drumurile poetului și ale cenaclului său”.

Bun cunoscător al textelor lui Vasile Rodian, Mircea Bârsilă remarcă „organizarea sincopată” a acestora, încărcătura aforistică sau afectivă a unor versuri independente, ce se desprind de la sine din context. Aș putea veni, în acest sens, cu o selecție proprie: *„veștile erau mediocre”; „viermele roade pe o poliță un dar al celui plecat”; „supusul armurii rumegă o istorie de împrumut”; „sărbători lupercale prin noroiul salin”; „fluturându-și mânecele azilantul în ceață”; „Eruditul cu mâna la ureche”; „în cimitirele ca niște fronturi”; „vremuri de betoane” ș.a.m.d.*

O vorbă și despre proza pe care o scria odinioară (o mai scrie?) Vasile Rodian, pe care, iată, acum și-a adunat-o într-un volum: *Movila caselor albe*, Editura Castrum de Thymes, Giroc, 2021. O proză sucită, absconsă, criptică, cu numeroase tentații și balansuri ale liniiei de evoluție, absurdul și oniricul parcă precumpănind. Frecventator asiduu, în anii 70-80, al Cinematecii de la Casa de Cultură a Studenților din Timișoara, V.R. recunoaște că multe sugestii în construcția narativă îi vin din unele filme

văzute acolo și atunci, ale lui Fritz Lang sau ale lui Bergman, ale lui Fellini sau ale lui Antonioni, ale lui Resnais sau ale lui Wajda, ale lui Fabri Zoltan sau ale lui Lucian Pintilie. Dar trebuie luate în calcul și cantitățile impresionante de proză și de teatru din evuri diverse, consumate de cel în cauză. Cu însemnele morții pe chip, Sever din textul „Cealaltă umbră” pornește într-o călătorie stranie spre doctorul ce ar putea să-l tămăduiască. Semnele unei drame degenerate îl însoțesc pe drum. Într-un autobuz, eroul întâlnește un cârd de fete ce dau semne că l-ar compătimi, dar „niciuna din astea nu poate fi o Antigonă, și poți putrezi de o mie de ori în șanț...” Spre final, Sever realizează că „totul era o înscenare”, pierde ultimul tren, însă i se recomandă să ia o barcă pitită „în spatele unui colț de ierbar”, ambarcațiunea fiind „destul de uscată, pesemne că de mult timp nu mai urcase nimeni în ea”. Tragic și grotesc debutează „Peretele de oglinzi”. Funambulesc. Un ins moare în piața mare a orașului, în preajma unui magazin cu oglinzi. Descumpănit, fiul își contemplă, în luciul specular, tatăl întins pe trotuar, în timp ce nu departe curge „un fluviu de ceapă, ardei, cartofi”, iar mâini experte dau ritm talerelor cu marfă la umplere, la golire. Nu-l poate lua acasă, deoarece „trebuie făcute formele”. Apare grav și „proprietarul trotuarului”, el dă dispoziții „privindu-se în oglinzile ce măreau chip și mătură”. Și așa mai departe. Povestirile merită citite până la capăt.

Agora

Suferința de adevăr

Simona DUMITRACHE

– de vorbă cu Paul ARETZU

Există suferința de adevăr? Ai vorbit despre așa ceva.

Trăim în mijlocul acestei stări. Suferința de adevăr este o condiție tragică a omului. Deși copilul pune cele mai multe întrebări, vrând să înțeleagă unde se află, cine este, la el se manifestă bucuria de adevăr. Treptat, însă, aceasta devine suferință, omul adult înțelegând că pentru unele întrebări nu există răspunsuri.

Care sunt acestea?

Sunt multe. Amintirea ființelor dragi care au murit, pe care le avem în noi, dar de care ne îndepărtăm tot mai mult, cu nădejdea că, într-un fel, le vom mai întâlni. Despărțirea definitivă de bunici, de părinți, de frați, de prieteni este o rană despre care nu știm dacă se va închide vreodată și cum.

Suferința de adevăr se află în moarte?

Vorbesc despre moartea celorlalți, care rămân prezenți și absenți în memoria noastră. Frustrarea produsă de răpirea acestora (de cine?, de ce?), dorul nestins pentru ei, despărțirea apelor – de-o parte viii, de alta morții –, ireversibilitatea sunt taine insolubile. Țin de un alt imponderabil, timpul. Care ține, la rândul lui, de alt dătător de dureri de cap, infinitul, nesfârșitul. Adică, parado-

xul paradoxurilor, viața noastră limitată se desfășoară (ca melcul, ca vijelia, de la caz la caz) în ceva nemărginit.

În această ecuație, memoria poate fi un paliativ?

Memoria este un fel de infinit amăgitor, dându-ne iluzia că am trăit. Dar este și cartea noastră de identitate, actualizarea trecutului, dovada că am existat și înainte. După o anumită vârstă, căutăm documente vechi, fotografii, scrisori, chiar obiecte, care ne trezesc trăiri afective, fiind obiecte memorabile. Cărțile sunt, de asemenea, doze de memorie. Azi, mulți aleargă cu frenezie spre sfârșitul vieții lor, consumând numai prezent, care, insesizabil, pare că nu se mai termină. De aceea, timpul lor nu rămâne în urmă, ci numai înainte. Dintr-odată, nedumeriți, se trezesc bătrâni. E drept, pe de altă parte, viața în sine nu are concretețe, decât prin ceea ce facem. Și, aici, avem o altă discuție.

Prin ce se concretizează viața?

În principal, prin efort creator, adică prin memorie materială sau culturală, prin patrimoniu. Viața o moștenim, este zestrea ereditară, continuăm lanțul existențelor, a existențelor. Or, problema suferinței de adevăr constă tocmai în imposibilitatea de a ne defini, de a ne

înțelege, și, atunci, abandonăm, ne acceptăm soarta, acceptăm absurdul: dacă trăim, murim. Și totuși, ne pare rău după ceilalți, ca și cum persoanele de față se exclud. Însă suferința de adevăr ne umple de compasiune omenească. Vezi, suntem plini de sentimente, de stări, de iubire, de ură, de revoltă. Toate acestea înseamnă trăire.

Dar cei care se roagă, monahii, pustnicii?

Aceia, ca și copiii, au bucurie de adevăr. Nu există împlinire mai mare decât adevărul de credință. Dintr-odată, îți înțelegi sensul. Viața este o dragoste neîntreruptă, iar moartea este o eliberare, o transfigurare. De aceea, Iisus Hristos spune: Eu sunt Calea, Adevărul și Viața.

Cum este viața credincioșilor acestora?

Este o așteptare a morții, o nerăbdare a întâlnirii depline.

Dar viața este bună, ne place să o trăim.

Sigur că este bună și de aceea am dori să nu se sfârșească niciodată. Ea ni se dă ca o taină pe care trebuie să o descoperim, dar, din păcate, înaintăm prin ea ca niște orbi, la nimereală, până când ne lovim de zid. Fiind o aventură, drumul vieții este aleatoriu, întotdeauna s-ar fi putut altfel. Trăim cu acest regret care ține de suferința de adevăr. S-ar fi putut altfel... Dar, dacă am fi trăit altfel, am fi tânjit, cu siguranță, după altceva.

Există însă oameni mulțumiți de sine, care și-au realizat visurile: mărire, bogăție, carieră, consacrare.

În afară de sfinți și de proști, niciun om nu este mulțumit întru totul de tra-

iectul lui existențial. Grecii îl numeau destin, era implacabil și se luptau cu el pentru a-l schimba. Faptul că înaintăm în viață ca într-un necunoscut este însă salutar. Dacă ne-am cunoaște destinul, existența n-ar mai avea niciun farmec, am intra pur și simplu într-un corset restrictiv, ceea ce n-ar avea ca soluție decât sinuciderea. Suferința de adevăr este, poate, chiar mobilul vieții. Toate lucrurile sunt aranjate în așa fel în lume încât să-și aibă justificarea lor ascunsă. Dar noi trebuie să fim orbi, pentru a rătăci prin existență și a ne întoarce, în fine, acasă. Oedip își scoate ochii pentru că n-a văzut evidentul. Fiind orb, devine liber. Abia atunci iese din propriul destin pe care îl știa dinainte, pe care i-l spusese oracolul.

Cine este, azi, oracolul?

Ar putea fi știința. Ar putea fi neștiința. Știința este, într-un fel, un domeniu al neștiinței, ar putea fi sfârșitul. Există oracole false. Cum să-l descoperim pe cel adevărat, pe cel care spune adevărul. Și de ce avem nevoie de adevăr? Ca să știm că murim? Problema este dacă viața ne aparține. Eu cred că nu ne aparține. Ne aparțin unele hotărâri, unele decizii. Prea puțin, pentru a socoti existența noastră ca pe o proprietate. Apoi vine oracolul și spune: Gata cu huzurul. Urmează desproprietărea. Cine este oracolul?: societatea, vecinii, statul, marile puteri, locul de muncă, mediul natural, alimentația, nevoile noastre, nașterea...

Și atunci, există suferința de adevăr?

Există, de bună seamă. Dar adevărul, cu a mic, poate fi inuman.

Poezie

Diminețile scribului în mansardă

Remus Valeriu GIORGIONI

ÎN COLONIA DE SCRIBI

(se întâmplă
lucruri ciudate)

... și vraci stelar filosof și cârpaci
Scribul nostru era
om la toate în Colonie

din vârful trestiei dumisale
vorbele curg „rîu”
ca din gura unui retor renumit
care ar ține conferințe la îngerii:

*vai, poeții... stele erante
rătăcitoare... scăpate de pe orbită
(cât de ușor pot să cadă
în capul trecătorilor întârziați!!)
în noaptea cosmică stânci ascunse
în apa neagră a mării, valuri spumegate
care aduc la țarm
numai mizerii, stele sfărmate iarbă de mare...
câte-o copastie de corabie naufragiată
în Invizibil
scutece de stele și nori
gonind pe aripi de condori*

ca Apollonios din Tyana
omul nostru
- savant grămătic uricar –
taumaturg făcător de minuni
într-o bună îi zării
doborât la pământ răsturnat
pe spate ca o rădașcă
de valul imens provocat pe uscat
de Fiul Tâmplarului: „nimenea niciodată
niciunde nicidecând
n-a cuvântat
ca Omul acesta!”

mama vultur și Dumnezeu

IAR când puiul de vultur devine destul de greu spinii
 din fundul cuibului încep să-l înțepe iar puiul
 se cațără speriat pe marginea cuibului în echilibru
 fragil
 atunci mama-vultur vine tiptil și scutură cuibul
 iar
 puiul de vultur pică de sus ca un bolovan, bolovan bolnav
 – ai zice că acu-acu se va face praf atunci mama-vultur
 se lasă-n picaj până sub el și-l poartă pe aripi așa
 o dată așa de două de trei ori
 până puiul cel uluit se-ngrozește deodată începe
 să bată din aripi cu disperare să le întindă
 și să planeze
 deasupra de munți și prăpăstii peste afunde crevase
 în rotoale de puritate

... Dumnezeu e pentru noi mama-vultur

Pasăre cu colivia în cioc (*excelența
 prevalența preeminența
 transparența și transcendența
 ideii de Dirijor*)

duhul Dirijorului în tavan
 proiectându-se... fâlfâiri ca din aripi
 de parcă
 ar trece mari păsări de pradă
 prin fața ochiului dinlăuntru
 al orchestranților... fiecare
 având viziunea Lui – Dirijorului
 așa cum stau, împietriți
 cu arcușul pe coarde
 și nasul în partitură... (așteaptă
 să le dea cineva tonul
 intrările și măsura)
 încât îl crezură acolo
 pe podium
 dând din mâini ca din aripi o pasăre
 multă vreme după ce el părăsise
 sala de repetiții în zbor: încercare
 de transcenderea sălii orchestrei
 prin
 Dirijor!

Poezie

Vasile RODIAN

Cablurile văduvei

Îi pun apă în ochiul de beton
de lângă gard
Zboară din dud pe magazia de cereale
se tot uită în jur
Ea are toată valea în limba ei
ca o jelanie gu-guu-știuc
Își curăță penele știe că e privită
vin amorezii
Ea pleacă pe vale
De câțiva ani îl tot așteaptă pe cabluri.

Stație culturală

lui Daniel Luca

În orașul nostru unde cărțile stau în soare
doar o boare de vânt le vizitează mișcându-le filele ca într-o trezire
ne întâlnim lângă un grup statuar cu mușchiuloși olimpici
printre ei avem o iubită comună, Luca îi zice zeița
iarna când e zăpadă și ger se îmbracă într-o hlamidă
are o rochie din zale de gheață, nu mai e goală
mi-e așa de dragă, dar vine dezghețul
ne retragem într-un restaurant în mângâierea paharelor pline
hai să le arătăm și altora ce facem noi...
și prietenul butonează telefonul, face apelul, gărzile răspund
îmi spune numărul celor ce sunt cu noi
îmi zic eu
sunt ceva mai mulți decât Ucenicii Mântuitorului
de la ultima cină.

Precarul mâine

Haine îmbrăcate
un consum nostalgic
peste hainele lumii
rămas
cu ursita pe umeri
să învăț că nu știu
ci am văzut

Darurile cunoașterii

Să vină Pindar la masa sfântă
îl strigau cei cu însemnele preoțești
el cu ofranda pe umeri
să-i mulțumească zeului
la Teba
nu i-au dăruit casa
știau din timpul vieții
cum se împarte Unul prin lume

Bătăile unei inimi

Am trăit în ceea ce i se spune
scăparea din celest a diagramei
pulsăția bătăii unei inimi
acesta e salutul delegaților din alte universuri
în limbajul nostru ar fi
învățarea unui eșec intenționat
nu sunt trist, înțeleg
de ce nu-ți ies textele din prima
eu joc ce e al meu

Poezie

Felix SIMA

POEME DE PE ȚIGLA CASEI

Viața mea curge uitând izvorul

– Mihai EMINESCU

Amicului F.I.

Și ploile verii
 Treceau peste noi –
 Eram cu o turmă
 De capre și oi
 Intram în biserici
 Stăteam la icoane
 Cu nume simbolic
 Marii și Ioane

În munți răsună
 Un clopot de brumă
 Strângeam în tăcere
 Merindea din urmă
 Și-n coșuri de paie
 Cu oalele goale
 Porneam de la vârfuri
 Pe jgheaburi la vale

Nimic nu era
 Cu stare pe loc...
 Se stinge un foc...
 Aprindem alt foc
 Pe-o vatră de fire
 Ascunsă-n obroc
 Ce-aduce Norocul
 Dintr-un... nenoroc...

Și stelele curg
 Se rupe șiragul
 E putredă ața
 E putred și pragul
 Nimic nu mai vine
 În fluier, în viers...
 De parcă tot singuri
 Am sta-n Univers.
 Dar iată de-odată
 Vin negrele hoarde
 Bătând din țimbale
 Dansând din cocarde.
 E timpul să-mprăștii
 Cărbunele, vatra
 S-o las și pe Mama
 Să-l las și pe Tata
 Să fug în hogeagul
 Cu tufe de mure
 Să-mi duc nevoința
 Adânc în pădure,

Mai stăm pe sub ploaia
 Istoriei reci
 Și Mama și Tata
 Pe-aceleași poteci
 Se duc și revin –
 Același suspin –
 La care mă-nclin
 Cu oale cu vin...

Ce faceți cu acest popor
 Sub flamură de tricolor?
 Icoana a-nceput să meargă
 Și zidul școlii să se șteargă
 Iubim golani și gologani
 N-avem nici timp nici ani nici bani
 Iubim galante efemere
 Și sfertodocti și semisfere...
 Să-mi sară inima din piept
 Dacă și mâine tot aștept...
 Și tot semnez la stihuri noi
 Eu, cronicarul dintre Voi,

Cu lemne vechi și cărămidă
 Aș vrea de-acum să se deschidă
 Tot ce-am închis de ani și ani
 Pe sub aluni contemporani
 Vânând tot ce vânam din veci
 (În Evul Mediu XX)
 Mâncând anafură din beci
 Cu o aghiasmă din cămară
 Cu pana-nfipță-n călimară
 Scriind pe piei de iepuri dulci
 Când vrei alături să te culci
 Lângă un foc pe vatra chioară
 Care și astăzi mă-nfioară,

Mai ocolind un bolovan
 Fiind cu noi contemporan
 Trecând aceleași pietre seci
 Când seacă albia de veci
 Spre secol următor umblând
 Cu moara apelor torcând
 Cu pive ce băteau dimii
 Pentru noi haine de copii
 Pentru bătrâni mai călduroase
 Să le păstreze cald în oase
 Ca după sobă să mai stea
 Lângă mușcată la perdea.
 Închidem ușa – intră frigul

Se moaie coca și covrigul
 Pe prispă a-nghețat pisica
 De frig a înghițit și pipa
 A înghețat năvodu-n apă
 Nici turmele nu se adapă
 Doar vaca rumegă în șură
 Cățeii dorm într-o trăsură
 La han mai e hangiu beat
 Pe-o scândură să doarmă lat.
 Acestea eu le-nchipuiesc
 Și totodată le trăiesc
 Iubiți copii, în poezii
 Ființele acestea-s vii
 Voi le-ntâlniți doar la muzeu
 Mă creadă Bunul Dumnezeu
 Că eu nici nu le-am ponegрит
 Eu le-am iubit și le-am cinstit
 Le-am ocrotit nu le evit
 Le pomenesc cât mai trăiesc
 Cu ele zilnic mai vorbesc
 Din ani în ani contemporani
 Să mai trăiți să faceți bani...

La un cuptor de var am fost
 Acolo oamenii țin post
 Cu laptele de var din oală
 Ei văruiesc dau o spoială
 Pereților îmbătrâniți
 Crăpați betegi și hârbuiți
 Să fie totul nou de Paște...
 Pentru cel care nu cunoaște...
 Iar cine știe – să mai vie
 Că eu mai spun o poezie
 Și stea la umbră pe sub vie...
 Tot prin grădină preumblând
 Și pe sub soare într-un gând
 Am și ajuns un mușuroi
 Pe care vin mai multe oi
 Fiindcă sus în vârful în ceață
 Este o stână sub verdeață
 Unde ciobanii cu cojoc
 S-au strâns la umbră la un foc

Și ard la lemne în neștire
Pentru a noastră miluire

Și ard bușteni de fag de brad
Și fluier de soc ce ard...
Dar fluierul din lemn de prun
A fost întotdeauna bun
Fiindcă lăcrimează des
Pe unde lacrimile ies
Într-o ceșcuță cu lichioară...
Aducem mâine și-o vioară...
Acele cântece-nfioară...
Și nopți de nopți și zi de zi
Bărbați se scriu în poezii
Nu le semnează – fiindcă vor
Să fie ale tuturor!

Mergeam pe Oltu-apropiat
Cu luntrea grea de pești – bărbat –
Bărbat eram, culegeam pești
Din viața-n care sunt și ești
Și-ntotdeauna eu știam
Dacă se uită pe la geam
Vreun dușman de oareunde
În casa noastră nu pătrunde
Eram plecat cu luntrea-n vad
Când apele și cresc și scad
Păzeam și casa și moșia
Păzeam porumbul și vecia
Trifoiul îl tăiam cu coasa
Acasă era plină masa
Cu de-ale gurii din bătrâni
Aici fiind tot ei stăpâni
Dar astăzi dorm împiedicați.
Le puneți piedici la bărbați?

*

Fiți sănătoși! Eu v-am iubit!
Poemele nu s-au... Sfârșit...

Ludovic Basarab – *Pe Valea Oltului*

Poezie

Ioan POTOLEA

nu

1.

și nu se vede pământ – bate
clopotul de ceață sună în tangaj
conservele în chesoane se leagănă
o pipă rămasă în hamac la dunetă
sunetul ca de ruletă al timonei
cavilele orei înaintează în abis
albastru migrează în cenușă de nori
imense lanuri lichide ondulează
în hulă de jur împrejur foșnesc
monoton la bordaj te cațeri pe
trinchet pe gabie pe artimon
te uiți prin lunetă în zare – nu
și nu se vede pământ...

2.

pe covertă ahab ca un profesor predă
lecția despre sistemul solar – eu sunt
soarele stau fix acolo în centru și tu
marangoz ești pământul te rotești
în jurul axei tale -- ca la balet
îl mișcă de umeri încercând grotesc
să-l antreneze într-o piruetă -- privești
asta e mișcarea de rotație -- aplauze
de la grui de pe puntea portalului

3

și acum revoluția – ahab trasează
cu piciorul de lemn o imagină elipsă

pe covertă vărgată de armuzuri pline
de câlți și de smoală – acum te miști
ca la vals în piruete stânga invers orar
așa bine tot mai bine totodată pe linia
elipsei

4

-- hei tu labagiu scoate boxele eleni
karaindrou
vreau să merg cu-n tramvai pe muzica
asta
to vals tou gamou haideți boțman – tu
jupiter
cambuzier treci lună la marangoz –
ofițerașii 1 și 2
intrați și voi în pereche pluto și charon
așa așa

5

muzica tare ahab murmură ahab râde
ahab ridică mâinile
la cer dansează ca zorba cu piciorul de
lemn întins
ahab sub cupolă maestru de circ dresor
de tigri conduce
sistemul solar toate planetele din
corpuri umane
se rotesc în jurul lui mandoline flaute
viori pianine
ahab plânge prăbușit în hohote sub
pelerine cauciucate

– balena mea albă, iubita mea, unde ești? din care adânc
îmi ascuți neputința? te voi vâna îți jur, te voi prinde
te voi ucide te voi hăcui te voi da la câini – balena mea albă! ...

6.

s-a făcut noapte electricienii au pornit semnalizările
lămpile obligatorii din tribord și babord lămpile de pe catarg
au inundat coverta cu spoturi de reflectoare: sunt aici
labagiilor! umbra lui ahab singură abandonată ca regele lea
încă tresărind spasmodic încă zgâlțâită de plâns
trăgând disperată de balansine: vreau balena mea albă
vreau balena mea albă lumina descrește ușor heblu

7

nu și nu se vede pământ. lângă mine
catargul, lângă mine verigi de lanț ruginite
aerul foșnește de păsări apa foșnește de pești
focul foșnește de umbre și mirosul
puternic de deșert lichid în jur – nu și
nu se vede pământ – doar noaptea pe cer
trec luminoase planete de apă în care
cu o bună lunetă poți vedea o balenă albă
vântul spulberă în cușete postere porno
chiloți cu urme de spermă nu și nu

Calendar

Octombrie

- 1 octombrie 1955 – s-a născut, la Izbiceni, Olt, poetul ION STRATAN (m. 19. 10. 2005, Ploiești)
- 1 octombrie 1987 – s-a născut, la Slatina, pictorul ANDREI TUDORAN
- 2 octombrie 1900 – s-a născut, la Strejești, Olt, prozatorul și gazetarul DUMITRU DIACONESCU-DĂEȘTI (m. - ?)
- 4 octombrie 1976 – s-a născut, la Dobrun, Olt, caricaturistul GOGU NEAGOE
- 5 octombrie 1944 – s-a născut, la Caracal, istoricul și numismatul ONORIU STOICA
- 5 octombrie 1948 – s-a născut, la Craiova, criticul literar și publicistul TEODOR FIRESCU
- 6 octombrie 1937 – s-a născut, la Balș, scriitorul, publicistul și omul de radio IOAN ION DIACONU (m. 3. 05. 2011, București)
- 6 octombrie 1951 – s-a născut, la Piatra-Olt, prozatorul și publicistul FLORIN CHINTESCU
- 7 octombrie 1966 – s-a născut, la Coteana, Olt, actrița CERASELA IOSIFESCU
- 8 octombrie 1928 – a murit, la Ianca, Olt, poeta ADA UMBRĂ, pe numele adevărat EUGENIA FL. IONESCU (n. 23. 01. 1885, Drobeta-Turnu-Severin)
- 10 octombrie 1943 – s-a născut, la Caracal, prozatorul RADU NIȚU
- 11 octombrie 1925 – a murit, la Slatina, institutorul și istoricul GEORGE POBORAN (n. 5. 07. 1868)
- 11 octombrie 1932 – s-a născut, la Topana, Olt, poetul, prozatorul și publicistul VASILE SMĂRÂNDESCU (m. 19. 12. 2008, București)
- 14 octombrie 1900 – s-a născut, la Slatina, pictorul LAZĂR ZAREA/ ZOLLER (m. ?)
- 14 octombrie 1903 – s-a născut, la Caracal, pictorul ION MUSCELEANU (m. 1997, București)
- 14 octombrie 1951 – s-a născut, la Caracal, IULIANA (LIA) MANȚOC, pictor și scenograf
- 17 octombrie 1904 – s-a născut, la Caracal, tenorul DINU BĂDESCU (m. 23. 10. 1980, București)
- 18 octombrie 1922 – s-a născut, la Slatina, traducătoarea și poeta ILEANA BIJU-CORILĂ (m. 11. 03. 1997)
- 19 octombrie 2005 – a murit, la Ploiești, poetul ION STRATAN (n. 1. 10. 1955, Izbiceni, Olt)
- 20 octombrie 1958 – s-a născut, la Slatina, omul de radio și publicistul GABRIELA RUSU-PĂȘĂRIN
- 20 octombrie 1970 – s-a născut, la Caracal, artistul fotograf, caricaturistul și creatorul de benzi desenate VIOREL CHIREA
- 22 octombrie 1992 – s-a născut, la Balș, poeta ELENA GABRIELA LAZĂRA
- 22 octombrie 2020 – a murit, la Caracal, pictorul VIRGILIU DAN DUMITRESCU (n. 15 decembrie 1951, Băbeni-Bistrița, Vâlcea)
- 23 octombrie 1998 – a murit, la București, actorul SILVIU STĂNCULESCU (n. 24. 01. 1932, Timișoara)
- 24 octombrie 1925 – s-a născut, la Slatina, THEODORA MARIA KITZULESCU, sculptor și pictor (m. 22. 07. 2011, București)
- 25 octombrie 1902 – s-a născut, la Dăneasa, Olt, criticul și istoricul literar DUMITRU POPOVICI (m. 6. 12. 1952, Cluj-Napoca)
- 27 octombrie 1985 - a murit, la București, prozatoarea ALICE BOTEZ (n. 22. 09. 1914, Slatina)
- 28 octombrie 1897 – a murit, la Bobicești, Olt, poetul prozatorul și gazetarul GHEORGHE CHIȚU (n. 24. 08. 1828, Oboga)
- 28 octombrie 1983 – a murit, la București, scriitorul și traducătorul IONEL MARINESCU (n. 1. 06. 1909, Slatina)
- 29 octombrie 1950 – s-a născut, la Gura Padinii, Olt, poetul și publicistul VIOREL PADINA, pe numele adevărat VIOREL ABĂLARU
- 30 octombrie 1936 – s-a născut, a Ungheni, Argeș, poetul și gazetarul GEORGE ENACHE (m. 15. 06. 1998, Slatina)

Soresciana

Din consemnările Elenei Pădure despre Marin Sorescu și opera lui (I)

Maria IONICĂ

Am publicat câteva articole în care evocam personalitatea și extraordinarul destin al profesoarei Elena Pădure, o bucovineancă ce avusese, la începuturile studenției sale ieșene, șansa de a fi în preajma, și-n grațiile, marelui scriitor Marin Sorescu. La îmboldurile mele, care pregăteam teza de doctorat despre viața și opera *singurului printre poeți*, viitoarea – azi regretată – mea prietenă s-a confesat în peste 150 de scrisori, pe care mi le-a trimis într-un ritm susținut, pe parcursul a aproape două decenii. În modestul ei apartament din Stulpicanii Sucevei, comuna unde a profesat cu devotament câteva decenii, amăgindu-și cu lecturi și amintiri viața de pensionar însingurat de lume și destin, aceasta se redescoperea în adulația pentru marele său prieten din tinerețe, reevaluându-și trăirile de odinioară și mirându-se că are „încă atâtea colțișoare ale sufletului neexplorate”.

Veritabilul colocviu epistolar, încropit deseori prin clasică metodă întrebare (din partea mea, firește!) – răspuns (îi mulțumesc Elenei și post-mortem!), vizează, pe lângă prețioasele evocări ale imaginii de atunci a genialului poet, sumedenie de date cu caracter documentar general, referitoare la societatea românească din acel timp și din acea zonă, de la clima deosebit de rece în mare

parte a anului, până la viața localnicilor (cu bordeie-n dealurile unde-și duceau turmele, împrăștiatul oilor, haite de lupi, câini cu jujeu la gât etc.).

După ce avusese privilegiul de a pluti visând în zbor spre alte sfere, aceasta se compara cu albatrosul lui Baudelaire, târându-se cu aripa rănită pe corabia destinului. Își mai *scutura gândurile* cu preocupări domestice: în grădinița din fața blocului semăna flori, rubarbă ș.a., îngrijea cu evlavie un lăstar de smochin (adus din micuța curte de la București a scriitorului¹), își punea termopane la balconul de unde vedea Ceahlăul („Mai opresc și frigul și ploaia cât sunt vie. Vezi? Mi-am și găsit motiv să mai trăiesc. Așa cum e viața, dar alta n-o știm”).

De la un an la altul, tot mai bolnavă și decepționată de noile *cumplete vremi*, zadarnic se străduia să rămână detașată/*privitoare ca la teatru*. Când furioasă, când dureros afectată și de metodependența ei (hipersensibilitate la orice mișcare a pământului), de reumatismul „cuibărit în oase din internatele și căminele tinereții”, profesând apoi în săli

1 Îi vorbește, îi mângâie și-i sărută frunzele plâpânde, jubilează la apariția unui *cucui* (muguraș), iar când acesta e răpus de timpul neprielnic de-acolo se mulțumește cu câte-o frunză presată de mine (la cerere) în câte-o scrisoare.

unde elevii stăteau *încotoșmănați* („închiderea școlilor se face doar când înghetață bucureștenii”!), rareori își simțea inima *cumințită*. Mai vizitându-și sora, fratele și alte neamuri, mai preparând câțiva copii de-ai cunoștințelor (ca să-și *încarce bateriile* și să nu-și piardă tonusul), Elena și-a dus cu demnitate crucea, înseninându-se uneori cu întoarceri spre trecut, mitologie și marea literatură, mereu siderată de actualitatea clasicilor. Cum se va observa, corespondența Elenei Pădure pendulează între idilicul *ille tempore* și dezamăgitorul prezent, în care-și trăia ultima parte a vieții.

Noianul de scrisori conține și referiri la mediatizarea unor evenimente, mai ales negative, din școli unde elevi și unele cadre didactice compromit sistemul educațional. Și manualele au partea lor de vină, cu texte și exerciții ce pot declanșa adevărate *explozii ale simțurilor*, astfel că pentru unii adolescenți relațiile devin *împerecheri*, iubirea reducându-se la *rut*. „Ce vremuri și-ntre cine trăim!”. În asemenea contexte, corespondenta ajungea, invariabil, la anii și idila ei pură de odinioară. „Eu îi compătimesc pe tinerii de azi! N-or să aibă niciodată amintirile frumoase ale tinereții mele!”. Îi compătimește și pe dascălii (nu și pe cei care-au trecut prin școală *precum câinele prin apă!*) pe care elevii-i tratează „ca și guvernanții”.

După ce-i scrisesem (fără mari speranțe), dornică să aflu cât mai multe noutăți despre studenția și ucenicia lui Marin Sorescu într-ale scrisului, am înțeles din prima epistolă-răspuns (promptă și amplă – 8 pagini A4, mărunț și frumos grafiate) că între *boboacă* și studentul

din anul V nu fusese doar o simplă amicitie².

Abia în a patruzeci și una scrisoare, datată 11 mai 2005, poate ca o răsplată pentru monografia trimisă, Elena rememorează începuturile idilei. Într-o duminică de toamnă, împreună cu alți colegi din Asociație, Marin Sorescu vizita căminul de fete „Ion Creangă” și ea intervenise cu replici acide, încercând să le taie băieților calea spre dulapul unde o colegă de cameră tocmai se îmbrăca.

„Îl revăd și acum la picioarele patului meu, stânjenit de amenințarea celui alt să iau seama, că nu știu cu cine vorbesc, să nu mă trezesc c-o epigramă la *In aqua forte*³, și eu ofensată, puștoaică, reproșându-le că nici nu s-au prezentat și-n fond prin epigramă m-aș face cunoscută și eu, care nu cunosc prea multă lume”.

Chiar dacă la început se eschivase, confesiunile-i devin ulterior necesare: „Vorbesc cu tine și când nu-ți scriu, uneori și noaptea”. Treptat, cu eliberatoare detalii, fosta profesoară își destăinuie una dintre cele mai tulburătoare experiențe trăite de ea, de la prima întâlnire cu studentul Marin Sorescu, până la visele de senectute, în care *neicuța* încă i se arăta...

Ajuns în anul V la Filologia ieșeană și dorind să treacă de la română-rusă la română *pură*, acesta trebuia să dea unele examene de diferență, între care și cel de limba italiană. Asistenta i-o recomandase pe Elena Pădure, din anul I, ea „având pronunție bună și cunoscând gramatica”. Profesorul de italiană Ștefan Cuciureanu fusese coleg cu o mă-

2 D-l George Sorescu mi-a dat apoi dreptate: *intuiție feminină!*

3 Gazeta de la Filologie, unde studențimea ieșeană se îmbulzea să citească epigramele lui Marin Sorescu.

tușă a lui Marin Sorescu, dar poate că el „nu dorea să-și compromită mătușa, deși profesorul i se adresa *Ce mai faceți, domnule Sorescu?*, când ne întâlnea. Dacă se-ntâmpla să fim de mână, eu mă retrăgeam, rușinată, la un metru, lucru ce-l amuza grozav pe Marin”.

Rugând-o să-mi verifice unele documente de arhivă, dar și de dragul amintirilor, Elena Pădure a făcut un drum la Iași și s-a bucurat de revederea locurilor dragi, ce păreau că o așteaptă: străzile, clădirea la etajul căreia fusese căminul studentesc în care o căuta Marin „când venea de la București, Casa de Cultură a studenților, pe a cărei terasă se citeau creații studențești și unde același Marin era întâmpinat cu aplauze... Că-l iubeau ieșenii, cum îl iubesc și azi. Da, da! O fi făcut el multe pentru a scoate «Oltenia în lume» – cum singur zicea, dar un lucru e sigur: Iașul l-a scos pe el în lume”. Ea s-a plimbat singură prin Copoul unde, susținută de Marin Sorescu, făcea echilibristică pe spetezele băncilor și hoinăreau împreună pe alei – veritabile cursuri peripatetice, dar și prilej de apropiere sufletească⁴. Și surprizele au continuat, chipul poetului urmărind-o din tabloul amplasat pe o coloană a Bibliotecii Centrale. „Cred că era special pentru trecerea mea pe-acolo”, deși părea un alt Marin Sorescu – „cu ținuta cizelată de Capitală”, nu „studentul pîrpiriu și cu părul zbârlit [...] Pe alte coloane nu mai apărea nimeni. Singur! Singur printre ieșeni”. Pe sub *colosul de piatră al statuii lui Eminescu* „trecuserăm și noi de mână *de-atâtea ori, de-atâtea ori* și-i

4 „Da, numai cu mine se juca de-a prinsul prin Copou, ori mă susținea cu vârful degetelor când făceam *cumpăna* pe speteza vreunei bănci. Copilării! Acum, la schimbarea vremii, abia mă mișc”.

recitasem poezia Veronicăi Micle: *Vârful-nalt al piramidei* [...] și el îmi cuprindea umerii cu duiosie”.

Inițial, Elena Pădure nu a dorit să și scrie despre acest subiect și cu greu am convins-o că amintirile ei merită consemnate și cunoscute de iubitorii literaturii române și ai universului artistic sorescian⁵. Văzând ce tulburată a fost la vizitarea Bulzeștiului și, mai ales, lângă lespeda albă de pe Aleea Academicienilor (din Bellu), mi-am imaginat cât a plâns aflând de moartea scriitorului („când am făcut parastasul cumnatului meu⁶, l-am trecut și pe Marin în pomelnicul de un an”).

Deocamdată, am selectat din scrisorile menționate pasaje referitoare la Marin Sorescu și opera sa, încercând o abordare cvasi-cronologică și fără a ignora *povestea* adiacentă.

„Greu la început, ca adaptare, cu vântul venit din Siberia, cu frig, dar mai apoi neica Marin a îndrăgit Iașul și se bucura nespus pentru tot ce amintea de Iași”.

Amintindu-și nămeții din iarna 1959/1960, descrie frigul din căminele studențești, „amortit în sobe cu lemne (mereu *pe sponci*), Iașul în plin proces de modernizare [...]. Marin avea oroare de noroi. Îmi amintesc expresia feței lui când treceam pe străzi desfundate. Iașul era pe-atunci tot un șantier, era noroi și spunea că așa-i și-n satul lui, iar eu râdeam că cel puțin asta-i amintește de

5 V. interviul *Marin Sorescu era modest și generos*, în „Luceafărul”/ 2004.

6 Tot Marin, „*D-zeu nu încurcă numele*”.

Bulzești⁷, pe când eu, sărăcuța, în satul meu am doar pietre”.

„Între altele, pentru examen aveam o poezie de Ada Negri, dar lui Marin nu-i plăcea poezia feministă, sentimentală [...] și-am pregătit alte 3-4 poezii ale căror texte i le dăduse prof. Al. Dima. Marin voia să-l dea gata cu așa surpriză pe fostul coleg al mătușii sale, prof. Ștefan Cuciureanu”.

„După citirea în cenaclu a cronicii fanteziste *Contribuție la valorificarea lunii*, Marin mă întrebase dacă, în perspectiva zborurilor în Cosmos, l-aș însoți acolo și eu îi răspundeam firesc: *Bine-n-teles, neicuță!*”

I-a rămas pe retină „privirea mucalită” a lui Marin Sorescu după citirea unor poezii în cenaclu, la serate, invitând parcă la descifrarea textului, și reproduce, din memorie, un dialog:

„ – Ce-ți mai place ție să dai cu tiftla în cei pe care-i atragi în capcana unui joc și nu-i joc defel!, îi spuneam eu întorcându-ne spre cămin.

– Da, dar tu nu te lași păcălită, îmi răspundea zâmbind.

– Ca să mă crezi tu mică și proastă?

– Mică da, dar proastă nu. Că-n ce privește ironia, dacă te pui, mă și-ntreci.

– Ei, da, aș vrea eu, dar Vârful ‘nalt al piramidei/Ochiul meu abia-l ajunge ... ”

În *Contribuție la valorificarea mării* apare construcția perifrastică „în apă m-a fost văzut intrat”, specifică graiului

bucovinean „de care Marin se amuza grozav [...]; mă *reclama* Țucăi că n-am mâncat la cantină *decât puțin – săraca Virginia*, la altă masă, n-o fi mâncat deloc – și eu mă apăram că veneam de la Mariana (care locuia în Tătărași) și-*am fost mâncat* acolo. Marin râdea cu poftă că nu fac și acordul în gen al participiului și mă întreba cine mă mâncase la Mariana?” .

„De îndată ce mă vedea, fața i se lumina de zâmbet”.

„De ziua mea îmi adusese un superb trandafir roșu (că avea lașul niște sere!), de 1 Iunie a venit să-mi ofere la biblioteca facultății un imens buchet de *boule de neige*:

– De ziua puștilor, pentru că ai fost cuminte!

și eu, furioasă:

– Termin eu sesiunea și-n anul II tot puști o să-mi zici?

Ca de obicei îi ținusem loc la masă în fața mea”.

Hârjonindu-se prin Copou, odată și-a pierdut cordonul rochiței. Ajungând la cămin, ea nu vrea să intre așa de teama bârfelor, iar Marin trebuia să se întoarcă să-l caute, cu toată nedumerirea lui: – Că doar n-o fi centura de castitate...

După plimbările târzii, Elena venea la cămin cu speranța că dorm colegele. O mai tachina câte una: „la intrarea mea în cameră, zâmbea parșiv fredonând *Au plecat olteni la coasă*. Faptul că, deși luam masa cu Marin la cea mai bună

7 „De vorbea de George, avea în ton respect, dar când vorbea de Ionică avea miere-n glas și duioșie-n privire [...]. Avea cultul familiei și, din capătul țării, povestind despre ai săi, își descărca aleanul depărtării de ei”.

cantină din Iași⁸, rămăsesem slăbuță era din cauza dragostei oltenesti, care *Te usucă, te face iască* etc. – cânta ea”.

Alta îi cere peste ani iertare că o făcuse să plângă, amenințând-o că-i scrie fratelui cum că *face Bucovina de râs* „umblând c-un oltean sfrijit și cu părul vâlvoi”.

Vara, degustând *harbujii* de Dăbuleni, se bucura de arome, amintindu-și iar de ... *neica Marin* și dăbulențele care *își joacă țâțele/Ca și lubenițele...* „Uite cine-mi era! Și eu am plâns o noapte tachinată de Rodica Cuciureanu că scrisese despre mere că *abia se conturează ca sânii de studentă* și, zicea Rodica făcând cu ochiul, *poetul tău nu-i chiar așa în nori, se mai uită și la bluza ta*. – *Altă comparație n-ai găsit?*, m-am zburlit eu a doua zi și Marin râdea, Doamne ce mai râdea!”.

„Marin era *în bani* cumva, având acea jumătate de normă la Centrul Județean de Creație, de care nu-i vorbise fratelui său”.

„N-o fi fost Marin încântat de ședințele de la Asociație, dar avea avantaje fiind în conducere, mai ales avantajul biletelor gratuite la spectacolele de teatru, operă și concerte; cred c-a văzut spectacole cât toți anii în București, când amintea în scrisori că locuiește departe de centru. Filme, noi n-am văzut decât 2-3, unul dintre ele fiind *Darclée*, producție

8 Sub pretextul că e prea *pirpirie*, Marin îi schimbase Elenei cartela cu a colegului său Traian Rei, care „se sacrificase să mănânce la cantina filoloagelor”. Peste ani, Elena a înțeles că el voia și să o facă geloasă pe fosta prietenă-viitoarea soție – „să-i stea Virginiei mânca-re-a-n gât.

românească. Asta poate și pentru că la unul dintre ele m-a sărutat sub ureche, iar eu m-am supărat foc. M-am depărtat cât am putut de el și la întoarcere l-am certat, zicându-i că-i neserios și amenințându-l că nu-l mai însoțesc la film dacă mai face. Săracul de el, abia a reușit să mă liniștească. Văzusem și eu că-n sală se mai sărutau unii pe întuneric, dar eu detestam asta”.

„Mi-am amintit cum, vorbind despre poezia Magdei Isanos⁹, îmi pierdusem prea timpuriu o cumnată, prietenă de suflet: Marin îmi înțelegea starea sufletească – îmi spunea că trebuie să alung gândul morții și mă făcea să pufnesc în râs la proiecția în timp a minulescienelor *jucării stricate*, când n-o să mai fac echilibristică pe bănci, ci vom merge cuminți *ținându-se (ne) de mână*. Departe era de noi acel timp pe care el nu l-a apucat, iar eu n-o să am cu cine merge de mână”.

„Localizez cu exactitate matematică ziua de pe str. Lăpușneanu când i-am descoperit verigheta; îl revăd încurcat, aproape bâlbâindu-se, scuzându-se că-i doar logodit, dar nu înțeleg când el mi-a cuprins umărul, de ce m-am cuibărit lângă el. – *Așa-i mai bine!* (Eu am spus, nu el). Ce era mai bine? Că-i doar logodit? Însă asta indica o relație căreia nu i-am dat importanță. De ce? Nu cred că imitam struțul. Era mai bine că nu mă ținea de mână cu mâna pe care strălucea verigheta? Dar chiar și frate adevărat de mi-ar fi fost, era normal, apropiați cum eram, să-l întreb despre logodnica lui,

9 Tematic, poezia *Murim... ca mâine* a Magdei Isanos ar putea fi comparată cu volumul sorescian *Puntea*, „dar la ea există o oarecare semeție, care o face să nu se teamă de moarte totuși (era și foarte tânără, poate nici nu credea că endomiocardita nu iartă)”.

așa... feminin. El mă iscodea despre iubirea mea¹⁰ și eu, eu nu-l întrebam nici despre cum se simte *înhămat* la acea trăsură chinezească. Ți-am mai scris: nu cred că mai apoi s-a afișat cu verigheta în Iași. I-ar mai fi văzut-o cineva – chiar dacă eu nu-i priveam mâna care, totuși, îmi mai mângâia moțul rebel; mi s-ar fi spus, așa, măcar din răutăcioasă pornire și aș fi avut și eu cum să mă disculp, din moment ce Marin deja purta verighetă”. De fapt, ea nu dorea să fie *compătimită*.

„Marin îmi spunea mereu să fiu atentă pentru că merit să fiu fericită, fiind – zicea el – un *om minunat*, replică găsită în poezia *Mi-e frig* și m-am gândit că scriind asta se gândea la mine. La mine se gândea scriind și *Salcâmi*, știu eu, mai eram și-n Diana-Ioana și în Cleopatra Rogoza, mai ales, *Viitoarea profesoară descoperă școala* – ecoul însuflețirii mele pentru orele de practică la liceul „C. Negruzzi” în toamna lui 1962¹¹. Mă aștepta – surpriză – lângă treptele liceului, informat fiind de prietenele mele unde sunt. În acea vreme era probabil și căsătorit, dar eu, de la întâmplarea de pe Lăpușneanu, când luându-mă de mână i-am simțit verigheta, nu l-am întrebat nimic [...] Când mi-a spus că prietena despre care-mi povestise îi permittea orice (hm!?!), eu m-am indignat și i-am cerut înapoi cartela de la colegul său, cu care mi-o schimbase. – *Nu vreau să sufere cineva pentru mine!*, însă peste câteva zile, când m-a căutat, iar nu l-am întrebat nimic. Am cam făcut *politica*

10 Crezând, poate, că se va lecu de această iubire, imposibilă, Elena se amăgea implicându-se într-un mariaj, repede eşuat. După aceea, „ștacheta *deștept și sensibil* a fost prea sus pentru cei care m-ar fi vrut, probabil”.

11 Adevărul este că, citind această proză scurtă, am recunoscut-o și eu pe Elena!

struțului, e drept. De asta nici poeziile lui de dragoste nu le-am cam pigulit”.

Crede că Marin fusese chiar sadic, sporindu-i Virginiei gelozia prin anumite gesturi: „îmi aducea apă la masă, de la chiuvetă, trecând pe lângă mesele politehnistelor, gusta din pahar, mă pune să beau și eu, apoi și-l oprea lui și-mi întindea celălalt pahar. Erau între noi, astfel, niște sărutări [...]. Amuzant acest joc al sărutărilor pe gura paharului, înaintea de a mă săruta sub salcâm, pe care nu l-am întrerupt nici chiar după ce un coleg a povestit în grupă: – *Măi, ce subtil e prietenul tău, Lenuș! Auziți, să vă sărutați în public, în plină cantină, prin pahare!* [...] Da, Marin s-a cam folosit de naivitatea mea, dar faptul că, de la București, venea să mă caute”...

Și mai crede Elena că el, scriind *Te-ai gândit vreodată că o persoană suferă când tu ești atât de lipsit de inimă ș.a.m.d.*, sigur s-a gândit c-o voi citi eu” (poezia).

„Nu-l puteam urma la București¹², locul lui nu era în Iași. Chiar fără împăcare cu Virginia¹³, destinul ne era clar”.

(VA URMA)

12 Ea avea bursă, cu obligația ca, după încheierea studiilor, să profeseze în județul Suceava. A aflat, târziu, că situația nu era de nereșolvat: sora i-a spus „că tata, în slăbiciunea lui pentru mine, ar fi vândut toate cele patru vite din grajd, chiar și pământ, și mi-ar fi plătit contractul cu Sfatul Popular și bursă aș fi avut pentru note la București, ba chiar și locuință, căci una din verișoare era la ambasadă în străinătate și avea apartamentul liber”.

13 I-am și explicat Elenei că *olteanul* s-a gândit: Virginia Șeitan absolvă peste doar un an Facultatea de Chimie și putea lesne găsi un loc de muncă în Capitală, pe când în învățământ...

Proză

Mereu în cumpănă

Laura MĂRIEȘ

Autobuzul s-a oprit cât mai aproape de bordură cu roțile afundate în apa ce băltea. Altfel, călătorii ar fi trebuit să coboare sau să urce în și din lichidul rece și murdar. Ultimul bărbat ce se pregătea să urce prin ușa din spate a zărit prin ploaie o tânără alergând să prindă mașina. Umbrela i se zbătea neputincioasă, mai mult împiedecând-o. Bărbatul a rămas cu un picior pe scară și cu celălalt atârând în afară până ce femeia a reușit să urce. Umbrela buclucașă i s-a răsucit improșcând-o cu apă. Șoferul a observat atent manevra bărbatului și a pornit abia după ce ambii călători au pătruns în mașină.

Tânăra și-a domolit umbrela aducând-o în poziția normală și s-a așezat pe singurul scaun liber, cu fața în sens invers direcției de mers. Și-a domolit respirația după alergătură și a rămas cu privirea ațintită pe șuvițele de apă ce se prelingeau de pe umbrelă, formând pe jos o mică băltoacă. Gândurile îi zburară nestăvilite spre cămăruța întunecată, înțesată cu mobilă veche și zeci de cărți și fotografii îngălbenite de vreme, unde își ducea traiul o ființă ce aparținuse celuilalt veac, o fostă cântăreață a teatrului Alhambra. Colegă cu celebrele Silly Vasiliu și Elena Zamora, își amintește și acum la 94 de ani multe cântece lansate în teatrul lor, printre care „Hai acasă, pușor!”, „Ce știi tu ce-i dragostea?” sau „Cântă-mi să uit dragostea!”. Astăzi o găs-

sisă prost dispusă, își pierduse o lentilă de la ochelari și nu mai putuse să urmărească reluarea emisiunii ei preferate „Te cunosc de undeva”. Îi umpluse frigiderul cu de toate, așa cum făcea de vreo trei ani de când o adoptase pe bătrânică în cadrul asociației „Niciodată singur-Prietenii vârstnicilor”.

Autobuzul era destul de aglomerat, urcaseră aproape toți călătorii adăpostiți sub streășina stației de la Unirea. Un glas puternic răsună în apropierea ei trezind-o din gânduri.

— Sunt ofițer de poliție! Am nevoie de ajutor câteva clipe! Am descoperit un infractor notoriu pe care îl căutam de mai multă vreme.

Călătorii reacționară în mod diferit. Ca la o comandă, cei de pe culoar înaintară spre ușa din față, iar cei așezați pe scaunele din față au rămas impasibili. Vorba aceea, „nici n-aude, nici na vede!”. Doi îndrăgostiți aflați chiar în colțul unde fusese depistat infractorul și-au continuat giugiuleala. Nimeni n-a făcut nici cel mai mic gest pentru a-l ajuta pe ofițer. Stăpâna umbrelei a observat cu uimire că polițistul era chiar cetățeanul care o așteptase să urce în autobuz.

— Haoleu, mânca-ți-aș sufletul, eu nu fac rău nici la muște, dar să fiu inflactor! Mă luași drept altcinevașilea! Lasă-mă-n pacea Domnului!

Tânăra îl zări pe plângăreț peste umărul polițistului. Un cuțit îi săgetă ini-

ma: sprânceana stângă, jumătate albă ca neaua, jumătate neagră o urmărise în vis luni de zile. Cât sperase să-l mai întâlnească măcar o dată! Se ridică brusc, îl îndepărtă pe ofițer de lângă infractor și intuind de ce avea nevoie de ajutor, îi spuse răspicat: mergeți la șofer, am centura neagră la arte marțiale și mă descurc perfect. În clipa următoare, cu o forță nebănuită îl întoarse pe nenorocit cu spatele spre ea și îl apucă de ambele brațe răsucindu-i-le de la coate, într-o poziție extrem de dureroasă. Acesta rămase nemișcat, prins ca într-o menghină. Când încercă să zică ceva, tânăra îi răsuci doar puțin o mână și acesta gemu de durere. Așa că își înghiți cuvintele.

Polițistul se strecură printre călători și îl înștiință pe șofer ce urmează să facă, apoi se adresează tuturor:

— Am o rugămintă la dumneavoastră! Vom devia traseul până la cea mai apropiată secție de poliție. Aveți două variante: ori coborâți la prima stație și așteptați următoarea mașină, ori mergeți împreună și după ce „livrăm pachetul”, autobuzul va reintra pe traseul obișnuit. Vă mulțumesc pentru înțelegere!

Bineînțeles că au început vociferările. Cei care rămăseseră impasibili la cererea de ajutor a polițistului erau acum mai curajoși și mai deranjați. Tânăra își apropie gura de urechea infractorului și-i spuse cu claritate: îmi ești dator cu peste 15.000 de lei, domnul meu! Din luna aprilie a anului trecut datoria ți-a crescut considerabil. Treaba stă cam așa: 2.500 lei salariul pe care îl aveam în geanta pe care mi-ai smuls-o lângă bancomat, geanta de piele și refacerea tuturor actelor aflate în ea, 500 lei, 4.000 lei cele trei luni de spitalizare și cele două operații pentru reconstrucția nasului spart de dumneata, 500 lei pentru psihiatra

care m-a învățat cum să-mi stăpânesc frica față de nemernicii ca dumneata, 3.600 cursurile de arte marțiale pentru a-mi însuși tehnica de apărare împotriva ticăloșilor de teapa dumitale, plus 5.000 de lei scoși chiar atunci de pe card. Așa că nu știu cât s-o bucura polițistul că te-a prins, dar mie îmi plesnește inima de bucurie, să știi, nemernicule!

Revenind lângă cei doi, polițistul i-a mulțumit din ochi tinerei, doi ochi suferbi, verzi, dar încercănați, cum nu mai văzuse la nici un bărbat.

— Eu sunt comisarul Liviu Avramescu!

— Iar eu sunt Silvia Vidrașcu! Acum un an și ceva am fost agresată și tâlhărită de dumnealui. L-am recunoscut după sprânceana stângă.

— Să-ți trăiască franțuzoaica, domnu' general, da spune-i că greșește, nu sunt eu ăla să zice!

— Stai liniștit, frate! Dacă zic ăia de la secție că nu ești tu, îți dăm drumul!

Mașina aproape s-a golit la prima stație, au mai rămas doar câțiva curioși și doi bătrâni care nu aveau treabă acasă. La coborâre îi așteptau cinci, șase polițiști. L-au luat pe sus pe nemernic, unii mai avuseseră de-a face cu el, era cunoscut ca un cal breaz. O agentă frumușică foc a însoțit-o la un birou pe Silvia să scrie declarația.

— Să amintiți și despre agresiunea de anul trecut, trebuie să răspundă nemernicul pentru tot ! i-a strigat polițistul în timp ce îl preda pe infractor colegilor săi.

— Dar unde este Liviu? Ce e cu el pe aici? Nu era liber astăzi? Întrebă un polițist mai în vârstă, intrând grăbit în birou.

— Era liber, săracuțul, doar mâine își înmormântează soția! Dar știi și mata cum e dumnealui, mănâncă meseria pe

pâine, îi răspunse polițista cea frumoasă. Apropo! se întoarse ea spre Silvia. Unde locuiți? Mi-a dat ordin să vă conduc acasă. Și la noi ordinul se execută, nu se discută! zâmbi agenta, încercând să îndulcească puțin atmosfera tristă din jur. Silvia împietrise la știrea groaznică pe care o auzise. Așa cum medicii operează, chiar dacă au un deces în familie, actorii joacă fiind în aceeași situație tragică, la fel procedase și acest om când i se ivise prilejul să-l întâlnească inopinat pe acest nenorocit. A pornit mașinal după tână polițistă, cu ochii plini de lacrimi.

Trecuse de jumătatea orei de engleză când ușa se deschise încetitor și Rareș, prichindelul clasei, se strecură timid și rămase nemișcat lângă perete.

— Doamna profesoară, mă primiți și pe mine în clasă? Avea o privire așa de rugătoare, de parcă își cerea iertare pentru ceva greșit. Își reveni repede și adăugă: Bună dimineața!

— Poftim, Rareș! Dar ce-i cu tine? Tu nu ai întârziat niciodată până acum! S-a întâmplat ceva?

Profesoara se apropie de micuț și văzându-l doar în cămășuța albă, deși de dimineață era destul de răcoare, intuî că ceva nu este în regulă.

— Așază-te la locul tău și vorbim puțin mai târziu! Astăzi am recapitulat materia pentru testul de luni, nu am trecut mai departe.

L-a căutat în recreația mare.

— Nu ți-a fost frig de dimineață? De ce nu ți-ai luat și haina?

— Pentru că nu am ajuns s-o iau din cuier! Dar am mers destul de repede și m-am încălzit.

— Ai venit pe jos?

— Da, de aia am întârziat!

— Singur? Nu te-a adus bunica?

— Nu și nu este bunica mea!

— Cum nu este? Eu așa am înțeles! Este mereu așa de drăguță cu tine, se vede că te iubește mult!

— Și eu o iubesc mult, dar ne este doar vecină, nu bunica mea.

— Am înțeles. Și de ce nu te-a adus dumneaei, ca de obicei?

- Că nu s-a sculat din pat. Eu am tot strigat-o, dar ea, nimic.

— Dar doarme la voi? Ziceai că e vecina!

— Da, doarme cu mine să nu rămân singur în casă. Mie nu mi-e teamă de nimic, dar tanti Zoica susține că nu o lasă inima să mă știe singur.

— Dar de ce ești singur? Nu ești cu părinții?

— Eu sunt un copil care nu are părinți, adică nu am doi părinți ca alți copii, eu îl am doar un părinte, pe tata și atât. Vorbea cu atâta convingere despre situația lui, de parcă voia să o convingă că asta e, unii se deosebesc de alții prin câte ceva. Și pentru el în asta consta deosebirea: lipsa mamei.

Situația se complica. Profesoara încerca să scoată adevărul la lumină, dar era tot mai greu și desigur, mai dureros de zgândărit. Rareș era un copil vioi, dar uneori cădea într-o muțenie din care nu-l putea scoate nimeni. Se mira că acum a scos atâtea vorbe de la el.

— Tata nu doarme acasă?

— Cum să nu doarmă? Când nu este plecat, doarme cu mine. Deși eu am camera mea separată, zice că se simte mai bine lângă mine. Și, sincer vorbind, și mie îmi place să-l simt alături, deși uneori sforăie așa de tare, de nu pot adormi. Tata mi-a zis să-l mișc de nas și se trezește. Și de multe ori am reușit. Așa am încercat de dimineață și cu tanti Zoica, dar degeaba.

— Și acum este plecat?

— Bineînțeles, altfel dormea tanti Zoica cu mine?

— Și pleacă des?

— Nu știu. Se întâmplă uneori că tanti Zoica nu intră la dânsa în apartament când ne întoarcem de la școală. Intră direct la noi și atunci știu că rămâne cu mine. Îmi încălzește mâncarea, facem lecțiile împreună, că a fost învățătoare, îmi controlează hainele să fie curate și ghiozdanul...

— Și dimineața cine se scoală primul, tu sau dânsa?

— Oho! Când mă scol eu, ea deja a pregătit micul dejun!

— Și astăzi?

— Nu! Nu v-am spus că nu am reușit s-o scol? De asta am întârziat! Am venit pe jos, pentru că tata mi-a interzis să merg singur cu tramvaiul ori cu autobuzul.

— Rareș, tu știi numărul de telefon al tatălui tău? Un gând nefast i se înșurubase în creier și nu-i dădea pace.

— Nu mi l-a spus, este secret, ne sună el când ne întoarcem de la școală.

— Dar unde lucrează de are telefonul secret? Este agent secret ca în filmele de aventuri?

Ochii copilului se luminează la acest gând. Îi și vedea pe tatăl său strecurându-se printre mașini, cu pistolul la ochi, urmărindu-i pe răufăcători.

— Sunteți pe aproape! El se ocupă cu... crimele! Căutase un cuvânt cu care să o impresioneze pe profesoară și îl găsise pe cel mai potrivit.

Adevărul o lovi pe tână profesoară în moalele capului. Cum de nu făcuse niciodată legătura între elevul ei și comisarul Avramescu? Doar nu este un nume de familie atât de des întâlnit! Să fie tată și fiu?

Soneria anunță sfârșitul pauzei și elevii reveniră zgomotoși în clasă.

— Rareș, după ultimă oră să mă aștepti în clasă, poate te însoțesc eu acasă, bine?

— Chiar la asta mă gândeam și eu acum, vine tanti să mă ia, sau nu?

Silvia a căutat febril fila cu părinții elevilor din catalogul clasei a V-a A. Părinții lui Rareș erau Liviu Avramescu – MAI, iar mama, Elvira Avramescu – biolog. Deci, la începutul anului școlar, mama lui Rareș era în viață. Acum își amintește că elevul a lipsit o săptămână pe la jumătatea lunii cu motivația că a răcit. Probabil a fost îndepărtat de acasă în zilele decesului. Ce-i de făcut? Ce s-a întâmplat oare cu tanti Zoica? Și-a amintit brusc de cartea de vizită pe care i-o lăsase tânăra polițistă care o condusesese acasă. A sunat-o și i-a răspuns imediat.

— Bună ziua, sunt Silvia Vidrașcu, m-ați condus acasă acum câțiva timp după incidentul cu infractorul depistat de domnul comisar Avramescu în autobuz.

— Bună ziua, îmi amintesc perfect. Ce mai faceți, doamnă?

— Am descoperit astăzi întâmplător că sunt profesoara de engleză a fiului dumnealui. Am înțeles de la copil că este într-o misiune...

— Da, este la Satu Mare, ține niște cursuri... S-a întâmplat ceva cu Rareș?

— Nu, copilul este bine, dar vecina care îl are în grijă nu s-a trezit astăzi și băiatul a venit singur la școală, puțin dezorientat. V-aș ruga, dacă le știți adresa, trimiteți pe cineva să vedeți ce se întâmplă acolo. Eu o să-l iau pe băiat la mine acasă după ore și aștept un telefon la numărul acesta să aflăm ce-i de făcut.

— Mulțumim mult, doamnă profesoară! Chiar acum plec eu cu un coleg

acolo. Nu-i spuneți nimic lui Rareș și nici eu nu-i telefonez șefului, să nu-i îngrijorăm degeaba. Sperăm să fie totul bine.

După ore, pornind spre mașina Silviei, Rareș a luat-o firească de mână. Pentru el dispăruse relația dintre elev- profesor, lângă el era un matur protector. Copleșită de încrederea copilului manifestată prin această strângere de mână, Silvia s-a simțit dintr-odată răspunzătoare de viitorul lui. Era prea încercat de mic de viață, ca să rămână indiferentă.

— Rareș, știi ce m-am gândit eu? După masă mergem în Orașelul Copiilor. Ai mai fost acolo?

— Când eram mai mic, răspunse copilul cu gura plină cu plăcinte cu mere. M-a dus mama înainte să plece.

— Să plece? Unde? îi scăpară Silviei niște vorbe necontrolate.

— Nu știi? Mama a plecat în Africa pentru multă vreme. Acolo la lei, la elefanți, la girafe... Ea este biolog și se ocupă cu plantele, cu animalele, cu tot ce e viu... Știi ce a făcut înainte să plece? O mulțime de fotografii cu noi doi și unele și cu tata, am două albume mari. Mi-a zis că atunci când o să mi se facă dor, să vorbesc cu ea din poze și să-mi pun mâna pe inimă, că așa o să mă audă mai bine. Și dacă nu-mi va trece dorul, să mă duc la ea cu tata. Dar n-ar fi prea bine că or să se supere șefii ei pe ea. Acum câteva zile, înainte să plece tata în misiune, atâta am plâns după ea, că era gata să-l înduplec să plecăm, dar m-au convins vorbele lui că e rușine să o punem într-o situație neplăcută. „Fii și tu bărbat, nu te smiorcăi ca o femeie!” De parcă numai femeile plâng! Și eu încă sunt copil, nu am ajuns bărbat ca el! Dar i-am dat dreptate, că tata nu minte și nu greșește niciodată. Știi că eu am mereu o poză cu mama în servietă? Vreți s-o vedeți? Sea-

mână puțin cu dumneavoastră, numai că e mult mai slăbuță. Și tot așa zâmbește ca dumneavoastră, așa în colțul gurii!

Silvia fu scuturată de un fior. Comparația cu mama urcată la cer o și bucură, dar o și zgudui. O să-i poată țină locul vreodată acestei femei? Va fi demnă de amintirea ei? Sărăcuța, știuse că se va prăpădi și încercase să-și întărească fiul, să se obișnuiască treptat cu dispariția ei!

— Bineînțeles că vreau să mi-o arăți, își reveni brusc. Eu zic să o punem într-o ramă și să stea mereu pe masa unde îți faci tu temele!

— Sper că o să-i placă și tatălui meu ideea asta. Și o s-o întreb când nu pricep ceva la teme, nu-i așa? Grozavă idee!

Copilul tot copil e. Imaginația lui este debordantă și și-o și vede pusă în aplicație. După vreo oră erau deja în Orașel. Cel mai mult lui Rareș i-a plăcut fântâna cântătoare. Câteva zeci de țâșnitori dansează micșorându-se apoi țâșnesc și se luminează în ritmul muzicii spre deliciul puștilor și al însoțitorilor deopotrivă.

— Vara, când e cald, copiii se dezbracă și se plimbă printre țâșnitori, este o nebunie să-i vezi cum se zbenguie și țipă de bucurie, îi spuse Silviei o bunicuță ce se așezase pe aceeași bancă lângă ei. Rareș rămăsese cu privirea pierdută undeva, cu cineva...

Telefonul tinerei polițiste pe care îl aștepta cu inima cât puricele, o trezi la realitate. Se îndepărtă puțin de bancă.

— Îmi pare tare rău, dar veștile nu sunt deloc bune. Ați intuit bine că ceva nu este în regulă. Mătușica era decedată de la miezul nopții, cum au constatat medicii sosiți cu salvarea. Mă îngrozește gândul că băiatul a dormit atâtea ore cu decedata. Stop cardiac. Au dus-o deja la morgă. Bietul copil, trece din nou prin-

tr-o cumpănă grea, întâi cu mama, acum cu dânsa, apoi...

— L-ați sunat pe domnul comisar Avramescu? Oare dânsa are pe cineva apropiat care să se ocupe de înmormântare? Ce nenorocire!

— Am întrebat prin vecini. Este basarabeancă, nu are pe nimeni aici. Adică până acum n-a vizitat-o nimeni, dintre rude. Ba cineva mi-a spus că și soția șefului nostru ar fi fost tot basarabeancă, sărăcuța, că au venit împreună în bloc. Și așa s-au cunoscut dâșii.

— Și domnul Avramescu ce zice? Dânsul trebuie să se ocupe atunci de toate, nu?

— Nu știm cum să vă mulțumim, doamnă profesoară, pentru tot. Dacă nu mă sunați dumneavoastră și dacă nu luați copilul acasă, nu știu, zău, ce se întâmplă... ce noroc pe el...

— Da, bineînțeles! Dar domnul când vine de la Satu Mare? Este caz de forță majoră, nu?

Câteva clipe se lăsă liniștea.

— Alo!

— Nu știu cum să vă zic, ne vom ocupa noi, toată secția, de tot ce este nevoie... dumneavoastră să aveți grijă de Rareș, deocamdată...

— Nici nu se pune problema, dar nu înțeleg bine...

Tânăra polițistă izbucni într-o tuse prelungită la telefon.

— Doamnă profesoară, șeful nu va veni, îi este imposibil...

— Cum așa? Nu este singurul apropiat al dânzei?

— Ba da, dar, cum să vă zic, nu este la Satu Mare, este la spitalul de urgență, menținut în viață de aparate...

— Ce vorbă este asta? Glumiți, nu-i așa?

— A fost înjunghiat de un descreierat chiar în secție, chiar în fața mea, izbucni tânăra în plâns.

— Liniștiți-vă, vă rog, vorbim când vă mai calmați. Băiatul vine spre mine și nu mai putem continua.

Fața copilului radia de fericire.

— Doamna profesoară, am ascultat de mai multe ori o melodie care îi place mult lui tata, „Et si tu n'existais pas!”. Mi-o cântă de multe ori seara la vioară, că el cântă bine la vioară. Și din gură cântă frumos, dar adevărul e că nu prea a mai cântat în ultimul timp.

Copilul vorbea, vorbea, dar în sufletul tinerei profesoare se prăvăleau niște stânci ce distrugeau totul în calea lor. Cum să păstreze acest copil aflat în grea cumpănă, lângă ea? Se va lupta ca o leoaică cu cei de la Protecția Copilului! În ce misiune îndepărtată și de lungă durată „să-l trimită” și pe tatăl lui, în caz că va pleca după soția lui?

Brusc îi veni în minte cuvintele lui Scarlett O'Hara din „Pe aripile vântului” de Margaret Mitchell: „E și mâine o zi” și speranța îi inundă inima.

Interviu

Așa a fost...

Oana GLASU – în dialog cu Thanas MEDI

1. *Thanas, revista slătineană de cultură Oltart a fost prima revistă care te-a publicat în România și prin povestea „Pantofii” ai reușit să atragi atenția multor cititori români. Pe urmă a apărut în limba română romanul „Ultimul cuvânt al lui Socrat Buba”, care, de asemenea, a fost un succes. Știm despre tine că ai origine aromână dar vrei să ne spui câteva despre familia ta?*

Provin dintr-o familie rămână, cu părinți, bunici rămâni. Punând întrebări bătrânilor, am reușit să definesc rădăcinile până la a șasea sau a șaptea generație a neamului. Neamul meu se ocupa cu creșterea vitelor, la fel ca toți rămânii sau vlahii de munte, erau de clasă mijlocie, trăiau din propriul lor avut, care varia între 300 și 400 de capete de vite. Bunicul, Vasil, s-a născut în Kefalovriso (Migidei), regiunea Ioannina, iar bunica, Kostandina, în vecinătatea satului Delvinaq, lângă granița de sud cu Albania. Ei, așa cum se obișnuia, erau logodiți de când erau mici. Bunica era în Delvinaq când s-au căsătorit, în timp ce bunicul se afla în Albania și a luat-o mireasă cu cai. Bunicul a părăsit această lume mult prea devreme, însă mie mi-au rămas cele mai frumoase amintiri de la bunica mea. Era o femeie puternică, avea cruce în frunte, era foarte credincioasă și numea Grecia „țara bisericilor”. Ea l-a urât pe dictatorul albanez, Enver Hoxha, pentru că a dis-

trus bisericile, iar când a murit, în 1985, cu un an înaintea ei, a ieșit în curte și a dansat. A ținut cu mână de fier comanda familiei sale numeroase, formată din patru fii două fiice. Și chiar atunci când aceștia și-au întemeiat propriile familii, cuvântul ei a fost ascultat și respectat. În sat o numeau „Dadja e Mejdiajve”, ca justificare pentru figura ei autoritară. Eu însumi am întruchipat-o într-una dintre cele mai fermecătoare eroine ale cărții, Arhonda Buba. Tatăl meu, Foto, a fost păstor încă de la vârsta de 13 ani și se distingea atât pentru hărnicie, cât și pentru cântec. A murit acum cinci ani. Mama, Qëndrulla, are nume albanez. I-au spus așa, deoarece buncii mele nu-i trăiau copiii, iar numele înseamnă: „rămâi” sau „oprește-te”, iar ea trăiește încă. Se remarcă prin logica puternică chiar și la această vârstă. De asemenea, îi place să spună povești frumoase, așa că eu cred că am luat și de la ea ceva în-cât am devenit scriitor.

2. *Te-ai născut în plin proces de instaurare a comunismului în Albania, dar știi că ai practicat, copil fiind, transhu-mața împreună cu familia ta. Trăiai într-un mediu armânesc. Cum a fost viața ta, a voastră ca aromâni?*

M-am născut în timpul migrației oamenilor și al turmelor familiei din munții Vithkuq din districtul Korça, care cobo-

rau pentru a-și petrece iarna în partea de sud a Albaniei, în Xarrë din Saranda. Chiar la poalele muntelui Gramoz, vizavi de Erseka, centrul județului Kolonjë. Prima parte a copilăriei, până pe la 10-12 ani, mi-am petrecut-o mai întâi în plaiul Buf (Bufniței) așa cum este scris în carte, și apoi undeva lângă Xarra. În colibe de paie, ca toți rămânii de munte care nu se înrădăcinaseră încă într-un anumit loc. În acele vremuri familia mea ședea laolaltă cu întregul neam, întrucât colibele erau ridicate una lângă alta. Astfel, am avut norocul să cresc în sânul unui neam mare, harnic, frumos, nobil, căruia îi plăcea jocul și cântecul. Într-un neam unde se vorbea doar limba aromână și în care se țineau și se respectau toate obiceiurile și tradițiile noastre. Vorbim deja de anii 1960 - 1970, perioadă care corespunde cu cea a desfășurării evenimentelor romanului. Moment în care statul comunist a înființat ferme de creștere a animalelor cu bunurile și turmele de vite ale aromânilor, angajându-i apoi ca păstori pe fostele lor proprietăți. Aceasta până la sfârșitul anilor '70, când statul a ordonat încetarea vieții nomade, iar rămânii au fost lăsați să se stabilească oriunde doreau și pe oriunde puteau. Alături de mulți alții, ai mei s-au stabilit în satul Dhoksat din zona Lunxhëria, raionul Gjirokastra. Majoritatea rămănilor din sud au ocupat satele acestei provincii nu numai pentru natura lor frumoasă, cu păduri și ape din belșug, ci și pentru că aveau aceeași credință religioasă cu băștinașii, de creștini ortodocși. Odată cu așezarea în Dhoksat, neamul s-a redus, dar bunica a fost cea care și-a ținut împreună cei patru fii și familiile lor. Cu case una lângă alta, dar de acum, trăind în comunitate și cu localnicii din Lunxhëria. Începea o noua viață, cu relații de

bună vecinătate, când statul comunist a numit vechile obiceiuri și tradiții înapoiate și s-a străduit să le distrugă.

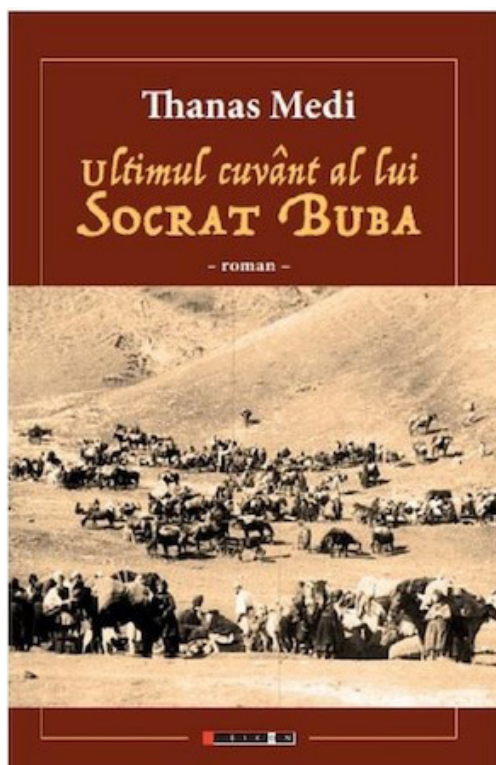
3. Consideri că a reușit să le distrugă definitiv? Tu încă vorbești aromâna. Care era relația ta cu limba atunci și cum o vezi astăzi, poate fi salvată de la asimilarea totală în statele în care trăiesc aromâni?

De când am mers la școală, mai întâi în Xarrë și apoi în Dhoksat, unde se vorbea și se învăța numai limba albaneză, a trebuit să încep să abandonez limba aromână. La fel ca toți ceilalți rămâni, o vorbeam acasă cu părinții mei, dar nu și în instituțiile publice de stat. Pentru a păstra limba ai nevoie de școală și, când aceasta lipsește, începe să se estompeze, dispare. E nevoie de cărți, de o continuitate a studiilor, care nu erau permise, așa că și noi am înțeles că aparținem unei limbi interzise. Și, deci, vorbeam mai puțin și o făceam cu o oarecare timiditate. Chiar dacă interzicerea nu a fost trasată public, ni s-a dat de înțeles. Eram, printre altele, supuși unei discriminări lingvistice, ceea ce făcea să te simți o persoană interzisă, atâta timp cât ți se interzicea limba. Aromâna părea să constituie un lucru rușinos și te simțeai jenat s-o folosești. S-o vorbești. Am resimțit mai puternic asta în clasa a VIII-a, apoi în liceu și cel mai mult ca student, la Universitate. M-am simțit persecutat pentru limba mamei, de parcă a cunoaște o altă limbă era mai mult o greșală decât o mândrie. Și n-avea cum să se întâmple altfel, când acest lucru era nedorit în afara casei, inexistent în activități culturale de masă, precum așa-numitele „Festivaluri naționale”, unde rămânii nu aveau loc. Rămânii puteau cânta, dar în limba albaneză și nu a lor, realizându-se

astfel autoasimilarea pașnică, concepută și controlată de stat. Iar dominarea acestui climat te face cu siguranță să te simți vinovatul fără vină. Vinovat că erai rămân, că vorbeai într-o limbă care nu ar trebui să fie vorbită. Trebuia uitată, abandonată, ca ceva care nu-ți ajuta pentru nimic. Astfel a început marea îndepărtare de armână și apropierea din ce în ce mai mare de limba oficială: albaneză.

4. Thanas, ai studiat filologia, ai fost profesor și director de școală înainte de a emigra în Grecia. Vrei să ne spui când ai început să scrii, ce te-a motivat să devii scriitor, pentru că iată, ai ajuns un autor de succes, premiat în țara ta natală?

Se spune că cineva devine scriitor, când începe să „scrie” de la o vârstă fragedă, de mic. Cred asta și o spun pentru că am început să scriu de mic. De atunci, spre deosebire de colegii mei, am avut dorința de a sta cu bătrânii, cu adulții. De îndată ce vedeam bărbați și femei din neam adunându-se în jurul vetrei sau pe oriunde, lăsam joaca și mă duceam la ei. Ei înșiși mă primeau cu toată bucuria, oferindu-mi locul din capul vetrei spunând: „Acesta este cel mai mare dintre toți”. Mă așezam și nu făceam altceva decât să ciulesc urechile pentru a-i asculta. Vedeam cum vorbeau, cum povesteau, cum se certau, cum se împăcau, cum râdeau, cum plângeau. Ascultam bucăți de istorii, povești, basme, împreună cu felul în care erau relatate, studiam mimica feței, tonalitățile vocii. Toate au rămas în mod involuntar și, în același timp, pentru totdeauna în creierul meu. Ca într-un depozit în care e în totdeauna loc, iar într-o zi, ceea ce s-a depozitat în interior, va căuta să iasă afară. Între timp, pe lângă această acumu-

lare, mergând la școală, am intrat în contact cu cartea. Cartea artistică, pe lângă cea școlară. Ceea ce obținusem din a sta cu adulții, de acum încolo cărțile erau cele ce aveau să-mi ofere. Fie că acestea erau pentru copii sau pentru adulți. Am citit tot ce mi-a picat în mână, fără să fac diferențe, cărți de basme, legende, poezie sau romane. Apoi, fiind la gimnaziu, s-a acordat titlul „Micul prieten al cărții” pe care, bineînțeles, l-am câștigat. Cu trecerea timpului, vine însă un moment în care ai nevoie să te exprimi. Să scrii, ceea ce mi s-a întâmplat și mie când eram la liceu. Am început cu poezii care în acea perioadă au fost publicate în ziarul „Drita”, organ al Ligii Scriitorilor din Albania. Am început cu poezia, dar aveam o adevărată înclinație spre proză. Am continuat cu acest lucru în perioada studenției când am trimis spre publicare un volum de povești și nuvele, dar mi-a fost refuzat, pentru că nu era în con-

formitate cu liniile ideologice ale partidului. A urmat emigrarea, lupta pentru supraviețuire, prestam munci banale, dar mintea îmi stătea constant la literatură. Așteptam sosirea unei ocazii mai potrivite, când puteam scrie tot ceea ce acumulasem de-a lungul anilor, iar acest lucru a venit odată cu izbucnirea crizei economice din Grecia. Criza părea să fi apărut pentru ca eu să devin scriitor, întrucât în 2010, cu sprijinul familiei mele, m-am apucat de scris. Am publicat patru romane: „Umbra blestemată”, 2011; „Ultimul cuvânt al lui Sokrat Buba”, onorat cu premiul național de către Ministerul Culturii, 2013; „Timp ars” 2016, „Valsul unei nunți fantasmă”, 2019. Motivele care determină scriitura mea provin din viața pe care am trăit-o.

5. Cât spațiu ocupă imaginația și cât realitatea în cărțile tale?

Pentru aceasta nu există limite definite, lucrurile luate din viață sunt îmbogățite prin creație. Ele sunt împletite cu alte evenimente și întâmplări, reale sau imaginate. Scriitorul creează și nu reproduce mecanic realitatea, astfel încât realitatea nu are cum să rămână intactă. Poți lua o persoană din care să creezi un personaj, dar pentru a deveni un erou literar, trebuie să capete și calități și trăsături de la alți oameni. Trebuie să se întâmple asta pentru a realiza o figură care poartă cu sine o anumită misiune. Pe de altă parte, relația imaginație-realitate variază în funcție de cărți, de subiectul pe care l-ai tratat și de ideea pe care dorești să o transmiți cititorului.

6. În final aș vrea să revenim puțin la lumea armânească căreia îi aparții și de care te simți foarte mândru și să ne spui cum o vezi tu astăzi?

Lumea armânească variază în funcție de locul în care trăiesc armânii. Undeva sunt mai prezenți și altundeva mai puțin. Undeva sunt mai înstrăinați și altundeva mai puțin. Undeva își neagă ființa mai mult, dându-se mai autohtoni decât autohtonii și în alte locuri mai puțin. Undeva sunt patrioți, în sensul unei viziuni realiste despre ei înșiși și undeva naționaliști, dormind cu visul de a fi strănepoții lui Homer și nepoții lui Alexandru cel Mare. Undeva, învață copiii armâni, în altă parte sunt bătrânii aceia care învață. Undeva au obținut statutul de minoritate națională, iar altundeva acest lucru este văzut cu groază și dispreț. Undeva cântă melodiile localnicilor ca și cum ar fi ale lor și undeva rămân fideli tradiției. Undeva autoasimilarea este mai mare și undeva mai mică. Se știe că nașterea națiunilor din secolul al XIX-lea a contribuit la refacerea anumitor etnii, popoare, tradiții și obiceiuri, înălțarea unui anumit steag; în timp ce aromânii, neavând propriul stat, au rămas cu mult în urmă. În zilele noastre ei sau „lumea armână”, trăiește renașterea tardivă.

Îți mulțumesc, Thanas!

Shi mine la voi tuts!

Eveniment

Aduceri și luări-aminte de festival

Corina DAȘOVEANU

Mă sună poetul George Nina Elian într-o zi din iulie și îmi spune că sunt invitată la Craiova, la un festival.

- Ce festival e ăsta? zic. Sper sau presupun că e de literatură...

- Da. E de poezie. Și nu numai.

- Mai dă-mi detalii.

- E ceva legat de Dunăre, vin invitați din județele dunărene și din Bulgaria. La sfârșitul lui august. Din Olt, suntem tu, eu și Silviu Păcală. Atât știu.

Atât am știut și eu cât a trecut vara. Cu câteva zile înainte de septembrie, am plecat la Craiova, deși avusesem câteva rețineri (a se citi „îndoieli fandosite”) din cauza caracterului meu zigzagat, mereu temător de posibile plictiseli viitoare. Am mers convinsă că nu cunosc pe nimeni dintre invitați, că o să mă enervez de proasta organizare și de absența confortului, că voi sta într-un colț personal, timorată ca de obicei de lipsa mea de îndrăzneală în a socializa, că mă voi târî după grup (probabil) prin pelerinaje pe la biserici locale, că nu voi fi atentă la enormele discursuri elogioase și terne despre autori cvasinecunoscuți.

N-a fost așa, spre uimirea mea și spre lauda organizatorilor.

Nu mă pot abține, firește, și voi da câteva date, aproape tehnice (a se citi „structurale”), despre festival, pentru că, de fapt, acesta este unul dintre sco-

purile acestui articol, pe lângă cel admirativ și cel sentimental.

Festivalul de Literatură Transdunăbiană, ediția I, a fost organizat de către Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova. Directorul acesteia, domnul profesor Lucian Dindirică, doctor în istorie, a inițiat proiectul „Comori scrise ale Dunării de Jos” („The Written Treasures of Lower Danube”), cofinanțat de Uniunea Europeană, împreună cu instituții partenere din Bulgaria (Libraries-Sofia și Biblioteca Regională „Lyuben Karavelov- Ruse”).

Festivalul s-a întâmplat între 26 și 29 august 2021 și a debutat la Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” prin prezentarea oaspeților (români și bulgari, peste 100 de participanți) și prin urările de bună venire făcute de către domnul Ioan Lascu, președintele filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor din România, de către domnul Mircea Pospai, președintele filialei Craiova a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România și de către doamna profesor Mihaela Dudău de la Biblioteca gazdă.

Prietenii bulgari au participat, prin intermediul translatorilor, la toate manifestările culturale desfășurate.

În cele patru zile de festival, au avut loc numeroase, plăcute și foarte diverse evenimente, expoziții și lansări de carte, lecturi publice, expoziții de

pictură, de benzi desenate, conferințe, mese rotunde, o vizită la Muzeul de Artă al Craiovei, un film documentar despre Balcic, realizat, în cadrul proiectului, de către invitații bulgari etc.

Conferințele au fost susținute de către domnii Florian Copcea, Lucian Dindirică, Gabriel Nedelea, Silviu Gongoinea, M. Ciurea, Adi George Secară.

Lansările de carte au fost interesante și așteptate: „Studii despre Tetraevangeliarul grecesc de la Muzeul Olteniei din Craiova” - Ion Resceanu, Carmen Bălțeanu, M. Ciurea, I. Sorin Bora, „Alte seceri, alte ciocane” (poezie) - N. Calițoiu, „Regina întunecată” (roman) - Andreea Diana Trăilescu, „Hai-hui. O sută de pași spre Țara Haiku” (poezie) - Dan Șalapa, „Ferice de cel orb” (poezie) - Spiridon Popescu, „sânge-mă” (poezie) - Corina Dașoveanu, „Timpul din afara ceasurilor” (poezie) - George Nina Elian, „Mica trilogie a eternului efemer” (poezie, proză, dramă) - Adi George Secară, „La topirea ghețarilor” (poezie) - Ana Săndulescu, „Stradă tristă, luminată puternic” (poezie) - Clara Tîrcă, „Singurătatea nu ne face mai buni” (poezie) - Elena Bălășanu, „Generația '80. Un excurs istorico-critic” (critică literară) - Ioan Lascu, „Armistiții literare și 101 poezii” (poezie) - Viorel Dinescu, „Tryptic al sublimului” - Ioan Bitoleanu, „Poeme la curtea regelui nou” - Gh. Florescu, „Pasajul meu prin pandemie” - Doinea Grigore, „Un prozator ezoteric - Mircea Eliade” - Cristian Gabriel Moraru, „Anthology Universal Poetry from today” (antologie de poezie) - Ion Deaconescu, Zhao Lihong.

Moderatori ai acestor lansări de carte au fost Lucian Dindirică, Petrișor Militaru, Gabriel Nedelea, Silviu Gongoinea, Mircea Pospai.

Captivante s-au dovedit a fi, mai ales, lecturile publice. În minunate circumstanțe spațiale și, îndeosebi, spirituale, toți scriitorii și-au dăruit reciproc, în lectură proprie, pagini emoționante din creația lor. A fost o cunoaștere cu adevărat. Discuții productive, glume inteligente, aplauze meritate au fost presărate printre citiri.

Încântătoare a fost contribuția muzicală a violoncelistului Mircea Suchici de la Filarmonica Oltenia.

Astfel, poate și mai mult, s-a petrecut la Craiova Festivalul de Literatură Transdanubiană, ediția I.

Ceea ce mi s-a părut însă absolut extraordinar a fost organizarea ireproșabilă (s-a simțit tinerețea, munca și imaginația organizatorilor), frumusețea oamenilor deveniți prieteni grație întâlnirii, aerul boem al trăirilor, ținuta înaltă a evenimentelor, în mod particular, modestia inteligentă a scriitorului, dar mai ales împlinirea setei de cultură prin împărtășirea ei, a culturii, celorlalți.

Am consemnat acestea aici, cum mi-am adus cu admirație aminte.

Eveniment

Zilele Antim Ivireanu la Râmnicu-Vâlcea (26-28 septembrie, 2021)

Nora RÂMNICEANU

Prăznuirea Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul a debutat duminică, 26 septembrie, ora 16:30, cu două activități simultane. Prima a fost *Vecernie cu Litie*, la Mănăstirea «Antim Ivireanul», cu sfințirea a cinci pâini, care – la sfârșitul slujbei – au fost împărțite credincioșilor prezenți, o amintire a celor cinci pâini binecuvântate de Isus Cristos în deșert. La aceeași oră a început seria comunicărilor dedicate omagierii fostului episcop al Râmnicului, derulate pe parcursul celor trei zile. Se poate vorbi de un adevărat maraton al activităților, începute la Mănăstirea Antim-Troianu, continuate cu prăznuirea ocrotitorului Râmnicului pe 27 septembrie, zi trecută cu negru în calendar, urmând o Sesiune de comunicări susținute de elevi ai Colegiului Național de Informatică «Matei Basarab» și ai Seminarului Teologic «Sfântul Nicolae», apoi a XX-a sesiune anuală a Centrului de cultură medievală și premodernă și încheiate cu o altă serie de prelegeri la Biblioteca Județeană «Antim Ivireanul».

Cele trei zile pline de activități de comemorare au fost duse cu succes la bun sfârșit, impresia generală fiind una de împlinire sufletească, de îmbogățire a cunoștințelor, informațiilor și trăirilor prilejuite de aplecarea asupra numeroaselor ipostaze ale celui care a fost teolog, tipograf, gravor, traducător, orator, arhitect de biserici, scriitor, stilist, episcop al Râmnicului și mitropolit al Țării Românești.

Se cuvine deci, să poposim asupra principalelor coordonate ale vieții bogate

în realizări remarcabile în domenii importante ale spiritualității românești.

Antim Ivireanul s-a născut în Georgia (Ivria), în preajma anului 1650. Cauze necunoscute, încă, au făcut ca Antim să cadă rob la turci. După eliberare, el trăiește un timp pe lângă Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, unde învață limbi străine și-și formează deprinderi în sculptură, pictură, caligrafie, foarte utile mai târziu, odată ajuns în Țara Românească, prin bunăvoința lui Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești în vremea aceea. Este cunoscut faptul că în timpul lui, țara s-a bucurat de pace, înflorire culturală și dezvoltare a vieții spirituale, vorbindu-se, chiar de un «iluminism ortodox».

În acest context favorabil trebuie plasată activitatea lui Antim Ivireanul, georgian prin naștere, apreciat ca fiind cel mai de seamă mitropolit al Țării Românești din toată istoria sa. Unul dintre iluștrii săi prieteni din perioada mai sus amintită, care îl numea pe Antim „floare cu străluciri de aur, a toată arta cea bună”, Hrisant Nota-

ra, Patriarhul Ierusalimului, îi va deveni dușman de moarte peste câțiva ani. Uneltirile acestuia și lăcomia unor patriarhii din Est, care râvnesc la bogățiile bisericilor și mănăstirilor românești, precum și atitudinea antiotomană tot mai pronunțată a georgianului găsesc teren favorabil în timpul primului domn fanariot, Alexandru Mavrocordat. Antim Ivireanul cade în dizgrație, este caterisit (destituit din preoție) și condamnat. Se apără, dar nimeni nu-l ajută. Este trimis în exil la o mănăstire pe muntele Sinai, dar nu mai ajunge acolo, soldații turci care-l însoțeau îl omoară pe drum, la vârsta de cincizeci și șase de ani.

În anul 1992 Antim Ivireanul este canonizat.

Poporul vechii Vlahii, dar și poporul României moderne îl omagiază an de an pe georgianul cu suflet și simțire de român, ocrotitorul României și al Mănăstirii Antim-Troianu. De fiecare dată, Râmnicu-Vâlcea este gazdă primitoare pentru teologi de seamă din țară și de peste hotare, profesori universitari, cercetători... iar la slujbele de prăznuire Mănăstirea Antim devine neîncăpătoare. Anul acesta au fost prezente la manifestări și trei personalități ale culturii georgiene, care au afirmat că Georgia poate lua exemplul vâlcenilor pentru a-și omagia cum se cuvine compatriotul.

Dovezi ale înaltului respect al Vâlcii pentru fostul episcop sunt și câteva denumiri înscrise permanent în viața orașului: Biblioteca Județeană „Antim Ivireanul”, Liceul Sanitar „Antim Ivireanul”, Mănăstirea Antim-Troianu, Fundația Culturală „Sfântul Antim Ivireanul”, Centrul de Studii Medievale și Premoderne „Antim Ivireanul”, strada „Antim Ivireanul”.

Moștenirea mitropolitului Țării Românești a vizat domenii esențiale pentru viața unui popor, biserica și învățământul. Pentru mărețele obiective pe care și le-a propus, georgianul s-a pregătit asiduu, a învățat slava veche, greaca, araba și româ-

na. Ca un adevărat pedagog, avea nevoie de material didactic și în acest scop și-a format priceperi și deprinderi de caligrafie, desen, broderie, meșteșugul tiparului, sculptura în lemn și pictură.

Într-o ordine puțin schimbată a moștenirii lăsate de Antim Ivireanul, teolog înainte de toate, merită amintită înființarea mai multor școli cu învățământ gratuit pentru copiii săraci și pentru străini; a tipărit sau a supravegheat tipărirea a 63 de cărți, dintre care 39 au fost lucrate de el însuși, ornate cu arabescuri, flori stilizate, viniete grațioase și gravuri în lemn; a înlocuit limbile greacă și slavonă din slujbele bisericești cu limba română și, mai apoi, vizând „zidirea prin cuvânt”, a înlocuit predicile scrise cu cele rostite, menite să ajungă mai repede și mai convingător la sufletul credincioșilor. Marele teolog a lăsat posterității o culegere de predici rostite, numite *Didahii*, care conferă stralucire stilistică elocvenței ortodoxe, fiind scrise în cel mai frumos grai românesc.

Însuși Nicolae Iorga l-a numit pe Antim Ivireanul „om de multe arte”.

Georgianul Antim a zidit în București o biserică după schițe arhitecturale proprii, Mănăstirea „Antim”, cu hramul Toți Sfinții; a înființat tipografia și a fost neobosit în slujba credincioșilor, dovedind reale calități de pastor, predicator și patriot; nu și-a uitat țara natală și, cu sprijinul domnitorului Constantin Brâncoveanu, a prilejuit tipărirea de cărți în limba georgiană.

Pe parcursul celor trei zile de activități dedicate ocrotitorului Râmnicului, coordonarea și moderarea prelegerilor din plen au fost realizate cu tact și pricepere desăvârșite, bazate atât pe o foarte bună cunoaștere a materialelor din program cât și a vorbitorilor, de către domnul conferențiar universitar doctor Ioan St. Lazăr.

Un adevărat antimilog s-a dovedit a fi Părintele Arhimandrit Policarp Chițulescu, directorul Bibliotecii Sfântului Sinod, care a vorbit cu patosul cercetătorului despre

o nouă carte, necunoscută, tipărită de An-tim Ivireanul.

A fost recunoscut de cum a intrat în sală preotul Jan Nicolae, conferențiar universitar doctor la Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia, cucerind auditoriul cu talentul său oratoric deosebit, susținut de vaste cunoștințe în domeniul abordat. Într-un discurs pasionant, ilustrul teolog pledează pentru importanța liturghiei, a postului și a împărtășaniei în viața credincioșilor.

Domnul Ioan St Lazăr a prezentat în câteva intervenții contribuții importante ale unor cercetători de marcă la subiectele puse în discuție, aducând un omagiu celor care nu mai sunt.

Prelegerea doamnei arhivist doctor Ionela Dinescu ne-a amintit nouă, elevilor mai vechi, de subiecte dragi din literatura veche studiată în liceu, „*Scrisorile lui Neacșu din Câmpulung*” și „*Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*”, pentru că, dincolo de ineditul lor, de valoarea lor documentară, *Scrisorile...* fiind primul text scris în limba română, iar *Învățăturile...* – primul text de pedagogie română, cele două texte-document au și o pronunțată valoare educativă, ori astăzi, mai mult ca oricând, avem nevoie în școli de asemenea texte.

Câteva exemple din cele doua texte - document, în ordinea în care au fost amintite:

„*I pak dau știre domniei tale za lucrul turcilor...si s-au dus în sus pre Dunăre.*”

„*Judecă pe fiecare cu dreptate după faptele lui, că de aceea ești domn care trebuie să fie ca un izvor nesecat ce dă tuturor aceeași apă, iar nu unora dulce, iar altora amară*”, sau „*Iubește adevărul, căci mincinoșii sunt urâți de Dumnezeu!*”, il po-vățuia domnitorul cărturar pe fiul său.

O prelegere cu totul surprinzătoare, bazată pe documentare, dar și pe cercetare proprie, a prezentat tânărul arhivist doctor Dragoș Teodorescu despre cuvinte

vechi europene în fondul lexical principal al limbii române. El a captat atenția prin exemple concrete, rod al unei cercetări migăloase și aprofundate. Tânărul cerce-tător a creat o mică dispută în planul ide-ilor, afirmând că în fondul lexical principal al limbii române cuvintele de origine lati-nă nu dețin majoritatea. A intervenit ime-diat un alt cercetător pasionat de același domeniu, domnul profesor doctor Ștefan Găitanaru, invocând necesitatea cercetării unui număr mai mare de documente, din mai multe limbi. Ambii au fost de acord că cercetările de care se ocupă nu sunt definitivitate și și-au propus ca atunci când acestea se vor fi încheiat, să comunice re-zultatele într-un cadru similar.

Dovada apropierei sferei înalte a cer-cetării teologice cu viața cetățenilor ne-a oferit-o Părintele Nicolae Proteasa, di-rectorul Seminarului Teologic „Sfântul Nicolae”, printr-o activitate săptămânală intitulată *Seri catehetice*, la care cetățeni ai Râmnicului vin în număr mare, încă din 2012, știind că găsesc aici (la Seminarul Teologic) răspunsuri la problemele care-i frământă, îndrumări pentru înțelegerea textelor sfinte, sfaturi de la ceilalți și de la mentorul lor, Părintele Proteasa.

Părintele Constantin Necula ar fi, cu siguranța, încântat de o asemenea mo-dalitate de a discuta eterna problemă „a crede”. Într-o postare publică, acesta afir-ma: „*Credința nu e pe argumente, e pe fundamente. Nu mă cert cu nimeni, dacă n-ai credință, să fii sănătos! E o pierdere. Cine nu are credință, pierde enorm!... Sfat estetic? Să zâmbești când altul te înjură... să oferi mâna de ajutor celui pe care nu-l mai ajută nimeni.*”

Credo

Binecuvântări lăsate de Mitropolitul Bartolomeu Anania

Ioan St. LAZĂR

Bine face editura „Lumea credinței” că, în anul centenar al nașterii marelui scriitor și ierarh ortodox Bartolomeu Valeriu Anania, reia, desigur că și la cererea publicului cititor, colaborarea cu părintele arhimandrit Andrei Coroian, unul dintre cei mai apropiați discipoli, el însuși un cald predicator și bun duhovnic. În anul 2018, autorul nostru, condeier sensibil, dedat tălmăcirii învățăturilor scripturistice și, în mod special, modului în care acestea au fost înțelese și expuse cu har de către Arhiepiscopul și Mitropolitul Bartolomeu al Clujului, în predici, a tipărit la această editură *Șapte binecuvântări lăsate de Mitropolitul Bartolomeu Anania*; cartea a beneficiat de o „predoslovie arhierască”, semnată de PS episcop Macarie Drăgoi, titular al Episcopiei Ortodoxe Române din Europa de Nord, de o „Addenda”, în care cărturarul Răzvan Codrescu face ierarhului un portret complex sub titlul „Un patriarh al rostirii românești”, precum și de o postfață, în care părintele Bogdan Ivanov, consilier cultural al Arhiepiscopiei și Mitropoliei Clujului, definește, sub titlul „O ucenicie care se cere împărtășită”, însuși sensul demersului părintelui Andrei Coroian.

Cele „șapte binecuvântări”, recte, predici ale oratorului de excepție care a fost ierarhul clujean, au fost evocate de către părintele Andrei Coroian, mai întâi, în chiar anul mutării la Domnul a mitropolitului Bartolomeu și au fost detaliate ulterior în cadrul simpoziunelor de la Râmnicu-Vâlcea și Suceava și publicate întâi în revista „Renașterea”, fiind tot

atâtea semințe de duh în pământul bun al inimii ascultătorilor și cititorilor. Ele se referă la anumite teme teologice, dar și morale și istorice, abordate de ierarhul Bartolomeu în răsunătoarele sale predici de la mănăstirea Nicula, Catedrala Mitropolitană sau de la alte prilejuri și locații, predici resimțite de părintele Andrei, laolaltă cu mulțimea de ascultători, ca adevărate „daruri” și „binecuvântări”. Rezumate de PS Macarie, aceste teme sunt: „dragostea pentru Adevăr, pentru Cuvânt; ura față de minciună și păcat; Sfânta Scriptură, sub forma unei ediții monumentale diortosite și lucrate

de unul singur; iubirea față de Biserică, față de tradiție și dogme; dragostea față de patrie și neam; darul condeiului și al rugăciunii; iubirea față de sfințenie” (p. 5). „Părintele Andrei, însă – adaugă, ales ucenic și Preasfinția Sa însuși – nu s-a mulțumit doar să evoce în mod general aceste binecuvântări, ci a arătat cum s-au articulat în lucrarea cu fapta și cuvântul preaiubitului nostru ierarh mărturisitor transilvan” (p. 5-6).

În noul volum – *Binecuvântări lăsate de Mitropolitul Bartolomeu Anania* –, părintele Andrei Coroian îl completează pe primul cu încă șapte „daruri” duhovnicești, teme ale creației predicatoriale și ale îndemnării misionar-pastorale exercitate de marele ierarh clujean. Concret, textele respective, care sunt, ca și în primul volum, judicioase și vibrante comentarii proprii ale părintelui Andrei, se referă la „Biblia Bartolomeu” – „citi-re cu folos a Sfintei Scripturi”, la Maica Domnului, Momentul Bunei Vestiri și la Duhul Sfânt în omiliile Mitropolitului; un alt text prezintă pastorația înțeleaptă a acestui ierarh aparte ca fiind a unui „părinte, frate și prieten”, așa cum l-a receptat și părintele Andrei în cei 12 ani (din cei 18 ai păstoririi), „când am fost stareț și am avut o relație directă și canonică, iar aceasta a întărit relația sufletească apropiată”, relație care „a rămas și după mutarea sa (în veșnicie – n.n.) și va continua aici” cât și în viața de veci. Ultimele două texte – „Din rostirile mitropolitului ...” (selecție de texte din opera scrisă și rostită) și, respectiv, „Rostiri despre ...” (selecție de aprecieri recente) – punctează trăsături memorabile ale vieții și făptuirii omului, scriitorului-teolog și ierarhului aflat în misiune sacră.

Părintele Andrei Coroian nu se sfiește de cuvinte și le rostește cu o convingere adâncă și o expresivitate inspirată. „Asemeni apoftegmelor Sfinților Părinți de odinioară ai Bisericii, cuvintele Mitropolitului Bartolomeu sunt rodul în-

țelepciunii și al experienței personale. Sunt *cuvinte vii*, care luminează mintea, împacă inima, dăruiesc celui ce le citește sau le ascultă sporire în credință, în nădejde și bucurie duhovnicească, aceasta pentru că toate cuvintele rostite de Mitropolitul Bartolomeu vin de la Dumnezeu. Ele vin prin insuflarea Duhului Sfânt, fiind prelucrate și filtrate prin gândirea și trăirea personală” (p. 159). Nu mai puțin edificante pentru un portret sunt și cuvintele acelor „personalități bisericești și culturale de seamă” care „și-au exprimat iubirea și admirația față de acest uriaș lucrător, ocnaș al Cuvântului și al Duhului, truditor în ogorul spiritualității și culturii românești” (p. 177). Dintre aceste cuvinte, reproducem, pentru concizia și expresivitatea lor, pe acelea ale Patriarhului Daniel: „... Un artist-liturg al cuvântului românesc și un misionar-mărturisitor. Opera sa teologică și literară izvorăște lumină. El a fost o floare aleasă a Sfântului Sinod, o candelă mare în Transilvania, un misionar printre intelectuali și un Acatist cu file de aur în literatura română” (...) Lumina vieții sale pământești, lăsată nouă tuturor ca moștenire spirituală, va rodi în cei care au cunoscut-o și în cei care îi vor studia opera ...” (p. 179)

O rodire de acest fel, luminoasă și binefăcătoare, este și cartea de față, apreciată de părintele Bogdan Ivanov, „în primul rând” ca „un exercițiu de recunoștință, asumat de către noi toți față de dascălul” liber și vertical, generos și iubit, carte pe care autorul ei o înaintează ca „o mică ofrandă” la ceasul centenar al nașterii celui pe drept numit „patriarhul rostirii românești” în vremea modernă.

Cât despre noi, în scurta prezentare de față, avem doar regretul că suntem departe de expresivitatea și frumusețea spirituală a acestei cărți scrise cu harul iubirii și al devoțiunii.

Maica Domnului în pricesne ale mănăstirii Izbuc

Doina POLOGEA BERCEANU

Mănăstirea Izbuc, aflată la poalele munților Codru-Moma, în satul Călugări, la circa 100 de kilometri de Oradea a fost prima mănăstire ortodoxă din Ardeal. Ea are ca hram sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului și este cunoscută pentru izvorul ei tămăduitor, străjuit de o icoană a Maicii Domnului. Se întâmplă aici un fenomen carstic deosebit, apa iese la suprafață periodic, izbucnește când sifoanele din rețeaua de peșteri subterane sunt suprapline, cam de 2-3 ori pe an, în perioade de câteva zile sau săptămâni. Apele sunt considerate a fi miraculoase. Demult, se spune, un copil orb a auzit susurul apei, s-a oprit și, spălându-se, a început să vadă. Legenda mai spune că dacă surprinzi momentul când apa izbucnește, e semn că Maica Domnului și-a înțors ochii la tine.

Pricesnele închinat Maicii Domnului care se cântă în această mănăstire sunt și ele o *izbucnire* de preaplin sufletesc, de adorare și cutremur, o surprindere ca de fulger a chipului Maicii Domnului. Fiindcă, după spusele Sfântului Siluan Athonitul, sufletul omului se cutremură și se înfricoșează când se gândește la slava Maicii lui Dumnezeu. În unele dintre ele se face referință punctual la izvorul tămăduitor al Maicii Domnului de la Mănăstirea Izbuc. Cea mai cunoscută din ele, **O, Maică!**, mult cântată și la Mănăstirea Nicula, chiar dacă acolo nu există un izvor (palpabil) spune așa:

„La tine vin, Măicuță
La tine vin cu dor
La sfânta ta icoană
La sfântul tău izvor”

Izvorul Maicii Domnului poate fi deci înțeles și ca izvor de milă, de binecuvântare, de putere, de iubire infinită, nemăsurată. Se petrece un *izbuc*, o țâșnire de energii, omul punându-și la picioarele Maicii Domnului necazurile, neputința, durerile, iar Maica îl strânge la sânul ei și îi dăruie „puteri din cer”. Omul ar dori să o răsplătească pe Măicuță și constată smerit:

„Dar n-am ce-ți da
Eu, Maică, n-am ce-ți da
Numai inima mea.”

Este ceea ce mărturisește și Sfântul Siluan Athonitul: „Multe minuni și mile am văzut de la Domnul și de la Maica Domnului și nu pot să dau nimic în schimb pentru această iubire.” (Cuviosul Siluan Athonitul, „Între iadul deznădjdii și iadul smereniei”, Editura *Deisis*, Sibiu, 2001, pag. 172). Cererile adresate Maicii Domnului nu sunt în nici un caz de ordin material, ci vizează sporirea duhovnicească: „Tu crește-mă-n lumină/ Și-ascultă al meu glas”. Într-o altă variantă a pricesnei, rugămintea sună așa: „lubește-mă cu milă/ Și-ascultă al meu glas”. Este aproape de ceea ce formulează și psalmistul: „Doamne, strigat-am către Tine; auzi-mă, ia aminte la glasul rugăciunii mele, când strig către Tine” (Psalmul 140). Este strigătul care pornește dintr-o inimă fierbinte, îndurerată de păcate, cu repetarea până la istovire a rugăciunii „ajută-mă, Măicuță!”, care se repetă aproape la fiecare strofă.

O altă priceasnă cântată la Mănăstirea Izbuc, **În Bihorul nostru drag** o surprinde pe Maica Domnului, care apare ca

prezență fizică, în mijlocul codrului, „la Izbuc în vârf de deal”. Ea așteaptă, ca o mamă, să întâmpine tot poporul credincios care coboară de la mănăstire la izvor cântând. („Vin să-i spună Maicii sfinte/ Ce necaz le stă-nainte”). Apoi ea duce suspinele și plânsul oamenilor la tronul Fiului său.

„Iară Domnul o ascultă
Căci îi dă cinstire multă
Ruga Maicii o primește
Și de rău ne mântuiește”

Se poate citi în aceste versuri credința tare că Maica Domnului, numită aici și „Maica milei” va mijloci și nu va lăsa neascultați și neocroțiți pe cei care o roagă fierbinte, alungând de la ei tot răul. Dar cererile nu se opresc aici. Ele continuă cu rugăminți smerite, „sărace”, cum spune vorba populară, pentru sănătate, izbăvire de păcate, dar și de „orice fel de pătimire”. Rugăciunea finală este însă o declarație de iubire absolut incendiară, ca o încununare a unei iubiri de o viață: autorul pricesnei i se roagă Maicii Domnului ca să i se arate în ceasul morții.

„Maica milei te apleacă
Și spre ruga mea săracă
Fă să-ți văd preasfânta față
Când nu voi mai fi în viață”

Se desprinde de aici gândul că o atât de mare iubire nu se poate termina odată cu sfârșitul vieții omului. Pricesnele cuprind în ele o teologie întreagă, după cum se vede și în cea cu titlul „**Binecuvântare ție**”, care are un refren de o neamănată frumusețe:

„Tu ai fost aleasă
Cerului mireasă
Duhului altar
Și iubirii har”

Această priceasnă nu aduce rugăminți, ci este în totalitatea ei un imn de laudă, ca o plecare a genunchilor în fața măreției și sfințeniei fără de pată. Ea încearcă și o descriere a chipului Maicii Domnului, în versuri precum „fața ta străluce unic/ de smerenie și har”, con-

tinuând cu gânduri transfigurate de teologie pură:

„Dumnezeu putea alege
Și alt drum spre ce-a voit
Dar tu vas curat și unic
I-ai fost cel mai fericit”

Descrierea Maicii Domnului în această priceasnă se face cu finețe de mare bijutier, de șlefuitor de diamante în ale poeziei. Maica Domnului este „leagăn, lacrimă și-altar”, precum și „rod din Duhul Sfânt”. Cântarea de laudă pentru Maica Domnului nu se oprește aici și acum, de fapt niciodată, pare să spună această priceasnă:

„Tot ce-a fost mai sfânt pe lume
Pân' la tine-ai întrecut
Și-ntre toți cei mai din urmă
Seamăn încă n-ai avut”

Versurile acestei pricesne, una din cele mai frumoase din cele care se cântă în Mănăstirea Izbuc aparțin lui Traian Dorz, poet martir care a trăit între 1914-1989 și a suferit în temnițele comuniste, fiind închis între anii 1947-1948, 1950-1951, 1954-1956 (domiciliu forțat în Bărgan), 1959-1963, 1982-1984, prima întemnițare având ca temei faptul că a vizitat răniții de pe front de la spitalul din Beiuș, români și sovietici, în anul 1945, de Rusalii și le-a făcut cadou câte o *Biblie*, iar ultima având ca motiv faptul că a răspândit cartea și literatura religioasă. Dar și în închisoare nu a încetat să-și ridice glasul și să cânte imnuri de slavă, scrise pe câte o bucată de sticlă dintr-un geam spart: „Ție, Doamne toată slava/ C-ai lăsat cu bun temei/ Rândunele la Jilava/ Ciocârlii la Periprava/ Și la Gherla porumbei”.

Același glas de slavă întreit îngemănat, de rândunele, ciocârlii și porumbei răzbate cu susur lin, ca prin vitralii de sticlă și printre rândurile pricesnei închinată Maicii Domnului, **Binecuvântare ție**, ea conținând trei nume strălucite ale Măicuței: „Tu ai fost aleasă Cerului mireasă/ Duhului altar/ Și iubirii har”.

Două poeme de...

Eugen BUNARU

pe trotuarul de vizavi se împleticesc trupuri
 și chipuri aleargă încolo și încioace se salută
 cu mâna făcând eforturi să se recunoască.
 încerc să-mi ascult pe-ntuneric bătaile
 cordului și iarăși aud aceleași: workshop
 creative writing background și alte
 asemenea (aproape) narcotice englezisme
 sonore. „Tesla spunea că Universul poate
 fi cunoscut în secretele lui numai în triada
 energie-frecvență-VIBRAȚIE”. am citit
 undeva cuvintele astea și le-am notat pașnic
 în jurnal. apoi am bătut apa cu brațele însetate
 spre acel ceva ce strălucea la orizont
 cu o violență necunoscută.
 pe trotuarul de vizavi se împleticesc trupuri
 și chipuri aleargă încolo și încioace se salută
 cu mâna făcând eforturi să se recunoască.

A-ți sistematiza declinul a te risipi în firimituri
 destinate porumbeilor din parcare a rosti mereu
 ultimul cuvânt a respira prudent într-o jalnică
 liniștitoare amânare. poate nu voi afla cine sunt
 dar urmele mele mă vor recunoaște. și tocmai
 acord credit nelimitat mugurilor naivi ce tremură
 insistent an de an în fața ferestrei din copilărie.
 în oraș scâncesc manechine. a venit toamna
 în apartament. știu: n-am fost vreodată o ușă
 de biserică. mă grăbesc spre stația de troleu.
 în curând mă pot prinde aici și acum caralii
 să-mi aplice constituția.

Calendar

Noiembrie

1 noiembrie 1925 – s-a născut, la Morunglav, Olt, arheologul și numismatul CONSTANTIN PREDA

4 noiembrie 1906 – s-a născut, la Cilieni, Olt, teologul, istoricul și muzeograful ION POPESCU-CILIIENI (m. 4. 11. 1956, Craiova)

4 noiembrie 1940 – s-a născut, la Șușani (Vâlcea), prozatorul GHEORGHE NICOLĂESCU

4 noiembrie 1926 – s-a născut, la Caracal, poetul, prozatorul, graficianul, scenaristul și regizorul de film ȘTEFAN MUNTEANU (m. 9. 12. 1990, Los Angeles)

7 noiembrie 1855 – s-a născut, la Slatina, compozitorul și violonistul NICOLAE BUICĂ (m. 1932, București)

9 noiembrie 1889 – s-a născut, la Gostavățu, Olt, teologul IORGU IVAN (m.- ?)

10 noiembrie 1937 – s-a născut, la Slatina, poeta IOANA BANTAȘ, pe numele adevărat ELENA BALTAG (m. 7. 12. 1987, București)

10 noiembrie 1968 – s-a născut, la Corabia, ORTANSA ILIE, grafician și gravor

11 noiembrie 1967 – s-a născut, la Slatina, CĂTĂLIN IONUȚ STĂNESCU, gazetar și cercetător în științe umaniste

13 noiembrie 1964 – s-a născut, la Slatina, poetul, traducătorul și gazetarul GEORGE NINA ELIAN, pe numele adevărat COSTEL DREJOI

14 noiembrie 1902 – s-a născut, la Caracal, filosoful MIHAI UȚĂ (m. 23. 04. 1964, București)

14 noiembrie 1948 – s-a născut, la Brâncoveni, Olt, prozatorul și eseistul IANCU TĂNĂSESCU

16 noiembrie 1935 – s-a născut, la Priseaca, Olt, poetul MIRON CORDUN, pe numele adevărat GHEORGHE CÂRSTEA (m. 10. 12. 1997, Pitești)

17 noiembrie 1954 – s-a născut, la Spineni, Olt, gazetarul și eseistul FLORIN (FLOREA) NICULESCU (m. 26. 03. 2009, Slatina)

19 noiembrie 1936 – s-a născut, la Spătaru-Cungrea, Olt, poetul, istoricul și criticul literar IULIAN NEGRILĂ

21 noiembrie 1933 – s-a născut, la Dobroteasa, Olt, poetul, prozatorul, eseistul și traducătorul ANGHEL DUMBRĂVEANU (m. 12. 05. 2013, Timișoara)

21 noiembrie 1949 – s-a născut, la Caracal, jurnalistul de televiziune SERGIU MARINESCU

23 noiembrie 1926 – s-a născut, la Slatina, prozatorul și publicistul TUDOR MANTA

23 noiembrie 1933 – s-a născut, la Fărcașele, Olt, istoricul literar și editorul STANCU ILIN

23 noiembrie 1950 – s-a născut, la Turnu- Măgurele, prozatorul NICU PETRIA

26 noiembrie 1901 – s-a născut, la Ohrida, Republica Macedonia, MIHAIL DRUMEȘ (m. 7. 02. 1982)

26 noiembrie 1909 – s-a născut, la Slatina, dramaturgul, poetul și eseistul EUGEN IONESCU (m. 28. 03. 1994, Paris)

26 noiembrie 1951 – s-a născut, la Drăgănești-Olt, pictorul CONSTANTIN STOENICĂ

29 noiembrie 1940 – s-a născut, la Radomirești, Olt, prozatorul MIRCEA ANDREESCU (m. 8. 01. 1997, Slatina)

30 noiembrie 1924 – s-a născut, la Slatina, istoricul NICOLAE STOICESCU (m. 15. 09. 1999, București)

Civica

Dreptul de a spune nu

Cornel NICULAE

Există oameni, care, în fața unei catastrofe, adoptă un comportament rațional, cooperând cu canalele oficiale de salvare a vieții. Alții aleg negativismul: nu vreau, am dreptul să nu cred etc.

În fața unui rău care, de multe ori, înseamnă Moartea mulți semeni refuză Viața, adică practicarea măsurilor de protecție, vaccinul, ca având eficacitatea cea mai mare.

Aceasta, în pofida instinctului de conservare a vieții, pe care orice om normal îl posedă, i-ar îndemna s-o facă. Și totuși n-o fac.

Refuză să intre într-o realitate medicală pe care, ce-i drept, nici savanții n-o stăpânesc pe deplin, n-o cunosc în toate profunzimile.

Refuză pariul cu Viața. Ei adesea spun că nu riscă (sau, frumos de tot – „nu se riscă”). De ce oare?

Lovitura bolii a fost bruscă, năucitoare, fără milă. A făcut praf bună parte din omenire – găsită cu garda jos: lipsa accentuată de cunoaștere a dus, un timp, la lipsa de soluții. A existat, și există încă, o uriașă presiune considerabilă pentru ca lumea medicală să găsească soluții rapide și cu efect prompt.

Nu s-a putut imediat și, atunci, secerișul Răului a fost bogat și necruțător. Boala amplifică precaritățile organismului – este un virus amplificator – maculează plămânii, se insinuează în toate

sistemele biologice care fac viața posibilă.

Este o gripă care acționează ca o Viperă extrem de veninoasă, Virusul, aidoma veninului, și omul, într-un final penibil și agonic – moare.

Este (și) acest virus profund antiuman, pentru că vizează distrugerea agregării sociale, baza existenței societății umane. Oamenii trebuie să se izoleze, să nu comunice îndeaproape. Aproapele să devină, prin urmare, departele.

Este vorba despre o pușcărie planeară, bazată pe izolarea în celule separate, îndepărtate, în singurătăți impuse. Poate fi ceva mai devastator? Sau poate fi ceva mai admirabil – ca exercițiu obligatoriu de penitență carcerală? O experiență care te poate spori (?), dar care, după un prag – te poate împinge în abis.

Oameni, altminteri deștepți, sunt manipulați, și prin media manipulează pe mulți alții dispuși să-i asculte, tocmai datorită notorietății. S-a format o subcultură, o „subterană” – nu în sens dostoevskian, afișată de mase abulice și care duce în derizoriu „tezele” oficiale. S-au structurat minorități care, mândre și obraznice promovează oriunde dreptul de a spune Nu, cu un aer de o siguranță obscenă.

Contestă totul și aruncă la gunoi și bruma de adevăr științific obținută până acum: este totul o minciună, este diversi-

une, mai aștept, ni se ascunde adevărul, sunt șmecheri care fac bani, nu se moare de Covid, ci de alte boli, vaccinul face rău prin introducerea „bolii” în corp, este un experiment, medicii ascund esențialul, ei de ce nu se vaccinează? etc., etc.

Sigur, vaccinurile au legea lor, științifică întru totul, care printre altele, necesită timp pentru confirmări, pentru discernerea efectelor post-vaccin etc.

Moartea este însă la ușă și economia mondială riscă prăbușirea. Nu există Timp! Mereu nu există timp, știm că „cea cu coasa” este deosebit de alertă și harnică. Dacă lăsăm poarta deschisă, intră fără rușine. Oare rușine vine de la ruși? Și ăștia, muscalii, intră repede și pleacă greu. Sau deloc.

Așa se face că noi, oamenii, trebuie să învățăm să trăim periculos, și, paradoxal, și rațional în același timp: ne tratăm cu ce avem la îndemână, evaluând riscurile și beneficiile. Riscul este Moartea, beneficiul este Viața. A ta și a altora.

Ni s-a spus: Vaccinați-vă sau puteți muri! Voi, copiii, vecinii, părinții, colegii voștri!

Dar unii spun: Nu! Nu vreau. Am dreptul (legal, băgați de seamă!) să spun NU!

Dar cine îți dă ție acest drept? Democrația? Nu, pentru că, în esență, este chiar puterea poporului, caz în care diversele minorități se supun. Mai ales în caz de *forță majoră*! Ca în aceste vremuri triste.

În cazul când este amenințat un popor întreg, dreptul de a spune nu este o slăbiciune nepermisă a guvernării democratice. Tu, ca stat, nu ai dreptul să lași în mod deliberat pe x, y, z să pună în pericol viețile celorlalți. Este o apropiere sinistă de ceea ce se numește „crime împotriva umanității”! Separăm, prin

medici, pe cei care nu se pot vaccina (tot din rațiuni medicale). Restul trebuie vaccinați rapid! Restul este infracțiune.

Bineînțeles, fiecare are dreptul legitim să se întrebe: unde este adevărul? La oamenii de știință? La cei ce spun nu? La cei manipulați? La cei lipsiți de educație, de minimă cultură medicală? La cei săraci mental, pur și simplu? Și, Doamne, cât de mulți sunt!!

Din acest univers tenebros kafkian și gingaș urmuzian vin către noi câteva concluzii:

(1) Nu se cunoaște totul (dar unde, în ce domeniu se cunoaște totul?) despre virusul cu pricina, dar se cunosc lucruri esențiale care ne pot salva viața.

(2) Consecință (a): nici reacțiile adverse (lipsa de timp) n-au putut fi anticipate în totalitate.

(3) Consecință (b): prin diferite canale s-au instaurat frica, neîncrederea. În mod paradoxal unora le este frică de moarte dacă se vaccinează! Terifiant, în secolul XXI!

(4) O parte importantă a populației (planetei) s-a vaccinat. Alții continuă sfidarea.

(5) Există reacții adverse careucid oameni. Legea numerelor mari acționează și aici. Se mai și moare, pur și simplu, dintr-un număr de miliarde.

(6) Există frică. Există inteligență joasă, lipsă de educație, lipsă guvernamentală de profesionalism comunicațional.

(7) Dreptul de a spune nu, dacă nu luăm măsuri, se transformă în dreptul de a ucide pe ceilalți. Este un non-sens absolut.

(8) Nicio instanță statală nu poate fi mai puternică decât cea medicală. Desigur, există și state criminale care acționează cu bună știință împotriva propriilor cetățeni.

Știința oferă (singura) mijloace calificate prin care ne putem salva viața (ce banalitate am ajuns să spunem!). În acest context, *inteligența bastardă* (dar și cei interesați de câștiguri politice) nu au expertiză să evalueze o situație dramatică, pentru că nu se pot evalua critic nici pe ei înșiși. Sunt GOI!

Mult mai periculoși sunt cei cu „car-te” (dar fără caracter), căroro le face plăcere să facă valuri în apele tulburate de moarte. Aceștia sunt ascultați, din nefericire, și transformați în modele de cei interesați sau săraci cu duhul. Sunt cei mai toxici.

Tare mulți semeni de ai noștri continuă să fie în fața primei doze de educație, de cultură științifică de bază. Poate că de aici provine lipsa lor de responsabilitate CIVICĂ față de viețile altora, celor mai mulți.

Când ai onoarea de a fi om, nu-ți poți permite orice. Vorba lui Kant, avem „drepturi” ca oameni! Avem și obligații. Cea mai mare este acțiunea în fața asaltului Morții. Toți trebuie să acționăm ca UNUL, iar acesta din urmă să-i „vadă” pe toți.

Astăzi – când suntem părtașii unei catastrofe mondiale, a fi om (OM) este o urgență: trebuie să oferim zilnic celorlalți doza de umanitate. Doza cea de toate zilele. Aceasta este pâinea omului – deschiderea către Binele Tuturor de fiecare dintre noi. Obligația de a spune DA!

Toate acestea (de mai sus) fac parte din Adevăr. Singurul Adevăr pe care îl avem: că nu putem trăi singuri (cum vrea boala), cum nici nu se cade să murim singuri. În lacrima timpului ce ne-a fost dată fără să ne întrebe nimeni.

Rembrandt van Rijn – *Lecția de anatomie a Dr. Nicolaes Tulp*

Raftul cu cărți

Umbra – o cale de reîntoarcere a poetului în sine

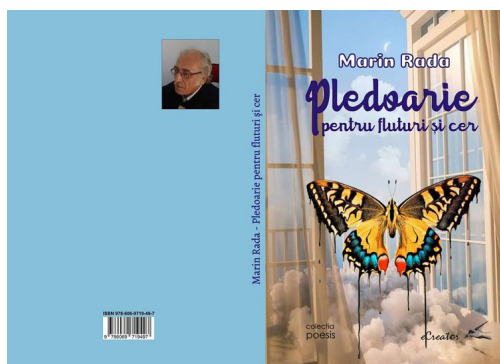
C. VOINESCU

Marin Rada a simțit constant nevoia să dea lăuntricelor sale neliniști metafizice straie lirice, țesute cu mîgală din alese fire de cuvânt.

Și-a definit bine raportul cu cuvântul din care a zidit poeme, a delimitat coerent subiectivismul liric de obiectivismul prozaic al realului cotidian, și-a temperat, cu știință, inerentul avânt estetic, a extras seve propulsoare din sedimentele fertile ale unor lecturi anterioare, fără a se lăsa sedus de un curent sau altul, a turnat, în tipare stilistice proprii, lava incandescentă a cuvântului și a avut o de tot pertinentă răbdare să-și adune truda artistică între copertele acestei cărți.

Sub titlul metaforic **COMORILE UMBREI**, se adună două capitole cât două cărți, *SCRISORI NETERMINATE* și *GENEZA*, inegale, e drept, ca dimensiuni, dar unitare tematic și expresiv, cum, de asemenea, – atent selectate din întreaga creație.

Este evidentă deplasarea centrului de referință de pe semnificat pe semnificat, *umbra* fiind nu doar parțial antonimică luminii, dar și mereu efemeră, astfel că autorul transferă persuasiv proiecția lucrurilor trecătoare, (i)reale, schimbătoare, din perimetrul nostru strict existențial în imaginarul poetic. Sub semnul umbrei, al părții întunecate și al părții luminoase a psihicului, după cum zice Freud, pune Marin Rada ideea poetică din poemele sale: *Copacii desenați umbre/ peste care/ înflorise can-*

doarea,/ părul tău mirosea/ ca florile câmpului,/ pe aleile parcului,/ teii își lăsaseră/ floarea. Cum binele n-ar fi atât de vizibil fără opoziția răului, nici lumina n-ar fi deplină fără petele sale de umbră: Acum,/ nici oglinzile/ nu ne mai recunosc,/ parcă sunt acoperite/ de ceață// lubito,/ hai să ne prindem/ de mână,/ e toamnă/ pe aleea din parc/ și prin viață.

În aceste poeme de introspecție, conceptul liric de *umbră* nu dinspre romantici vine, ci mai degrabă dinspre psihanaliști, căci *umbra* este calea reîntoarcerii în sine a eului subiectiv, a redescoperirii de sine, a îndoielii, a acceptării sau nu a sinelui neliniștit: „Sunt prea mici aripile mele”/ îmi spun și scriu cu sfială/ „iarbă”, „frunze”, „copaci”,/ până se înverzește, pe rând,/ șevaletul, pânza și mâna/ cu care scriu// Întorc pe cealaltă parte/ șevaletul și pânza,/ cu genunchi cu tot,/ și se face întuneric...// Oare cine să fi scris/ pe spatele pânzei/ „pustiu”?

Amintindu-ne parcă de fricile baco-viene, dar și de o nuvelă a lui Cezar Petrescu, *Omul care și-a văzut umbra*, în poemele lui Marin Rada, mai ales în cele cu temă erotică, *umbra* devine, dintr-o dublă perspectivă, expresia personificată a acestora: umbra interioară – metafizică, și cea exterioară – efemeră: *lubito,/ noaptea aceasta/ are glas de femeie/ și cântă,/ pe uliță trece/ un cortegiu de moarte,/ pe cealaltă/ alaiul de nuntă.// Către ziuă/ voi găsi la fereastră scrisoare/ și cuvintele tale/ prefăcute-n ninsoare...// N-am să pot să te chem,/ n-am să pot să te strig,/ depărtarea rămâne-ntre noi/ și mi-e frig...*

Valențelor simbolice ale *umbrei*, căci ele îl preocupă preponderent pe autor, le dă contur liric, nu întâmplător, termenul asociat *comoară* – acea parte luminoasă din psihicul nostru, după care Marin Rada scormonește prin adâncurile cuvântului și ale sufletului: *...stau poezi la masă,/ sub umbrar,/ fiecare pune câte-un praf/ de sare/ peste rana lumii,/ în zadar...// Nimeni nu mai râde,/ nimeni nu mai plânge,/ cancerul tristeții/ crește zi de zi,/ stau poezi la masă/ și visează clipa/ când lumina-n inimi/ iar va răsări...*

Primul capitol al volumului poartă, conceptual, dar și formal, aspect epistolar (*în fiecare noapte/ ți-am scris/ câte o pagină albă...*), adresarea fiind directă și familiară (*lubito,... Către ziuă/ voi găsi la fereastră scrisoare/ și cuvintele tale/ prefăcute-n ninsoare*). Poemele-scrisori sunt, de fapt, șiruri nesfârșite de lăuntrice simțiri, mărturisite liric întru eliberarea sinelui de sine, de apăsarea proprie a unor firești îndoieli existențiale.

Cel de al doilea capitol, păstrând forma misivei, face, prin titlu, dar și prin mesaj, trimitere la prima dintre cele cinci cărți ale lui Moise, Geneza sau Facerea: *Vino să vezi/ cum se aude/ sufletul meu/ în toată înmugurirea,/ Dumnezeu/ duce*

toată povara/ făcerii/ și nemurirea. Potul își reșază stările pe drumul de întoarcere la obârșii, la izvoarele lumii, la cuvântul primordial, drept care apar tematic, bătrânii, părinții, tata, mama, însingurarea, alături de teme recurente precum iubirea: *Tu să mă ierți/ dacă, la rădăcină,/ stejarii mei/ au flori de borangic,/ prin ei coboară/ șubredă lumină/ firimituri/ din veșnicul nimic*.

Regăsirea de sine: *Seara/ mă regăsesc în mine/ ca lacrima unei lumânări/ în întuneric...*, amintirea mamei: *Zace-într-un sertar/ din sufletul meu/ lacrima mamei/ care plânge mereu...*, amintirea tatălui: *Într-o zi voi pune/ pe o masă întinsă/ toate culorile/ pe care mi le-a dăruit/ tatăl meu...*, bătrânii: *bătrânii trec pe pârtii/ lunecând,/ parcă sunt frunze/ galbene pe ram,/ parcă sunt umbre/ rupte dintr-un gând...*, obsesia nepieritoarei umbre: *...Cât voi mai fi prin lume.../ Vezi umbra ta? Eu sunt!...* reprezintă motive ce construiesc, în *Geneză*, un imaginar poetic susținut de discurs convingător.

Stilistic, poemele lui Marin Rada se înscriu într-un tipar modern, rima și ritmul sporind farmecul sobru al acestui edificiu liric având ca temă *umbra*, în multiplele sale ipostaze simbolice.

Comoara umbrei este o carte a raportării sinelui la realitatea existențială, pe coordonate meditativ-interogative și afectiv-reflexive, o carte a eliberării sinelui de sine, adăugându-se merituos literaturii contemporane de certă calitate artistică.

Cu un titlu inspirat parcă din profesia de jurist a autorului, *Pledoarie pentru fluturi și cer* se constituie liric din două capitole: primul, trimițând la Biblie, *Fericirile*, cel de-al doilea, îndemnând la meditație laică, *Al cincilea anotimp*.

Tematic poemele lui Marin Rada din acest volum se așază sub semnul mitic al *fluturelui*, creștinii timpurii vâzând în el sufletul însuși, dar și sub semnul *ceru-*

lui, spațiu nemărginit – ca la Eminescu, de pildă –, al ordinii universale primordiale, expresie a transcendenței, a sacru-lui. Poate că și din această pricină, poezia sa, indiferent de temă, este una a căutării de sine, a confruntării cu sinele, a detensionării lăuntrului prin logos.

Referențiale sunt motivele poetice care, derivând din simbolistica amplă a fluturului, sugerează schimbarea, transformarea, speranța, renașterea. De unde și titlul primului capitol referitor la Predica de pe Munte a lui Iisus, la fericirea adusă de cuvânt și iubire, la sublimarea ideii prin poezie: *Din înaltul cerului,/ fluturii/ primei iubiri/ veniseră/ să mă ningă...*

Predilectă pentru poet rămâne și în acest volum tema iubirii, iar forma preferată de expresie artistică – epistola: *lubită mea, / ți-am cumpărat un vis/ și două pagini albe/ dintr-o carte/ și ți le-am pus sub pernă/ dinadins/ să te visezi mireasă/ într-o noapte.*

Căderea purificatoare din cer a ploii de vară (*cereasca ei minune*) induce bucurie, iubire, fericire, este schimbătoare în bine de destin (*ce schimbă iar destine*). Motivul somnului, visul dobândesc valențe profund sentimentale într-o invocație precum: *Doamne,/ cum să întrepru visul/ unei femei/ care își zidește/ cu degetele ei/ de miere/ iubirea?*, iar ochii, cu simbolistica lor adâncă, (*ochii tăi limpezi/ din care se revarsă/ muzica andante/ a inimii...*) dau formă lumească fericirii: *...îți închipui/ că fericirea/ strălucește în fereastră/ ca un rug/ dinspre care răsună/ chemarea.*

Marin Rada nu este un versificator de rând, el impunându-și, prin vocație și acumulări, un stil propriu, echilibrat, situat la mijloc de clasic și modern, liber de chingile unor direcții și curente care i-ar fi putut altera conturul.

Dinspre romantism vine filtrat primatul sentimentului și expansiunea eu-

lui într-un perimetru liric subiectivist: *lubesc ploaia de vară,/ ea parcă te sărută/ pe umeri, când îți pune/ cereasca ei minune...*, cultivarea emoției, intensitatea trăirilor: *Poate ești tu/ în umbra mea,/ părere,/ mergând/ fără să atingi pământul,/ ca un vis,/ poate-am dormit/ cu sufletul deschis/ și ai intart în el/ ca o durere...* dar și evadarea din real în imaginar, în vis, în trecut: *Tu nu știi/ că eu trăiesc/ în visele tale,/ sunt mai aproape/ de respirația ta/ ca oricând.../*

Urme estetice – amurguri, ploi, în-tuneric –, ca niște contrapuncte bine așezate în portativul liric, lasă, în prelungirea romantismului propriu, și simbolismul, în poezia lui Marin Rada: *Până către ziuă a plâns/ la mansardă vioara.../ femeia își despletise părul/ la fereastra cu lacrimi amare/ sângele se urcase pe portativ/ să așeze nota de sus/ în uitare.*

Dar amprenta estetică definitorie a creațiilor lirice ale autorului este modernismul (optzecist, să zicem), ale cărei coordonate, precum poetica existenței și a cunoașterii (prin iubire, mai ales), lupta sinelui cu sinele, redefinirea miturilor și simbolurilor, transferul subtil dintre abstract și concret sunt vizibile în întreaga operă poetică pusă în discuție.

Cel de al doilea capitol, *Al cincilea anotimp*, el însuși cât un volum independent, reconfirmă insolitul imaginiilor artistice, subtilitatea metaforelor și așezarea iubirii, ca trăire și cunoaștere, între iluzie și certitudine: *Atât de aproape ești/ și totuși, ochii tăi/ au culoarea dorului/ de albastru din cer.*

Universul poetic al lui Marin Rada, creat într-o căutare de sine și traversat de idei și esențe lirice tari, precum raportul dintre existență și cunoaștere, asigură, fără doar și poate, structura de rezistență critică a cărților sale.

Simion Bogdănescu – Delir după Rahmaninov

Teodor PRACSIU

Traiectul literar al bărlădeanului **Simion Bogdănescu** (n. 1951) acoperă exact 30 de ani (1991-2021), debutul editorial producându-se la 40 de ani cu volumul de poezii **Totem Interior** (1991). Evident că autorul a scris și înainte de acest prag semnificativ, dar se cuvine să luăm în calcul borna esențială a debutului în volum, fără a ignora „antecedentele” poetice risipite în gazete. Pilda lui Arghezi (debut publicistic la 16 ani, debut editorial la 47 de ani) este mult prea cunoscută ca să insistăm. Ceea ce frapază – contemplându-i fișa de creație – este că Simion Bogdănescu și-a impus un ritm al publicării fără sincopă, de o regularitate de ceasornic, voind să ateste, probabil, vocația sa de profesionist al scrisului. În trei decenii a publicat 29 de volume, ilustrând trei genuri literare: poezie – cu preponderență –, proză scurtă și eseu. Această cadență editorială trebuie apreciată ca atare, văzând aici expresia unei discipline artistice pe care puțini o mai au în vremurile noastre complicate și contorsionate. Cantitatea nu se impune în dauna calității, cel puțin în cazul de față, unul fericit și până la urmă pilduitor.

Prin vârstă, Simion Bogdănescu ar putea fi „anexat” generației postmoderniste, supranumită și „optzecistă” sau, cu o sintagmă eretică, „generația în blugi”, chit că astăzi argumentul vestimentar a devenit caduc. Și noile promoții („nouăzeciști” și „douămiiști”), consemnate ca atare de Nicolae Manolescu în **Istoria** sa din 2008 (v. **Istoria critică a literaturii**

române. 5 secole de literatură), poartă blugi, mărci ale iconoclastiei programatice. Ideatic și stilistic, autorul este în adevăr un postmodern, care a știut să asimileze „lecția clasicilor”, moderniștilor și neomoderniștilor, fără a se lăsa copleșit de modele tiranice, îngăduindu-și libertăți în construcția poemelor de ordin stilistic, prozodic, sintactic și lexical.

În **Delir după Rahmaninov** (Editura Timpul, Iași, 2020, 69 p.), Valeriu Stancu, exeget consecvent și prețuitor al poeziei bogdănesciene, observă „discrete înclinații surrealiste”, iar Cassian Maria Spiridon identifică „o bună însușire a tehnicilor dadaist-suprarealiste”, ceea ce exprimă, în fond, o convergență fericită a opiniilor critice. Titlul – insolit (**Delir după Rahmaninov**), dincolo de posibila intenție epatantă, este astfel explicat de autor: „Am scris aceste poeme ascultând muzica lui Rahmaninov. Vor să fie o recunoaștere metafizică, niște epitafuri de singurătate și de frig de gol...” Și încheie cu o propoziție-șoc, sugerând o forță misterioasă, panteistică: „Ceva mut, cu o baghetă iluzorie, dirijează universul”. Poemele lui Simion Bogdănescu pot fi citite, neîndoielnic, și în cheie muzicală (dogma simbolistă era de altfel fără echi-voc: „Muzica înainte de toate!”), iar câteva titluri ne oferă indicii explicite: **Arpeggiu în Do minor**, cu un motto-panseu elocvent („Din toată orchestra, singură bagheta e mută”), **Suna-va prin stele...**, **Șase fluieri după Rahmaninov**, **Melc de muzică aspră**, **Suvenir melodic**, **Oboi pițigoi**, **Arpeggiu în gând** ș.a.

Autorul nu cultivă poezia de clarități clasice, cu reverberații conotative previzibile și cu suavități genuine și frăgezimi percepute azi ca desuete. Beneficiar al experiențelor lirice ale unei lungi tradiții istorice, Simion Bogdănescu înțelege să complice discursul liric până la obnubilarea sensului sau măcar până la ascunderea acestuia în „firidele” labirintice ale metaforei. Poezia exprimă uneori o inefabilă nostalgie a increatului sau, cu alți termeni, o dorință nelămurită de întoarcere în spațiul protector intrauterin, ceea ce ar presupune din partea criticului o decodificare psihanalitică, în conformitate cu grila freudiană: „uterul mamei/ al lui mater, al lui Mutter..”; „Eu n-am vrut/ să te nasc,/ dar dacă tot/ te-ai născut,/ îmbracă iar/ uterul meu/ și treci/ delăsător/ în pământ”. Este aici o nostalgie a „marii treceri”, a extincției, senină și binefăcătoare. Evident, metafora se edifică tot în tonalitate muzicală: „mă-ngrop în sicriu de vioară”. Poetul anilor din urmă, atins de un discret presentiment al morții, inherent vieții, pune o întrebare la care nu se poate răspunde: „Ritmul vieții pentru cine bate,/ Dacă tu credeai că nu mai mori?” Experiența ultimă se consumă în singurătate: „călare eu singur în văile morții”. Fie aici, fie **dincolo**, poezia rămâne tutelară: „În raclele rimelor fi-voi să fiu,/ Că, Doamne, rimează sicriu cu sicriu”; „În sicriile strofelor sta-voi de piatră”. Entitatea divină, se înțelege, va veghea discret de la distanță. Opțiunea abstragerii din contingent este mai veche: „Eu m-am retras, demult, cu umbra-n mine”. Nu lipsesc fantasmalele suprarealiste: „Peștii în genuni își spun rugăciunea”; „Doamne,/ ce amintire,/ un șobolan/ să ronțăie muzică?”; „eu văd o visare furișată pe clape”; „Fluieră pe liman/ graurii sferici,/ cămila lui Ioan/ îngenunchează-n biserici/ de apă-un pian/ cu pâcle de-armean/ suspină și-alină/ peștii isterici”.

Un poem, citat aici integral, descinde parcă din umbra magică a lui Soreescu: „Nu înțeleg,/ dacă s-au iubit/ părinții mei/ de ce-au părăsit/ toți arborii ce-au umblat/ prin dragostea lor?/ Nu înțeleg/ de ce și-au construit/ o casă/ care s-a și pornit după ei?/ Nu puteau să stea,/ să nu facă nimic/ să nu pună/ moartea/ la muncă?” (**Moartea la muncă**). Accentele suprarealiste intră în joncțiune cu o neliniște metafizică: „mă bântuie o ceață de îngeri colerici”. Eul liric se identifică decisiv cu sacrul: „îmbrăcat chiar eu/ într-un clopot”. Tristețea este irepresibilă: „Cui îi este trist poetul Simion Bogdănescu dacă nu lui/ însuși, și poate, poate lui Du Fu...” (Du Fu - poet chinez).

Combinatorica lexicală bogdănesciană este generoasă și productivă, semn că poetul nu are inhibiții și nu-și pune opreliști gratuite. Sintagmele sale rebele sfidează canoanele clasice, fiind expresia unei libertăți fără granițe vizibile: **copil de muzică târzie, piatră vânăta stelară, suflet infinit, Siberii de sânge, pasărea minții, ulei canibal, pribeag pe clape, degetele mele mioape, pâinea lumii, șerpi de ură. Vrăbii fără cuvânt** are valențele unui testament liric: „Moarte, să ai grijă de mine,/ să-mi sapi un cuib acolo-n pământ/ ca și cum aş cuibări cu vrăbiile/ fără cuvânt./ Ai grijă să-mi pui cerneală incoloră/ de ciripit, de tril/ și-un teanc de hârtii/ ca și cum aş încerca și-n mormânt/ să scriu poezii./ Oasele pune-mi-le-ntr-o apă albastră/ sau albă, sau surdă, sau gri/ și lasă-mi fereastra deschisă spre vrăbii,/ ca și cum aş ieși”.

Simion Bogdănescu pare un post-modern, conectat la izvoarele poeziei dintotdeauna, dincolo de școli, curente și tendințe estetice.

Raftul cu cărți

Două mâini și mai multe inimi

Gela ENEA

Volumul de versuri al Gabrielei Ana Bălan, cu titlul inspirat, *Prea mulți Pilați pentru două mâini*, a apărut în 2021, la Editura Salonul Literar Vrancea, autoarea având grijă să nominalizeze la final și alte cărți de poezie publicate de-a lungul timpului, ca și anumite premii obținute, astfel, cititorul se convinge că nu este vorba despre o debutantă, ci despre cineva care și-a perfecționat scriitura.

La o primă lectură, textele sunt diferite atât ca temă și mesaj, cât și ca structură, alternându-se poeme concise, cu altele, de mai largă respirație, astrofice sau dispuse în secvențe/strofe delimitate firesc.

Primul text, ancorat la cotidianul neobișnuit, provocat de apariția, cum altfel, a virusului cunoscut de noi toți, este o confesiune și o încercare de a argumenta de ce și cum își scrie opera Gabriela: „când scriu/ citesc o carte/ despre viața mea/ și îmi alunecă printre degete/ punctul final/ înaintea celui mai frumos capitol” (*File din jurnal de izolare*)

A scrie presupune, în concepția poetei, a te citi intrinsec și a te devoala, prin vers, ceea ce se reduce la o continuă demascare a sinelui, cu ecou sau nu pentru lectori.

Ușor blagian, prin imaginea sicriului cioplit dintr-un trunchi (poate nu de gorun), textul intitulat *Plasa de poezie* are accente dure, la adresa poezilor care scriu doar despre sine și, într-un caram-

bol ad-hoc, acești autori devin „rechini” cu veleități de critici literari: „în plasa mea de poezie se prind poeți/ rechini fiecare scrie doar despre el/ nu îmi citește nimeni poezia dar o critică mulți/ nu pot vinde versuri pe o pâine dar le caută hoți/ mă lupt să mai salvez o lume peste care răul potop/ a trecut doar nu credeți că vine altul mai bun/ o lume care așteaptă valul patru(...)”

Nu pot împărtăși în totalitate viziunea Gabrielei, critica poate fi una constructivă, dacă e făcută cu bună-credință și din partea cuiva familiarizat cu evoluția literaturii, nici nu cred că asocierea poezilor cu niște rechini este persuasivă, pot doar să presupun că, la baza acestor versuri, stă o experiență strict personală.

Mai blând în imagini-simbol este poemul *Ziua cârțiței*, cu o primă secvență fluentă și expresivă despre dragoste și surparea interioară a fiecăruia: „undeve cineva seamănă cu mine/ moașa a tăiat alt cordon ombilical mama/ a iubit alt bărbat tata/ sigur a visat altă femeie(...) la capătul patului cârțița/ la colțul ierbii cârțița la micul dejun cârțița/ la capătul fumului țigării cârțița”.

Această imagine obsedantă a cârțiței, cu polisemantismul său evident, îmi amintește de poetul Giuseppe Ungaretti, care își punea *cârțița* să afirme că *se luminează de noapte*.

În izolarea impusă din exterior, poeta duce o luptă cu sine, nimic nu i se mai potrivește, iar invocarea lui Kafka

exprimă absurdul acestei situații: „mă gândesc la Kafka deja/ îmi bat în geam ca o frunză/ petic rupt din aripă de gândac”. (Cer)

Descoperim în poemele Gabrielei formulări sensibile și dureroase: „trupul meu/atârână ca o rochie de mireasă pe umeras”, „aud că am murit”, „orașul se așază în genunchi/ în locul meu și scrie”, „plopilor stau țepeni ca lumânarea”, „toți avem o viață mai bună/ nu toți avem curajul să o scoatem de la naftalină”.

În poemul *Mama* ansamblul se conturează din frânturi de amintiri: jucării în dezordine, hangarul din lada cu lenjerii de pat și, mai cu seamă, ochii mamei: „O priveam în ochi, acolo era cerul/ din care am aterizat forțat/ de teamă să nu lovesc vreo pasăre”.

Volumul continuă cu un ciclu de poeme ce dezvoltă motivul pandemiei și al consecințelor sale, printre care și grija permanentă, adusă până la ritual zilnic, a dezinfectării: „dacă îmi ieșiți din suflet

să nu uitați (...) vreo clanță nedezinfectată.

Evidențiez câteva metafore reușite care se grefează, în discursul liric, sub pretextul bolii pandemice : „virus imposibil de extras cu penseta”, „lumina se aprinde odată cu întunericul”, „tata smulge din nori mitraliera/ și cântă cu ea ca la nai”, „de la celelalte ferestre se zărește doar vânătorul/ cu pușca gârbovită ca o coasă” .

Gabriela ne spune convinsă: „dacă vedeți multe inimi în bătaia vântului/ acolo a murit o poetă/ copiii ei și-au scos inimile la soare/ atârinate pe sârmă ghimpată” (*Sârmă ghimpată*); sau ne îndeamnă: „treceți la izolare dacă ați intrat cumva în contact/ cu poezia mea de azi”(*Sfârșitul lumii din nou*).

Desigur că nu este cazul să mă izolez, în urma contactului cu versurile Gabrielei, chiar recomand volumul și altor iubitori de poezie, care vor descoperi multe imagini frumoase, cu mesaj percutant și actual.

Raftul cu cărți

Arcanele voluptății

Octavian MIHALCEA

Cartea de versuri a lui Florin Dochia, *Sălbatică oglinzi* (Editura Alana, Slatina, 2020), pornește de la numeroase interiorizări în cheia intensității, cu acaparante conotații esoterice programate să gireze o desprindere. Transformările sunt numite acut, pasional, valorizând profund nuanțele estetice. Versurile inspirate de muză au inedite fluidități spirituale: *vino-n somnul meu să dormi femeie/ pe un plaur rătăcit în ape/ vino*

înăuntrul meu aproape/ astfel noaptea-ncepe și se-ncheie/ și-apoi ți se-nchide peste pleoape// să-nflorești și rod să-ți fie trupul/ îndumnezeirii visului uitat/ reînvierii zborului curat/ din care te abate fără scrupul/ sfânta mea dorință de bărbat. Fiorurile poetului se încadrează într-un ton serafic cu *ziduri de apă* și inevitabila *rană sângerândă a eternității*. Nu este neglijat nici tronsonul carnal, aproape famelic, materializat

în adevărate apoteoze ale dorinței: *carnea ta mă cheamă și mă-mbracă/ mă devoră ca o stea murindă/ de pământul greu va să mă desprindă/ în sălbatic zbor va să mă prefacă*. Registrul (auto)ironic nu îi este străin lui Florin Dochia, astfel potențând intensitatea labirinturilor pe care ni le așterne în față. Poezia poate provoca striviri luminoase, arderi nostalgice care modifică felurit dimensiunea realității. Sunt puse în scenă spectacole radioase, pictate conform unor scânteieri ritualice. Aripa imaginației conduce prezentele plutiri mereu în căutarea luminii. Poetul ne oferă și câteva sonete, prin arcalele cărora fiindu-ne dat să contemplăm esențe. Tainele voluptății și-ar putea revendica alcătuirii matheine. Subterana generează himere mângâiate cu tandrețe, care adie peste ape dăruite revelației. Iubirea, câteodată iluzorie, are și valențe apropiate supliciului. Irizările decadenței își au aici locul potrivit: *timpul curge prin mine anonim și tăcut/ e o beznă greu de-nțeles între maluri/ scânteieri ca de spade care se ascut/ străbat leneșă trecere/ par sălbatic baluri/ în saloane minuscule ori grădini din ghivece/ dansuri nebune cu femei despletite, nobile stirpe moarte de mult par a petrece/ ori stele se sting și cad pe alte orbite*. Clipele poartă cu ele universuri care se dizolvă treptat unul în altul. Flăcările încing un rotitor dans nervalian. Enigma ființării printre himere intervine la fiecare pas. Davenirea va fi transparentă. Sepulcral, *de pe un eșafod de rânjete/ o ghilotină de farmece aruncă lințolii/ peste chipurile umbrelor fugite/ din memoria neantului*. Depărtarea etalează un statut vezuvian al sângelui ce va putea fi contemplat doar de ochi sticlind de dorință. Aceste iluminări ale lui Florin Dochia privilegiază, cumva paradoxal, le-

gile aspre ale ocultării. Preconizăm evadări spre culori glisante, pe care poetul le va expune cu generozitate. *Sălbaticele oglinzi* sunt tot mai des în legătură cu enigmaticul transcendent. Figurile biblice prezente în volum întregesc tot acest peisaj esențial. Abisurile acvatice au un farmec inefabil ce internalizează potențialitatea de a trece peste inevitabilele dureri. Iubirea și moartea, cuplu de forțe din care decurg toate: *iubindu-Te învăț să mor/ să privesc neantul fără spaimă/ căci el mă locuiește de la începuturi/ de când cuvântul încă nu se-ngaimă/ și apa nu se odihnește-n ciuturi.// iubindu-Te învăț să mor/ căci nu e gând să stea pe veci în trup/ și nu e piatră-n râu să nu se stingă/ când vreau de lumea asta să mă rup/ știind că tot plictisul va să-nvingă.// iubindu-Te învăț să mor/ căci tot ce semeni doar așa dă viață/ și din absență naște bezna grea .../ iubindu-Te lumina scot din ceață/ și înflorește-n cerul meu o stea*. Inimile strălucesc intens. Așa este așteptată fericirea biruinței, lipsa harismatică a durerii.

Raftul cu cărți

Poezia e cămașa nebunului

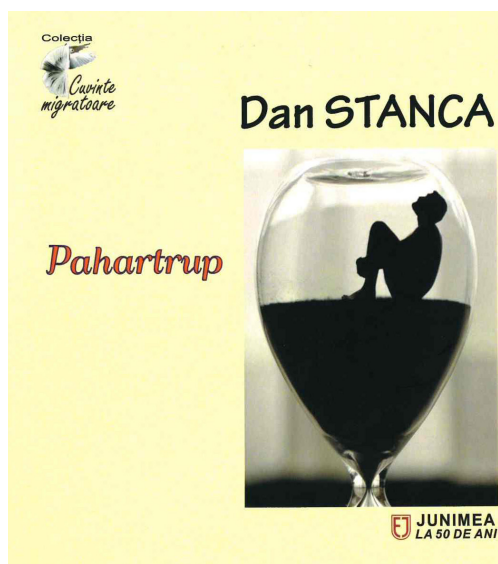
Emil NICULESCU

O coincidență a opozitelor și o rogatio a celui păcătuind copleșit de remușcări credem a fi ultima carte a lui Dan Stanca, *Pahartrup* (cuvânt însoțitor de Ioan Holban, Editura „Junimea”, 2020, 106 p.).

Un joc de cuvinte, o „potrinveală” poate declanșa o senzație de literatură fără frontiere: *cu un ultim efort mă răstorn pe spate/ și mă uit în ochii languroși ai morții/ așa cum făcea alt mare nefericit, Pavese,/ ce ciudat că prima lui carte/ poartă numele meu,/ LAVORARE STANCA (Coincidență)*. Am adăuga, din „Meseria de a trăi”, a aceluiași sinucigaș, o altă observație – „Labore fatigare”.

Dan Stanca este un scriitor foarte obosit. De sine însuși, de acest început (ratat) de mileniu trei, convingere alimentată de cea mai la îndemână vedere a unui fel de Utrillo bucureștean: *Beau într-o cârciumă de cartier,/ văd oameni amărâți, cu fețe pământii/ și riduri adânci ca negre tranșee ale unui război nevăzut,/ începe să mă doară capul/ așa cum pesemne suferă și un pantof/ pus pe calapod de cizmarul sadic,/ Doamne, ce am făcut?/ Am turnat șpriț peste bulgării de jar ai României (Beție)*. Se află aici, cum nota un alt mare poet creștin, Adrian Popescu – „o milă sălbatică”.

Într-un „cuvânt însoțitor” plachetei, Ioan Holban nota: „Dan Stanca e un credincios ratat, cum își spune în amintita spovedanie, prins în letargia letală a protoistoriei, într-o <civilizație a prote-

zelor>, poetul trece experiența iadului, a adevăratului iad care <e tocmai acela din care speranța nu a dispărut cu totul și când simți că nu mai ai aer, îți amintești tocmai picătura de lumină pe care odată ca niciodată ai cunoscut-o și care ți-a lăsat o amintire ucigător de frumoasă>”. Din textul generator observației: *o civilizație a protezelor/ asta am construit,/ nervul viu e doar o amintire,/ chiar biciul Domnului/ unduie molatec,/ precum coada unui spermatozoid (Protoistorie)*.

Senzația e detectabilă la cel mai elementar nivel, cel al civilizației gastrice, în mahmureala ulterioară „infestării”: *Berea pe care o beau/ are gustul lumii în care trăiesc,/ fruct putred și slănină obraznică (A doua zi)*. Un gust epigonic se impune brutal: *La ce mă mai gân-*

desc?/ La lov, la Timon din Atena,/ la cât poate pierde un om/ până se face străveziu și-și pierde cunoștința,/ la dezastrul vieții mele/ deasupra căruia rîd tembel/ precum un pionier fruntaș/ care leagă cravata roșie la gâtul tovarășului secretar general,/ tovarășul a murit demult,/ au rămas paiațele să vomite îndelung/ peste o rămășiță numită țară...(Dezastru).

Artist „de dreapta” (este invocat, prin Sandu Tudor, „Rugul aprins” de la mănăstirea Antim, dar și torționarii, prin eșantionul Nicolschi) autorul se simte înfricoșat/ scârbit de o societate din ce în ce mai despiritualizată: *Am oroare de toți roboții care se duc în fiecare zi la muncă. Dacă încerci să intri în vorbă, să-i faci să iasă din carcasa în care s-au îmbrăcat, să obții de la ei măcar un zâmbet, te privesc ca pe un huligan, ca pe un derbedeu, ca pe o jivină periculoasă Țștia mai sunt oameni? Dar ce mai e omul? Mi-e rușine de faptul că aceste creaturi ar putea să afle că sunt scriitor. Cum adică? Ce e aia? Ei nu știu mai mult de Sadoveanu, Preda, eventual ajung la Eugen Barbu și Adrian Păunescu. Pe odraslele lor le așteaptă o soartă și mai sumbră. Nu vor ști nimic. (...) ... secolul XX a fost de un milion de ori mai bun decât veacul acesta. Dar, știi de ce? Fiindcă le-a dat oamenilor o șansă: demnitatea martirică. Acum suntem toți fie stafii, fie roboți. (...) Răspunderea de a fi om se definește numai și numai prin evaluarea fricii pe care o simțim față de moarte (Singurul cititor).* Huliganul, derbedeul amintesc de Esenin, de „Moscova cârciumărească” și un distih al acestuia: „Cei cu suflute stângace/ Sunt în veci nefericiți”.

O confesiune în aceeași elegiacă linie – urmărind pe Discovery o emisiune

(„Glod Garage”) despre reciclarea „gunoaielor”, vedeam că debarasorii (filmările sunt de acum vreo cinci ani) mai găseau, când și când, cărți.

Aici se află unul dintre altarele scriitorului – cartea și cei pe care i-ar „adopta” drept părinți întru spirit: *Scot cărți din bibliotecă/ și aștept incendiul ochilor mei,/ Borges, Eliade, Huxley, Canetti,/ mari nevăzători într-o lume electrificată (Nevăzătorii).* În același curs al bildungs-romanului, merge până la elogiul clasic, gutenbergian al suportului: *Hârtia e pământul de dincolo/ care se așterne de la un mormânt la altul,/ hârtia e haina pe care o mototolim aici/ pentru ca dincolo să fie haina înstelată,/ hârtia e pielea diavolului,/ pe care o închină cuvintele mele sărmame (Hârtie).* Din lungul drum al cărții către lume, cu servituțile și măreția lui: *Norii așteaptă să bubuie/ în vreme ce bietul critic literar, precum un farmacist,/ măsoară gramele de poezie,/ dar nu știe că între palmele sale/ ultima rază de soare/ se face candelă/ spre a-l pomeni pe cel care nu mai e (Pomenire).*

Uneori, capricios, autorul ar dori să marce prin cuvânt, în linia Vechiului Testament, eventualul lector: *Un măiestru poet contemporan se întrebă/ cât de bine ar trebui să scrie/ ca să-și înmulțească cititorii,/ eu mă întreb cât de furios ar trebui să fiu/ pentru ca din cuvintele mele să/ țâșnească foc/ și să ardă fețele puținilor cititori... (Comparație).* Pierdută eficacitate. Aceasta în ingrata situație de a nu mai fi, după doctori, chiar un atlet al lui Hristos, cu atât mai puțin femeia pe care trebuie s-o ocrotească: *Bețiile mele lungi, îndârjite,/ mâna întinsă spre mesele fesele celor bogați,/ fusta care plesnește pe fundul tău/ și analizele medicale care se întunecă/ pe măsură ce*

le citesc/ Hemingway s-a sinucis când a citit până la capăt (Lectură).

O amânare a ceasului convenit des-trămării, nu este lipsită de damnarea și resemnarea bacoviană: *Țigara pe care o cere condamnatul la moarte,/ ultima țigară/ și ultimul pahar de vin,/ de câte ori am fost la cârciumă/ și am băut acest pahar,/ și am fumat această țigară,/ ACEASTA, nu alta,/ și cât de rău îmi părea că se termină/ și că voi pleca,/ dar plecam acasă sau în altă cârciumă,/ nu în fața plutonului de execuție/ sau a ștreangului uns cu săpun,/ mi-e rușine de mine/ și de aceea nici nu mai trebuie să beau/ sau ar trebui să beau pahare nenumărate/ și aş fuma țigări nenumărate/ spre a mă deosebi de acela care moare/ care ȘTIE/ că într-o clipă peisajul comicilor și al borfașilor/ va fi înlocuit/ de bezna numită Dumnezeu (Ultima țigară).*

Punțile par să fie tăiate, pozitivistii, voitorii de bine, corecții politici și-au pierdut acreditările: *Încotro mă îndreptați/ voi, mincinoși ai acestui pământ,/ profesori necinstiți,/ pontonieri lăudă-*

roși care pretindeți că uniți lumile?/ Nu voi face niciun pas,/ de aici unde sunt, mi-ajunge un salt/ ca să luminez abisul (Salt).

Autorul „Pahartrupului” își asumă condiția, dar are argumentele, față cu lectorul, unei orgolioase euharistii: *Eu sunt vinovat,/ eu port vina unei vieți truate,/ am jucat teatru,/ am fost un scenograf pervers,/ am pictat peste carne vie,/ culorile s-au amestecat cu secrețiile,/ mă micșorez și aștept sentința,/ lasă paharul, aud,/ dar paharul este chiar trupul meu/ din care beau până la ultimul strop (Vinovăție).*

Până la urmă, Dan Stanca este un mărturisitor, condiția fiecărui artist, așa cum l-a îngăduit Dumnezeu, și care îi acordă indulgențele necesare acestei meniri: *Poezia e cămașa nebunului întoarsă pe dos,/ tăcerea e pielea îngerului păstrată pe față (Simetrie).*

N-aș crede, precum prefațatorul, că se reinventează cu fiecare carte, ci, mai degrabă, că așa a fost croit. Lunga plămadă a damnaților.

Subtilitatea nefericirii în conjuncție cu patimile

Daniel MARIAN

Într-o încăpătoare bancă de stări de suflet, intră la orice oră nefericirea, pe ușă sau pe sub ușă, înaintea fericirii care până se îmbracă, piaptăună, rujează și machiază, de multe ori trece ora de închidere a băncii. Atunci când e îngrămădeală și nefericirea se satură cu biletul la ordin afișat la vedere, își aduce aminte de calitatea ei, aceea de umbră de suflet. Oricum, nefericirea e ultima chemată și prima venită, insinuată, aproape predefinită.

Despre nefericire nu se țin lecții, cum nici despre umbre. Se poartă numai decoruri, de un straniu luciu-pal covârșitor. Astfel cred că s-a născut o carte-falie în memoria conștiință, care să cuprindă tocmai ceea ce în mod normal nu ar fi de cuprins, nici de dorit și nici cu putință. „**Umbra mării nu e marea**” presupune ca sintagmă o dublă frângere a spectrului fizic cel referitor la substanță. Chiar o compătimire a substanței, dacă ne gândim că superba, neînfricată și neînvinsă mare, după ce că nu ar prea avea umbră, din start umbra ei e definit condamnată la neconcludență.

Liviu Antonesei, în știuta sa iscodire la marginile lucrurilor și chiar conceptelor, exclude temerile din registrul cu sentimente, dă la o parte înfățișările realului cele palpabile și procedează la un recurs în anulare pentru a se face înțeles în fața unei instanțe a percepției. „**Jocul arlechinilor**” se constituie într-o îmbinare între expresivitate gotică a nefericirii

și dizertație despre nefericire aplicată. „Nu devii nefericit, nimeni nu devine așa,/ te naști pur și simplu dintr-o conjurație a stelelor,/ dintr-o întâlnire greșită între persoane greșite,/ dintr-o chimie care a mișcat formula genetică,/ sau din lenea ori capriciul unor zei smintiți —/ și asta e o condamnare pe viață, e scris/ pentru totdeauna, cu sincope uneori,/ prilejuite de jocul vesel al arlechinilor,/ minunați cei din Piața San Marco, cu/ hainele domino, gesturi pline de haz/ și salturi mortale, care îmi revin mereu/ în minte în momentele grele, pustii,/ sau de muzica născută din mintea preclasicilor,/ de albastrele bluesuri, uneori de combinațiile/ alcătuite aproape autonom de computer./ Și câte o femeie bântuită de geniul binefacerii/ pare, uneori,

să-ți acorde amnistie, poate chiar/ o grațiere definitivă. Pare, da, pare.../ Încă nu s-a născut geniul care să spargă,/ să pulverizeze definitiv nefericirea,/ care să sfarme, să explodeze destinul/ în puzderie de cioburi strălucitoare./ Și aștepți. Mereu aștepți. Pentru că sigură/ nu este decât așteptarea fără sfârșit —/ ea arde, se consumă fără să se epuizeze...” Acesta fiind deznodământul unei determinări bine țintite, din **„Povestea timpului”**.

În **„Trei poeme pascale din AD 2018/ 5778”** (care sunt 27!), nostalgiile au cale liberă, se petrece confluența nostalgiilor chiar, atunci când drumurile ce trebuiau îndreptate către regăsiri în prezent se pierd într-un repetabil trecut. Iar în note tangente, se înscriu și poemele ample din **„Visul unei nopți de toamnă”**. Cu îngrijorare marinărescă de a nu fi găsit marea, darmit umbra mării dacă aceasta cumva ar exista, descindem în **„Povești filosofice cretane din AD 2018”**. Dacă nici aici nu cu mare, atunci unde să mai fie... Da, aici avem parte de un ansamblu de imagini și senzații care conlucrează în așa fel încât nu-ți mai vine să pleci. Pun aici poemul și nu mai plec: „Mai întâi, îmbrățișarea de dimineață a

mării,/ apoi soarele cu razele sale atât de agere —/ și mâinile ei răcoroase întinzând gelul acela bleu,/ făcându-l să intre în piele, să se substituie încet/ magazii-ilor de soare cuibărite toată dimineața acolo,/ sub pielea mea, înlăuntrul întregii mele ființe.../ Și deodată, n-am mai simțit răcoarea albastră,/ ci adâncurile fierbinți ascunse de umbra din jur./ Și nu era peștera nașterii zeului zeilor, grotă/ pietroasă și rece din podișul Lassithi, ci chiar/ grotă renașterii mele, după un somn lung cât noaptea/ și cât dimineața, până târziu, la vremea amiezii./ Și poate tocmai trăiam amiaza vieții mele...” (5. **Umbra mării nu este marea**).

Se cade o mărturisire de final și anume: de ieri mă învârt ca într-o buclă nesățioasă de timp, am prilej de déjà vu, cum aș mai fi scris despre această carte, ceea ce nu cred că este posibil, dacă a apărut în urmă cu trei zile, iar eu o am doar de ieri. Probabil, unele poeme îmi erau cunoscute de pe blogul autorului, sau cine știe. Dar cum se face că îmi pare cunoscut și ce am scris eu despre carte... Mda, sunt pe gânduri cu marea și cu *umbra mării care nu este marea*.

Raftul cu cărți

Scrierea/poezia-cub.

Încercări de decodificare a liricii Hannei Bota

Cristian-Paul MOZORU

„Aș vrea să merg de mână cu dumnezeu / printre ierburi arse / de secetă / să umblu desculță pe apele gangelui” (1) Iată cum simplitatea Hannei Bota, bucuriile și lucrurile asupra cărora ea se apleacă fac din ea, aș zice forțând puțin, un fel de cub uman. Călătorește, cercetează, (de)scrie, iar asta face ca tot ceea ce Hanna Bota scrie să poată fi supus unei analize stratificate, pe multiple planuri, fiecare cititor devenit (prin intermediul lecturii) călător în lumile ei zugrăvind-și în minte propria imagine, propriul univers în care se poate reconfigura, (re)construi, renaște. Indiferent că scrie roman, poezie ori jurnal, experiența și informația acumulată, trăirile și descoperirile sunt relatate (de cele mai multe ori în detaliu) în rândurile dăruite cititorului care vrea să se întâlnească (într-un fel) cu necunoscutul. Inclusiv din acest punct de vedere este destul de complicată alegerea unui unghi din care să se analizeze, să se vorbească și scrie despre cărțile Hannei Bota. Fiindcă deși totalul poeziilor Hannei Bota formează un întreg, fiecare poem în sine înfățișează un tablou separat, de sine stătător, complex, din care nu lipsește nici un element care prin absența-i ar putea ciobi mesajul ce se dorește transmis privitorului: „locuiesc într-un cub translucid / dincolo de pereți e lumea / străzile orașului meu transilvan / copacii și țânțarii șinele de tramvai / parcul cu festivalul de jazz cu tot / clădirile toate // dincolo de mine sunt tot eu // uneori îmi sunt atât de aproape / încât

mă uit cu un ochi în celălalt / privirile se încrucișează vibrează / se lovesc de colțurile cubului / mă văd cum trec prin laturile geometrice ca printr-o prismă / și mă descompun în culori – / privirile devin undulări / atunci știu că locuirea mea devine o sferă / că m-am rotit în viteză / ajungându-mă pe mine din urmă // târziu regăsesc universul întors în sine / ca o sferă înscrisă într-un cub înscris într-o sferă / înscrisă într-un cub înscris într-o sferă ... / locuire în dimensiunea a patra” (2)

Autoarea a călătorit în Vanuatu. A cercetat, a descoperit, a scris un jurnal (*Ultimul canibal. Jurnal de antropolog*) și un volum de poezie (*Poeme pentru Yerutonga. Epistole exotice din Vanuatu*). A călătorit în India. A scris un roman (*Dansând pe Gange*) și un volum de poezie (*Poeme hindice*). A contactat și pătruns arta lui Peter Jecza relatând-o/poetizând-o într-un volum de versuri (*Imperfecțiunea perfectă. Poeme în dialog cu sculptura lui Peter Jecza*). S-a intersectat cu sistemul medical descriindu-l într-un roman pe cât de dur pe atât de realist (*Când în fiecare zi e Joi*). Ba chiar și-a re trăit firul întregii vieți și l-a redat într-un volum de poezie (33+3. *Poemele copilăriei*). Și multe alte astfel de aventuri. Altfel spus, acolo unde Hanna Bota poposește cu piciorul și inima, zăbovește și cu mâna oferind povești de viață, creionând imagini, împărțind momente, experiențe, învățături, întâmplări, informații.

Și fiindcă, în definitiv, poezie poate fi

totul ce este, atunci, poezia? S-au încercat nenumărate definiții, descrieri, interpretări ale poeziei încât în cele din urmă poezia a rămas a fi, pe de-o parte, acel fior uman ce fiecare îl simte și trăiește în propriul fel: „Poezie, poezie, lebdă, păun, acvilă, cocor, pescăruș, flamingo, colibri, papagal, rîndunică, răpitor și răpitor și rapt, voință de larg și cătușă, tu, nesfîrșită mulțime de ochi dintre corpuri și spații, noian de grele, ușoare, senine, nebune priviri de care freacă lumea.” (3) În consecință, cine pe cine scrie? Noi scriem poezia? Poezia ne scrie pe noi? Noi ne scriem prin poezie ori poezia se scrie prin noi? Ajungem astfel la ceea ce cu ușurință s-ar putea numi *libertatea poeziei*, acea libertate prin care poezia poate fi imaginată și construită din fiecare trăire ori cel mai simplu element ce există în jurul nostru, artificiu de care se folosește și Hanna Bota în construcția poeziei care o conturează în momentul scrierii, contemplării. Și nu numai că scrie versuri ori decupează o trăire și o fixează pe coala de hârtie, ci deseori se întâmplă ca poeziile sale să fie adevărate lecții, un fel de manuale redactate la scară redusă prin care sunt transmise informații („pe planeta cu iarbă de blană”, „alegorie despre timp”), tematica lor răsfrîndu-se într-un spectru de o larghețe demnă de avut în vedere: „surâsul tău – un / ciob răcit / din paharul spart la ultima cină // eram licoare / eram înnoptare // din buza-ți tăiată / picura sânge / pe pieptul de marmură / și ciobul lua formă de inimă” (4) în comparație, de exemplu, cu „priveam împreună minaretele la taj mahal / cel mai frumos loc din lumea mea / ai îngânat // alături de potirele florilor de piatră / privirile urcau fără hotar / așa ne-am fi vrut timpul / nemărginit / știm amândoi că după ultimul război al sinelui / vremea se numără în salturi // nici temple nici catedrale nu au pietrele veșnice / oțelul și / sticla scrâșnesc sub pașii mei / iubirea poate fi eternă / șopteam tremurând oglindită

/ în ape / nici temple nici catedrale nici demoni / nu prea știu lecția aceasta // nu voi mai învăța sanscrita / deși simt virusul misterelor indiei scornindu-mi / viscerele / de când i-am măsurat colbul templelor desculță / predă-mi doamne lecția iubirii / restul e deșertăciune” (5)

Privind prin prisma tehnologizării, a automatizării, se observă lesne cum lumea/societatea s-a ierarhizat inclusiv din acest punct de vedere. Astfel că lipsa confortului – sau invers, surplusul acestuia – determină caracterizarea lumii drept urâtă, frumoasă, grea, ușoară și așa mai departe. Și totuși, tu – cititorul, nu poți să nu te întrebi cum din ceva care la prima vedere se înfățișează drept urât poți scoate frumosul, în cazul de față, poezie fiindcă – nu-i așa? – numai termenul/ideea de poezie duce, în primă instanță, cu gândul la frumos, la romantism, la dragoste, la visare și ideal: „Și în satul scunzilor, tușește și scuipă toată lumea; în jur, prin bucătărie, secrețiile verzui sunt împrăștiate peste tot. O femeie bătrână, acoperită cu trei frunze de ngaria, mică și slabă – de-abia o ține împreună pielea împunsă de oase – se îneacă de tuse în timp ce Femele pune masa, adică ia de pe o scândură suspendată niște frunze uriașe care învelesc un terci din banane verzi rase. E folosită pe post de mămligă care, luată cu mâna, e întinsă în zeama unsuroasă dintr-o oală în care au fiert niște vietăți ce seamănă cu creveții.” (6) Iată că dintr-un astfel de tablou – respingător la prima vedere – se poate naște frumosul, poezia, chiar dacă acea lume este imediat alăturată acestei lumi în care noi, cei de pe cealaltă parte a Globului, trăim zi de zi: „știu că voi pleca / știu că viața mea are cărările în alte pământuri săpate / că fiul meu stă privind în zare avionul care mă aduce-napoi / mi-e dor de pâinea de-acasă / de mama care își pune mâna bătrână / în mâinile mele de fată / mi-e dor de bărbat / port cărțile mele în gând / mi-e dor să-mi încălț pantofii cu tocuri înalte și să trec pe străzile /

oraşului meu transilvan / mi-e dor până
şi de maşina mea când motorul porneşte
la rotirea cheii-n contact / de un concert
de crăciun mi-e dor / cântatul de colin-
de şi îmbrăţişarea mântuirii / doamne
/ de ce ni se pustieşte inima de câte ori
se zăreşte plecarea în colbul drumului /
vezi tu / mi-e dor de plecare / mi-e dor
de rămânere // yerutonga / nu vei găsi
dreptate pe pământ / nici pe insulele tale
/ nici pe continentele noastre / e multă
durere şi despărţire / copiilor le e foame
dacă nu de pâine ori taro / de iubire le
e foarte dor / bărbaţii se ucid între ei /
femeile se trădează / nu veni cu mine
Yerutonga / vei muri între cimenturi şi
fum de eşapament chiar într-o / noapte
de crăciun când nu se cântă decât colin-
de / mântuirea a ajuns şi pe insula ta /
uită de continente / visul tău e de-ajuns
pentru generaţii întregi” (7) Bineînţeles,
într-o astfel de poezie se pot descoperi o
mulţime de elemente cum sunt dorul de
casă şi în acelaşi timp bucuria de a te afla
acolo-altundeva unde totul este nou şi
îndeamnă la noi descoperiri ce dau naş-
tere la noi întrebări şi sensuri, neputinţa
separării (îndelungate ori definitive) de
rădăcini, menirea naşterii fiecăruia dintre
noi în locul în care i-a fost dinainte hără-
zit, capacitatea remarcării şi înţelegerii
existenţei identicului în locuri diferite ele
înfăţişându-se însă sub altă formă şi aşa
mai departe.

Şi fiindcă aşa se întâmplă întotdeau-
na cu o scriere – fie că e poezie, fie că e
proză – tot aşa se întâmplă şi în cazul po-
eziei Hannei Bota: o întâlneşti, o citeşti, o
vizualizezi şi o trăieşti călătorind împreu-
nă cu ea. Apoi, după un timp, la o nouă
lectură când imaginile s-au mai şters şi au
devenit destul de neclare, te reîntorci la
ea şi vezi cum imaginile încep să fie altele,
cum totul în jur începe să se reclădească
altfel de cum îţi reaminteşti de la prima
lectură, cum analiza fiecărui cuvânt, fie-
cărei fraze prinde alt contur şi încet-încet
coordonatele călătoriei se schimbă, iar

destinaţia devine alta. Dar tu, cititoru-
le, cine vei fi atunci? Vei fi acelaşi ori cel
de după lectură, cel de după călătorie,
cel din nou născut?: „căci mai există şi-o
altfel de naştere / când în tine intrând /
fertilizezi ovulul depus în craniu / de zei;
/ şi trupul întreg devine un uter / în care
creşti în cunoaştere / ca-ntr-un lichid am-
niotic. / devii un trup gravid, / aşteptând
să te naşti, / sperând că există / un uni-
vers de-o abundenţă debordantă / în care
visul fiecăruia e-mplinit. / lumea aceea
te soarbe / până ce pânțele-craniu /
devine prea strâmt, / oasele te-apasă, se
rup, pielea crapă, / doar inima împietri-
tă-n sisteme / se opinteşte să mai bată /
vechile frici, vechile frici, vechile frici ne-
gociază, / apoi renunţă şi te lasă să vezi. /
(...) / tu din tine născându-te / învăţând,
în sfârşit, de la fluturi şi arhangheli / cum
se zboară” (8)

1) **Bota, Hanna** - *Poeme hindice* - Editu-
ra Limes, Floreşti, 2013, p. 5 (din poemul *de
mână cu Dumnezeu*)

2) **Bota, Hanna** - *Imperfecţiunea perfectă.
Poeme în dialog cu sculptura lui Peter Jecza* -
Editura Fundaţiei Interart Triade Timişoara,
2018, p. 59 (poemul *locuire într-o cub-sferă*)

3) **Creţia, Petru** - *Poezia* - Editura Cartea
Românească, Bucureşti, 1983, p. 11 (din *Po-
ezia/Triumf* / notă: a se vedea întregul ... po-
em-pledoarie)

4) **Bota, Hanna** - *Omul şi piatra. Antolo-
gie* - Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2013, p. 273
(poemul *surâs*)

5) **Bota, Hanna** - op. cit., pp. 425-426 (po-
emul *despre timp*)

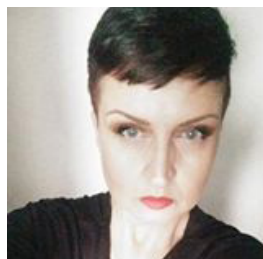
6) **Bota, Hanna** - *Ultimul canibal. Jurnal de
antropolog* - Editura Cartea Românească, Bu-
cureşti, 2011, p. 374

7) **Bota, Hanna** - *Poeme pentru Yerutonga.
Epistole exotice din Vanuatu* - Editura Brumar,
Timişoara, 2010, pp. 41-42 (poemul *dor exotic*)

8) **Bota, Hanna** - 33+3. *Poemele copilăriei*
- Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020,
pp. 127-128 (din poemul *naştere din nou sau
lecţie despre aripi*)

Poezie

Corina DAȘOVEANU

iarna aceasta
va avea numai nopți,
ca o mireasă
cu dalii negre pe piept...

nopți scurte,
tăiate din oră în oră,
așa cum se taie lujerul de idee
să fie pus în apa poemului.
până când din ea,
din idee,
nu mai rămâne decât secunda esențială.

vorbeam despre asta,
în timp ce îți puneam umbra pe umeraș
lângă a mea,
deși încă le mai băteau inimile.

le era sete
și ne cereau lumină potabilă.

ți-ai luat mâinile din corp
și le-ai așezat pentru această iarnă în
doliu
peste cuvintele mele.
am tăcut, dezgolindu-mi gura,
te-am primit lung
în întunericul feminin al buzelor mele.

ca o însămânțare de sentimente
în negru,
cu guri fertile
facem dragoste și facem moarte
în același timp.

începem o iarnă de dalii esențiale...

mă caută propria mea adresă
de vreo patru nopți.
dacă m-a văzut cineva,
să-mi lipească pe frunte un eu
și să mă trimită înapoi la expeditor.

m-am gonit din înăuntru
pentru că mă plictiseau, până la
cărămidă,
tencuiala perfectă, gresia și faianța
orelor de personalitate.

m-au dat afară din mine
propriii câini, propriile femei,
că le iau aerul și ideile de la gură,
să mă dau mai încolo,
mai unde
nu m-aș mai vedea de râsul moralei.

mai încolo nu e rău, este un aici bun,
dar nu mai am țigări
și-am căpătat încă un viciu,
autorâsul.

de nervi,
mi s-a răzgândit adresa.
nu face nimic,
încep să caut chiștoace de răs.

nici nu mai știu
când am urcat în taxiul ăsta.
probabil acum un milion de ianuarii
sau de deznădejdi.

nici nu știu

dacă trebuia să ajung sau să nu
în acel loc pe care nu am putut
să îl spun șoferului.

nu înțeleg de ce între timp sunt doar eu,
îmbrăcată gros
într-o singurătate cu glugă,
iar aparatul taxează
în continuare călătoria
în sfârșituri,
din ce în ce mai multe,
de ce taxiul merge din ce în ce mai încet
și are cai negri în loc de roți.

și cum se poate să nu am la mine
decât vieți în bancnote neschimbate,
să dau tot nimănui,
să mă certe din tavan dispecerul
(sau dumnezeu poate. nu știu.)
că nu vreau să cobor
și să tac, să tac, să tac
ca o liniște lipită în sânge.

ca o moarte cuminte, adormită
pe bancheta din spate.

știi?
sunt un om fericit.
starea
lui „de-a stânga ferestrei”
nu seamănă în nicio oglindă.

din bun-simț față de ceilalți,
din când în când mă tai la un deget.
nu destul. cât să sufăr totuși puțin,
așa cum mereu mă tai cu dragoste,
mult, la un vers.
am un soi de cuțit care trece
prin orice închipuire înainte de a o scrie.
ca o verificare de sânge.

dar tocmai asta e ideea.
am tot soiul de instrumente împrejur
pe care le înfig în poezie
sau cu care o ignor, o alint,

o sparg, o înjur sau o ard.
am un CV
plin de calificări
și metafore meșteșugărești.

tu nici nu îți dai seama
că una dintre cele mai mari fericiri
e să nu vrei. să reușești să nu vrei.
(pentru că, în general,
populația înconjurătoare vrea cumplit.
și n-are).

am să te învăț nevrutul,
probabilul meu iubit.

asta e la fel
cu greul care pleacă de pe tine,
ca atunci când noaptea
se dezbracă de negru într-o livadă
și, dintr-odată,
îți vine senzația aia în gură,
pe care o ai când gura mea
îți apasă pe buze
desenul succulent al unui fruct.

sau e ca atunci
când desfaci cuvântul de litere
și îl simți în sinele tău fără grame.

de fapt,
suntem singurii care nu cântărim
minutul sau secolul. sau era.
sunt la fel.
timpul nu are greutate.

și, pentru asta,
sunt un om fericit până la ziduri
și-am să te-nvăț nevrutul acela intens
de altceva.

Poezie

Mihail SOARE

Poem despre o dragoste cum nu s-a mai văzut

Dedicasem poeme tuturor femeilor lumii
dar fugeau speriate
când le spuneam că iubindu-se cu mine devenim o singură ființă cu patru ochi
numai uneia nu i-a păsat de înfățișarea asta stranie
ea pierduse toate trenurile din lume
r-ați ai dracului cu mașinăriile voastre fornăitoare

gărilor în care ajungea n-o încăpeau, totdeauna picioarele rămânându-i afară
așa m-am împiedicat de ele
(nu știu unde mergeam cum n-am știut niciodată,
zicându-mi că oamenii numai înspre magazinul de copârșee se pot grăbi
niște fraieri, doar e deschis non-stop)
și am umplut peronul cu toate cuvintele avute
de s-a închinat tanti aia care dădea cu măturoidul pe acolo
ceilalți călători au plecat cu toții speriați către alte gări

ea a râs și mi-a spus că desenase de când era mică un iubit care arăta ca mine
cu mâinile atât de lungi încât ar fi putut-o îmbrățișa de oriunde
și de pe malul opus al unui ocean
ce să-mi mai trimită scrisorele în sticle, n-avea nici un rost

m-am uitat la mâinile mele – avea dreptate, erau cu câțiva ani în urmă
până ar fi ajuns la ea treceau câteva revelioane
și ar fi fost deja bătrână
atunci mi-a spus că nu-i pasă și că ea e făcută din timp
și nu din carne care se mai zbârcește odată cu vremea
nu mângâiasem sâni făcuți din timp niciodată și eram curios
să le simt moliciunea de dirijabile
poate au și o nacelă ca un coș de pescuit, ca o vâșă cu miros de adâncuri
mă și vedeam acolo suit, în coșul ăla, zgâindu-mă de jur împrejurul ei
de unde lumea s-ar fi văzut așa cum e
cu orizontul strâmb ca un cerc de butoi nepăpurit
și cu omuleți și omulețe care nu aveau nici nebunia mea, nici sânii ei

doar niscai tânjiri cu gust de cenușă de rug abia stins
după o dragoste cum nu s-a mai văzut.

Nu puteam să-nțeleg

Nu puteam să-nțeleg cum stă osul sub carne,
ce blestem îl apasă să suporte tăcut
îndurând umilința unui melc fără coarne
târâtor anevoie printr-un veac prefăcut
Nu puteam să-nțeleg de ce doare plutirea
ca o cruntă tortură născocită de popi,
ca o rană sărată, ca un gol, ca psaltirea
recitită-n răstimpuri de eretici miopi
Nu puteam să-nțeleg câte ceruri există
și de ce fiecare nu îl are pe-al său
chiar de-ar fi să măsoare numai cât o batistă
năclăită de stele ca un geam de hublou
Nu puteam să-nțeleg care far mă încape
ca o haină lălâie și din care ocean
vreo armadă de vise și-ar croi peste ape
drumuri lungi către mine, s-acosteze în van
Nu puteam să-nțeleg de ce cântă copacii
sunt viori sau sunt arbori și cum fabrică flori,
lemn de cruci, de corăbii, de ce-i tulbură macii
când răsar printre iarbă pe sub ei, trecători
Nu puteam să-nțeleg care umbră mă mușcă
pe furiș de călcâie sau ce câine dalmat
îmi adulmecă urma, presărând praf de pușcă
pân' la portul din mine unde zac exilat.

se ia un vis
indiferent care / celor
iremediabil treji le recomandam a-l alege pe acela
din brațele căruia tocmai au evadat / se alege
din el un personaj / unul
mai slab de înger
ori unul ce a mișcat în front / în orice caz unul
care habar nu are

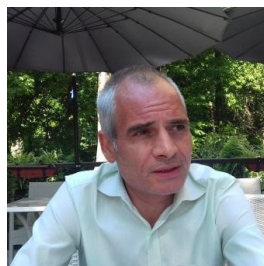
că despre el ar fi vorba / în numele
și pentru faptele sale
se ia apoi întregul vis la rost
la mișto
la întrebări
la frecat
se amestecă bine cu toate neputințele proprii
se ornează cu nițică părere de rău
se mimează un pic de disperare
după gust ori pricepere și se servește după
împrejurări
în papuci de casă ori bocanci
dacă efectul e cel scontat se repetă figura
dacă nu se repetă figura
după o vreme
vor ajunge să creadă toți
inclusiv tu
că asta este
a fost
ar fi
oricum faptele sunt de mult hăpăite
asemenea drepturilor de autor

Cafeaua de la ora cinci dimineața

după ce a sunat deșteptătorul
rămâi două trei minute în sacul de dormit al nopții
încheie-ți în respect pentru adversar sfada
du-te apoi cât poți de repede în bucătărie clătește-ți gura
cu o lignură de unt de lemn
pregătește cafeaua pornește computerul aprinde
lampa de la masa de scris
aruncă uleiul din gură spală-ți dinții obrazul dezmorește-ți gâtul
și încheieturile
bea un pahar de oțet de mere îndulcit cu apă minerală
așează bîrdaca de cafea cât mai la îndemână
ai făcut-o? / în regulă / acum poți să-ți scoți la iveală termosul
unde restul de aseară plînge călduț poți
să îl răstorni în obrazul celei proaspete să-ți spui
că oricum nu ai putea-o bea așa fierbinte
/ poți / să crezi că ai economisit ceva
să-ți ascunzi ție însuși
strîmbătura ce ar fi scuipat în ochi pișvaserul cu gust de rugină
scrie apoi
că ești necăjit
că toate corăbiile ți se îneacă în fiecare zi
că nu mai știi cum să ieși din această stare
ori
scrie că ești fericit că sari în sus de bucurie că ai mai rupt
o zi din calendar
ori
las-o baltă și fugi la serviciu

Poezie

Adrian BODNARU

*

Nu mai căuta
cuțitul de pâine —

uite o fotografie
cu margini zimțate!

*

Și totuși,
omul a ajuns
pe Lună, Andreea —

Andreea,
de la Vodafone!

*

Tot ce-ți spuneam
lua în greutate —

parcă mă lăsasem
de fumat.

*

Știu că ții aspirina
ca semn de carte —

mai la stânga,
în romanul de dragoste?

*

Am vorbit la recepție
să fie lumină
doar la etajele impare —

mi s-a părut
că e ziua ta.

*

M-aș ridica la nouă —

arbitrul de ring
să numere în luni!

*

Cămașa asta seamănă
cu fosta zăpadă —

ușor de călcat.

*

Scutură-ți cărțile,
una de alta! —

mi-e dor
de talcul Nadiei.

*

Te tot îndepărtezi —

dar și ziua
se tot micșorează.

*

Ce viață dezordonată,
de tei! —

înapoi și-nainte,
zăpada.

*

Ninge —

dacă nu se oprește toată noaptea,
măine putem dona sânge
pentru cicliști.

*

Puține greșeli
în seara asta —

când a apărut
la Humanitas?

Dumitru BALABAN

Strigătul

La orizont-case scufundate,
pe cerul toamnei timpurii,
printre zile stinghere, zile de cenușă,
dansau vagi siluete de femei.

Atunci, chiar de n-aș fi auzit strigătul,
tot ieșeam din bodega ordinară unde mă
trimiteau, deseori, aceste zile să gust din
plin bizara satisfacție că pot fi cel puțin
la fel de josnic precum alcoolicii din jur.
Poate că nu alergând și răsturnând totul
în cale, dar plecam fiindcă mă cuprinsese
deodată scârba de mine, de viață, de tot
– asta mă face să cred acum că nu a țipat
nimeni, ci a fost mai degrabă un coșmar
al cărui regizor a fost propriul meu creier.

Plecase...

și-n ceasurile neclare ale amurgului
de toamnă,
am pierdut-o-n înghesuiala lucrurilor,
iar eu m-am risipit în vânt,
cu strigătul oprit în gât,
ca un mănunchi de spini.

O plecare în zori

Sonoria deșteptătorului, după o
noapte prea scurtă, zgomotul apei în
baie îl fac să patrundă în realitatea noii
zile.

În timp ce-și bea ceaiul fierbinte, ea
își pune capotul să-l însoțească până jos,
unde, după o sărutare stângace, nu mai

stiu ce să-și spună. El pleacă, ea urcă
scara din nou.

O tentativă de haiku în zori

Iar visasem că visez și iar eu, cel din
vis, nu reușisem să mă văd pe mine, cel
ce visam, așa că dezamăgit și buimac
totodată stam pe marginea patului,
gândind cum aș putea da acestui vis o
formă literară, în timp ce printre jaluzele
pătrundea lumina tulbure a zorilor. Pe
jumătate treaz, am plutit, ca în vis parcă,
am întredeschis fereastra și primul
zgomot adus de freamătul noii zile a fost
gâlceava vrăbiilor din bolta de vie – ca în
turnul Babel, am gândit și înainte de a
merge iarăși să dorm, am notat repede:

„Ciripitul scatiilor

în zori,

Confuzia lumii!“

Acum, ce mai rămâne?

— Ușure! Gata! Acum!

Și mai pleca un capitol din viața
lui rostogolindu-se pe scări: saci cu
cărți, mese, scaune, tablouri, cărate cu
mișcări brutale, izbite cu indiferență de
pereți, de tavan, de balustradă, de tocul
ușii metalice de la intrarea în bloc și în
sfârșit, în parcare, după un ultim hopa-
hop, de oblonul mașinii, unde, odată
urcate, deveneau urâte în lumina crudă
a zilei. Repede-repede, le acoperea cu o

prelată, urca la volan și pleca încet-încet de parc-ar fi condus un dric.

Rămâneau în urmă pereții goi, martori muți ai trecerii sale pe acolo, grămezi de hârtii rupte – fraze, titluri sau planuri de povestiri ce odată îl exaltau și-l făceau să viseze la mari succese literare, iar acum nemaispunându-i nimic, se despărțea cu sufletul greu de ele.

- Ușurel! Gata! Acum! Vino și tu, fată, fir-ai tu a dracu, lasă mopu ăla, hai că e greu, nu putem, stai și te uiti cu ochii beliți ca muta, ia tu de mijloc, hai că nu e după el, trebuie să-l punem pe targă, ne mutăm, dom inginer, hai ușurel, așa, ce băiețel cuminte, ce are, fată, de urlă așa, ce-am zis, ei na, de unde să știu, nu ne mutăm dom inginer, nu, vine doamna să

vă ia acasă, taci dracu, asta de ce să nu-i mai spun, dom inginer e deștept, știe că s-a făcut bine și merge acasă, aoleu, greu mai e, băga-mi-aș, întâi picioarele, fă, of, viața mea, nu putem, ia uite cum s-a proptit, să vină asistenta să-i facă ceva, a... tocmai de dumneavoastră vorbeam, doamnă, așa, e bine, dom inginer, nu te-a înțepat nimeni, e gata, am scăpat.

Când izbuti să-și înalțe capul, fără să caute, privirea lui ajunsese în direcția potrivită și după ce se priviră în ochi, într-o străfulgerare tâmpă, începură să plângă deodată, pentru că în acele priviri era tot trecutul lor pe care-l pierduseră.

Ea se aplecă, îl șterse la ochi, el îi duse mâna la buze și „acum, ce mai rămâne?” murmură, fără să fie înțeleș.

Salvador Dalí – *Visul adus de o albină*

Proză

Enigma

Angela Irina GHINTUIALĂ

Victor stătea în poziția lotus, absorbit în meditație. Unchiul său întredeschise ușa, privindu-l cu oarecare curiozitate. Profesorul îl considera pe tânăr, ca fiul său de suflet. Se născuse „in vitro”, și cine erau donatorii, doar el, bătrânul, știa. Băiatul crescuse sub oblăduirea lui, ca un fruct al experiențelor sale. Dar moșul, cum îi spunea Victor, nu se ocupa doar de genetică, medicină, ci și de istorie, arheologie și multe altele.

Fără să-i fi auzit pașii, tânărul îi simți privirea și deschise ochii. Leși din poziția sa de meditație și-l privi întrebător: Ți-a reușit experiența? Vom vedea... Dar ce vrei să cauți acum? Tinerețea!... Simt că nu mai am mult... Pastilele nu-mi sunt destul. Vreau să pot munci, ca în tinerețe. Vreau să te văd la casa ta. Și tu, să continui cercetările mele. Am tot vorbit despre asta. Nu-mi place să stau între patru pereți, să tot caut... Sunt un spirit liber. Cine sunt părinții mei? De ce nu vrei să-mi spui? Nu vei fi mai fericit. Dimpotrivă... Ce e fericirea? Niciodată nu vom ști cu adevărat, cât de fericiți sau cât de nefericiți suntem. Caută singur și vei afla! Pleoapele îți sunt grele, tot mai grele... Vei dormi și te vei visa într-una din reîncarnările tale. Doar la semnul meu te vei trezi!

Victor se simți luat de un vârtej, care îl atrase înăuntru, într-o noapte fără sfârșit. Undeva, departe, era o lumină. O clipă doar și ajunse acolo. Se afla pe malul unui fluviu imens, cu maluri verzi.

Apoi nisipuri, cât vezi cu ochii. Pașii săi îl duceau spre un templu. Statui uriașe, oameni gigantici, pietrificați parcă. Intră în palatul său, pășind pe pietrele care-i dădeau fiori. Bolți înalte, lux orbitor, oameni care i se închinau ca unui zeu. Le cunoștea limba, deși nu-și amintea să o fi învățat vreodată. Intră într-o încăpădere ce îi părea familiară. După o draperie se afla o alta. Pe un scrin văzu o oglindă. Își privi chipul și tresări. Era frumos, părul îi era acoperit de ceva vărgat, iar pe cap avea un soi de diademă, cu un șarpe în față. Veșmântul îi era țesut cu fir de aur. Sunt faraon! Auzi șoapte de după perdea. Tutankamon trebuie să moară! Voi prelua puterea iar tu vei fi la mare cinste. Simți fiori reci și înțelese de ce chipul din apele oglinzii îi era familiar. El, faraonul, își aflase și numele. Avea să fie asasinat. Nu! Vreau să mă întorc!

Un pocnet din degete și se trezi în fața unchiului său. Își amintea tot. Nu, unchiule, vreau adevărul, dar nu cu jumătăți de măsură. Așteaptă o zi. Ești prea tulburat. Trebuie să te odihnești. Acum bea licoarea aceasta și dormi. Măine vei călători iar! Victor închise ochii și se prăbuși într-un somn adânc, fără vise. Când se trezi, simți o foame de lup. După ce făcu un duș răcoritor, intră în bucătărie, unde îl aștepta micul dejun. Mâncă fără să fie atent ce înghite, bău sucul de fructe, care-i plăcea mult și răspunse la mesajul Laurei, prietena sa, care-l chema la o partidă de tenis.

Când se întâlnește cu ea, înțelege că vocea și chipul ei le văzuse în tranșa aceea indusă, ea era femeia care-i poruncise moartea. Aruncă paleta și mingea, fără să răspundă întrebărilor și protestelor ei uimite.

Exercițiile la sală îi alungară gândurile și seara îl găsi în fața unchiului său. Am aflat cine a poruncit moartea mea. Știi, din cartea de istorie, cine îți erau părinții. Am mai avut și alte vieți? Caută singur și vei găsi răspunsul.

Somnul indus, aceeași spirală ce îl atrăgea în timp, întunericul luminat de o făclie. O forță îl chema parcă acolo. Se dezmetici într-un templu, aflat într-o peșteră. Deasupra, prin tavanul săpat în stâncă, se vedea cerul. Un ceas solar aștepta raza venită de sus, ca să arate ora. Mai încolo, un bătrân în straie albe, cu părul și barba lungi, ca un mag, uitat de timp. El, un flăcău în straie albe, cu mijlocul încins într-o curea din piele. Diegis, trebuie să se întrunească Sfatul bătrânilor! Tânărul făcu doar un semn că a înțeles. El nu putea participa la acest „sfat”. Se îndepărtă, spre un coridor subteran, luminat de făclii. Era destul de frig. Căciula din blană de miel îi strângea pletele negre, dar lăsau privirii o frunte înaltă, boltită, sprâncenele stufoase, ochii mari și adânci, nasul drept și buzele frumos desenate într-un zâmbet amar. Trăsăturile erau ferme, de om hotărât. Avea la brâu o sica, iar în picioare sandale. La gât, un lanț gros avea drept medalion un disc, iar pe acesta, simbolul solar. Pe lungile coridoare săpate în stâncă se prelingea din loc în loc apa, semn al unor izvoare subterane. Leși în sfârșit la suprafață. În apropiere, zidul cetății și un izvor, frate cu cel subteran poate. Pământul argilos strălucea în straturi de mică. Mai încolo, sanctuarul. Oameni adunați, de o parte tarabostes

și mai încolo pileates, ultimii, în straie simple, încălțați cu opinci. Marele preot urma să anunțe numele celui ce urma să fie jertfit. Trei țepușe înalte lângă zidul cetății, își așteptau jertfa. Nu te duce acolo, Diegis! O fată frumoasă, îmbrăcată cu cămașă lungă, albă, încinsă cu o curea, cu părul prins cu un pieptene de os, îi atrase atenția. Chipul ei îi era cunoscut. Din privirile oamenilor, îndreptate spre el înțelege că el va fi cel jertfit. Pentru ca poporul său să învingă legiunile romane. Cele trei țepușe își așteptau jertfa. O pocnitură din degete destrămă visul.

Tânărul se trezi scăldat în sudori reci. Nu așa, nu iarăși adevăruri pe jumătate! Am înțeles că sunt de neam regal. Din cele două vieți ce le-am trăit. Am înțeles și care îmi este femeia sortită. Știu ce strămoși am avut. Eu te întreb de mama și de tata. Unde sunt ei? Nu mai sunt. Ești ultima verigă a unui neam străvechi. Eu doar te-am crescut. Numele părinților mei, te rog! Bătrânul abia își mai trăgea sufletul. Vino mai aproape... Victor, aplecat peste unchiul său, prinse cuvintele din urmă ale acestuia: nu lăsa neamul să se stingă. Ești ultima verigă...

Decembrie

- 1 decembrie 1927 – s-a născut, la Caracal, compozitorul RADU ȘERBAN (m. 6. 02. 1984, București)
- 2 decembrie 1950 - a murit, la Geneva, pianistul, compozitorul și pedagogul DINU LIPATTI (n. 1. 04. 1917, București)
- 2 decembrie 1967 – s-a născut la Slatina – pictorul IULIAN STANCU
- 2 decembrie 1977 – s-a născut, la Slatina, poeta ALINA NEAGOE
- 3 decembrie 1904 – s-a născut, la Caracal, istoricul VASILE MACIU (m. 14. 02. 1981, București)
- 4 decembrie 1943 – s-a născut la Caracal, decoratorul, pictorul și graficianul VINTILĂ MIHĂESCU
- 4 decembrie 1967 – s-a născut, la Corabia, poeta CORINA DAȘOVEANU
- 4 decembrie 1976 – s-a născut, la București, prozatorul NICUȘOR RUSU
- 6 decembrie 1951 – s-a născut, la Cluj-Napoca, pictorița și graficiana CRISTINA BOTEZ
- 6 decembrie 1952 – a murit, la Cluj-Napoca, criticul și istoricul literar DUMITRU POPOVICI (n. 25. 10. 1902, Dăneasa)
- 7 decembrie 1987 – a murit, la București, poeta IOANA BANTAȘ, pe numele adevărat ELENA BALTAG (n. 10. 11. 1937, Slatina)
- 9 decembrie 1943 – s-a născut, la Slatina, criticul și teoreticianul literar LUIZA PETRE PÂRVAN (m. 15 decembrie 2017, Pitești)
- 10 decembrie 1997 – a murit, la Pitești, poetul MIRON CORDUN, pe numele adevărat GHEORGHE CÂRSTEA (n. 16. 11. 1935, Priseaca)
- 12 decembrie 1945 – s-a născut, la Amărăștii de Sus, Dolj, istoricul și muzeograful OTILIA GHERGHE
- 15 decembrie 1936 – s-a născut, la Stoicânești, Olt, pictorul, restauratorul și arheologul TRAIAN ZORZOLIU (m. 26.01.2015, Drăgănești-Olt).
- 15 decembrie 2017 – a murit, la Pitești, criticul și teoreticianul literar LUIZA PETRE PÂRVAN (n. 9. 12. 1943, Slatina)
- 16 Decembrie 1951 – s-a născut, la Băbeni- Bistrița, Vâlcea, pictorul VIRGILIU DAN DIMULESCU (m. 22. 10. 2020, Caracal)
- 20 decembrie 1869 – s-a născut, la Orlea, Olt, folcloristul și gazetarul NICOLAE PĂSCULESCU (m. 1942, București)
- 22 decembrie 1944 – s-a născut, la Slatina, poetul, prozatorul și dramaturgul DAN MUTAȘCU
- 23 decembrie 1911 – s-a născut, la Slatina, scriitorul și medicul ȘERBAN MILCOVEANU (m. 30. 08. 2009)
- 23 decembrie 1973 – s-a născut, la Medgidia, pictorul CĂTĂLIN PODOLEANU
- 25 decembrie 1937 – s-a născut, la Slatina, gazetarul și poetul AUREL GAGIU (m. 1. 05. 2006)
- 27 decembrie 1951 – s-a născut, la Vlaici (Colonești), Olt, pictorul MIHAI-MARIN CÂRSTEA

Etnografica

Cămăși cu altiță din patrimoniul Muzeului Județean Olt – vedete în dosarul UNESCO

Claudia BALAȘ

Pentru români cămașa cu altiță, asociată cu celelalte piese ale costumului popular, a fost și este o adevărată carte de identitate prin intermediul căreia își pot exprima apartenența teritorială și etnică.

Conform dicționarilor explicative, altița este „partea mânecii de pe umerii cămășilor femeiești (...), când e brodată cu cusături” (Dicționarul Academiei, 1907) sau „broderie lată, făcută cu arnici sau cu mătase pe umerii iilor” (Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Academiei RPR, 1958). În Dicționarul etimologic al limbii române (Editura Academiei Române, 2001, autor Alexandru Ciorănescu), altița desemnează „poziția superioară a mânecii, când este brodată”, iar etimonul propus de autor este latinescul *altitia*. Forma *altitia* are la bază latinescul *altus-a-um*, adj. = „înalt”, cu forma la superlativ din latina clasică *altissima*, în românește având sensul de „cel mai înalt”. Originea latină a denumirilor cămășilor purtate în arealul românesc este confirmată de cercetătorii lingviști, care sunt de acord cu originea cuvântului cămașă din latinescul *camisia* și al *iei* din latinescul *linea* (Zamfira Mihail, Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană, Editura Academiei R.S.R., București, 1978). De asemenea, forma păstrată în dialectul

aromân: *analt* = „înalt” (lat. *in-altus*) confirmă existența etimonului în ambele dialecte străromâne (Tache Papahagi, Dicționarul Dialectului Aromân, Editura Academiei Române, București, 2013).

În contextul ruralității tradiționale românești, cămașa cu altiță era percepută ca o cămașă bogat decorată, mai ales la umăr, fiind purtată, de tinerele fete de măritat, de mirese și de femeile căsătorite, în primii ani după nuntă, pentru a fi cât mai frumoase, adică mândre, apelativ des întâlnit în mediile folclorice din spațiul românesc. Inițial, altița avea un rol de reprezentare simbolică pentru status-ul purtătoarei, dublat ulterior, în timp, de o funcție decorativă care se dezvoltă cu precădere în secolul al XIX-lea în Muntenia și Moldova unde se folosea pânza din bumbac și din borangic, acestea fiind contexturi mai adecvate pentru broderia artistică. Se poate opina că în sudul Transilvaniei și munții Apuseni decorația pe umăr (altița) rămâne minimală datorită tipului de pânză a cărei textură, mai groasă și mai aspră, nu era adecvată pentru a concentra multe puncte de cusătură cu efect decorativ.

Costumul popular femeiesc de sărbătoare din Oltenia are ca piesă de bază cămașa cu altiță. Acestea îi sunt asociate două catrințe pereche (în față și la spate) sau un vâlnic țesut din lână, pieptare din blană sau veste din postav și catifea. Pe

cap femeile căsătorite poartă maramă din borangic și tulpan tivit cu dantelă și mărgel. Croiul cămășii oltenești cu altiță se încadrează celui mai răspândit tip de cămașă din România: tipul carpatic, și anume cămașa este confecționată din mai multe bucăți de pânză – una pentru față, una pentru spate, câte una pentru mâneci – toate încrețite în jurul gâtului pe o bentiță îngustă numită guler.

La cămășile vechi (secolul al XIX-lea – prima parte a secolului al XX-lea), altița era croită separat, fiind o bucată de pânză de cca 20 cm lungime, măsurată în funcție de lungimea mâinii femeii. În Oltenia, altița se introduce în structura cămășii, la partea superioară, prin intermediul unei bucăți suplimentare de pânză numită petec, care leagă altița propriu-zisă de guler. Funcția acestui petec este de a nu încreți prea multă pânză sub guler, creând disconfort la purtare. Unirea petecului cu altița, în partea superioară a umărului, este marcată printr-un șir/ registru de broderie similar celor din altiță. Mâneca propriu-zisă se prinde de altiță prin intermediul încrețului, un registru de cusătură care are rolul de a aduce la aceeași dimensiune mâneca, cu altița, încrețind la propriu pânza mânecii. Această modalitate de croire a mânecii cămășii femeiești reprezintă o formă arhaică de realizare a piesei, permițând executarea broderiei pe bucăți (petec, altiță, mânecă). Cămașa astfel confecționată se numește cămașă cu altiță separată și încreț funcțional. Pe măsură ce lățimile de pânză folosite la confecționarea mânecilor au fost mai generoase (peste 35-40 cm) încrețul mânecii devine doar un registru decorativ, pierzându-și funcția inițială. În prezent, mâneca respectivei cămăși cu altiță este lucrată de la guler până la manșetă din

aceeași bucată de pânză. Doar în România s-a mai păstrat petecul care unește altița mânecii cu gulerul propriu-zis.

Materiile prime și tipuri de țesături folosite la confecționarea cămășii cu altiță au constituit de-a lungul timpului elementul dinamic care a determinat evoluția și diversitatea zonală a cămășii cu altiță. Străvechea țesătură de in și cânepă, în două ițe, prezentă în toate zonele etnografice ale țării ca material unic pentru cămăși, este înlocuită, mai întâi, cu pânza din bumbac, țesută tot în casă și apoi cu cea procurată din comerț. Texturile pânzei de bumbac țesută manual sunt foarte variate, unele având caracter de marcă zonală. În prima jumătate a secolului al XIX-lea își face apariția la sate, cu precădere în Muntenia, Oltenia, Dobrogea și sudul Moldovei, borangicul. Finețea, transparența și efectul de vapores și diafan al țesăturii din borangic a determinat folosirea acesteia la confecționarea cămășilor femeiești de nuntă.

Compoziția decorativă a cămășilor cu altiță încununează munca femeii, conferind piesei valoare artistică și forță comunicațională. În toate zonele locuite de români broderia de pe mânecile cămășii este mesagerul ansamblului, fiind unitar ordonată în aceeași formulă tripartită – altiță, încreț, râuri – iar pe piept și spate se desfășoară alte două sau patru registre verticale/ râuri pentru a sublinia liniile de croi ale piesei și a flanca gura cămășii.

Alături de performanța tehnologică și excelența plastic-decorativă, cămașa cu altiță cuprinde în structura sa funcțional-artistică mesaje întemeiate pe străvechi precepte ale gândirii magico-religioase referitoare la valoarea apotropaică (protectoare) a ornamenticii și la capacitatea acesteia de a proteja omul de acți-

unea forțelor malefice. În spiritualitatea tradițională, romb, spirala, cercul, rozetele, stelele, crucea, coarnele berbecului, dinții de lup, hora, pomul vieții etc. nu sunt doar simple semne decorative. În credința țăranilor, acestea au menirea de a proteja purtătorul, aducându-i integritate fizică și mentală, prosperitate și fecunditate.

Simbolurile primordiale ale umanității, exprimate prin rigoarea formelor geometrice – linie, cerc, romb, pătrat, triunghi, spirală, cruce –, ne vorbesc despre soare și stele, despre pământ și apă, despre etapele existenței umane și despre universul spiritual al unui popor aflat într-un permanent dialog cu mediul înconjurător și divinitate. Din simbolistica ornamenticii costumului popular aflăm informații despre ocupațiile locuitorilor, despre păsări și animale, despre flori și plante, despre dansurile oamenilor, despre opțiunile și credințele fiecărei generații. Prin compozițiile și motivele decorative folosite la împodobirea cămășilor și a celorlalte piese componente ale costumului femeiesc – catrințe, fote, marama, pieptare, cojoace, șube, sumane – costumul devine o fascinantă concretizare vizuală a cosmogoniei și mitologiei românești.

Cromatică motivelor potențează forța comunicățională a decorului, fiind, cel mai adesea, legată de valoarea simbolică acordată diferitelor culori și tonalități, în mentalitatea tradițională. Din această perspectivă totdeauna mireasa avea cămașă brodată cu roșu, pentru a fi protejată de eventualele atacuri dușmănoase ale forțelor nevăzute sau pentru a nu fi privită cu ochi răi (deochiată) de celelalte fete, iar negrul sau albastrul ultramarin se considerau a fi culorile bătrâneții și mesagerii vizuali ai durerii în fața mor-

ții; cămașa cu broderie neagră se îmbrăca la înmormântări, purtându-se apoi pe toată perioada doliului, indiferent de vârstă.

Obiceiul ca la fiecare prag existențial – copilărie, adolescență, căsătorie, moarte – să se confecționeze noi piese de port, în special cămăși, pentru a fi îmbrăcate și etalate ca însemn de vârstă, gen, statut civil, prestigiu de neam și apartenență la comunitate explică numărul mare de costume existent în fiecare familie de români. Acestor obiceiuri li se adaugă credința că, anual, de Paști, fiecare om trebuie să poarte o cămașă nouă, că unui spirit renăscut odată cu Învierea Mântuitorului i se cuvine, pentru trup, și o haină nouă.

În completarea excelenței artistice, altă, poziționată totdeauna la nivelul umerilor, în zona de maximă vizibilitate a cămășii, are și importante funcții comunicăționale.

La sfârșitul lunii martie, mai exact pe 29 martie 2021, Ministerul Culturii din România și Ministerul Educației, Culturii și Cercetării din Republica Moldova au finalizat dosarul UNESCO „Arta cămășii cu altă” – element de identitate culturală în România și Republica Moldova”, dosar transnațional coordonat de România, care pledează pentru înscrierea *cămășii cu altă* în Lista Reprezentativă UNESCO a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității.

Ce presupune un dosar UNESCO pentru patrimoniul cultural imaterial?

- Documentarea, cercetarea, repertorierea purtătoarelor de competențe din zonele țării în care acest element este activ (sudul Transilvaniei, Oltenia, Muntenia, Bucovina) în perioada 2020-2021;

- Realizarea unui film de prezentare și a unui set de fotografii;
- Redactarea unui raport științific asupra cămășii cu alțiță;
- Alcătuirea unui complex dosar de candidatură într-un format solicitat de UNESCO.

Dosarul a fost realizat cu participarea grupurilor naționale de experți din România și Republica Moldova, elaborarea sa fiind coordonată de către Ministerul Culturii din România. Din grupul de lucru al Ministerului Culturii din România au făcut parte experți, profesori ai Facultății de Litere a Universității București, cercetători ai Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, al Academiei Române, dar și cercetători și muzeografi ai Muzeului Național al Țăranului Român, Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti”, Muzeului Olteniei, Complexul Național Muzeal ASTRA – Sibiu și Muzeul de Etnografie Brașov.

În perioada 2020-2021, experții din cele două țări au desfășurat o activitate susținută de documentare, cercetare, filmare și repertoriere a purtătoarelor de competențe din mai multe zone. Au fost astfel urmărite evoluția și viabilitatea tehnicilor de realizare a cămășii cu alțiță în actualele comunități rurale și urbane din România și Republica Moldova.

Elementul „Cămașa cu alțiță” figurează în Repertoriul Patrimoniului Cultural Imaterial din România, vol. 1, 2009, ediție tipărită și online. În luna ianuarie 2021, s-a elaborat documentul de înscriere a elementului de patrimoniu cultural „Arta cămășii cu alțiță – element de identitate culturală în România” în Inventarul național al elementelor vii de patrimoniu. Acesta a fost realizat de experți din cadrul Comisiei Naționale pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural

Imaterial a Ministerului Culturii, în colaborare cu specialiști cercetători științifici, etnologi și teoreticieni de artă.

Fișa de Inventar a *Artei cămășii cu alțiță – element de identitate culturală în România* a fost inclusă în Inventarul Național al elementelor Patrimoniului Cultural Imaterial Pentru România, organismul științific de specialitate din cadrul Institutului Național al Patrimoniului, din subordinea Ministerului Culturii.

Documentele reunite în dosarul de candidatură UNESCO ilustrează complexitatea problematicei acestui element reunind următoarele aspecte: denumirile locale/regionale ale elementului și arealul de manifestare, punctându-se croiul și tipologia cămășii cu alțiță, răspândirea elementului pe teritoriul României în secolele al XIX-lea și al XX-lea, cu transpunerea cartografică, în conformitate cu Atlasul Etnografic al României, vol. IV, Portul.

De asemenea, dosarul cuprinde viabilitatea elementului în prezent și prezintă răspândirea, pe teritoriul României, a practicilor și tehnicilor legate de coaserea și purtarea cămășilor cu alțiță. Reperele istoriografice și etnografice completează imaginea elementului din perspectivă temporală, demonstrând importanța sa atât în viața comunităților rurale, cât și a elitelor.

Sunt prezentate etimologia cuvântului alțiță, diversitatea regională a elementului, cu menționarea materiilor prime, a instrumentarului de lucru, a croiului, a modalităților de structurare a decorului, a motivelor decorative, a trătării lor plastice și a cromaticii.

Un loc aparte a fost alocat prezentării elementelor socio-culturale asociate cămășii cu alțiță, funcției sale comunicaționale, stării actuale a elementului,

precum și cadrului general de protejare, conservare și salvagardare a acestuia, cu măsurile generale și punctuale.

Studiul comparativ privind materiile prime, tipurile de croi, structura, decorul, ornamentele și cromatica s-a făcut spațial și temporal. Cercetările zonelor etnografice de manifestare a cămășii cu altiță au atestat răspândirea acesteia, în prezent, în Moldova, Bucovina, Oltenia, Muntenia și sudul Transilvaniei și au oferit detalii semnificative cu privire la existența vie a elementului. Documentul semnalează continuitatea artei cămășii cu altiță pe teritoriul României și în Moldova de peste Prut, semnificativă pentru definirea sa ca marcă identitară menită să asigure coeziune și apartenență. Totodată, în dosar sunt menționate măsuri și strategii de conservare, protejare și salvagardare a elementului, precum și riscuri în legătură cu elementul și practicantii.

Echipa de specialiști desemnată pentru a efectua cercetările de teren în Oltenia a poposit și la Muzeul Județean Olt. Câteva cămăși cu altiță din patrimoniul etnografic al muzeului au fost selectate pentru a fi incluse în dosarul care avea să ajungă peste câteva luni pe masa Comisiei Parlamentare UNESCO de la Paris.

Nu a fost ușor să alegem doar 5 cămăși din toată colecția. Am decis să prezentăm colegilor noștri aflați în misiune o cămașă cu altiță din comuna Vădastra, una din comuna Cezieni și alte trei, de tezaur, cu altiță lucrată separat și apoi atașată mânecii. Acestea sunt spectaculoase prin croi, materialele folosite, motive ornamentale și impresionează, nu în ultimul rând, prin vechime.

Una dintre ele este confecționată din pânză de bumbac țesută în două ițe, cusută cu fir de borangic vopsit natural

în culoarea grena. Decorul geometric dispus pe piept, la gura cămășii și cele două altițe este completat cu fir metalic cu miez textil și tel de culoare argintie (fig. 1, 2 – coperta a III-a). Din punct de vedere cronologic, această cămașă a fost încadrată în perioada cuprinsă între ultimul sfert al secolului al XIX-lea – primul sfert al secolului al XX-lea. Particularitatea ei este aceea că prezintă și acel petec pe umăr (umeriță) despre care am amintit mai sus.

A doua cămașă datează de la sfârșitul secolului al XIX – lea (fig. 3, 4 – coperta a III-a), fiind confecționată din pânză de in țesută în casă, în două ițe. Decorul, constituit din motive geometrice, dispus pe toată suprafața mânecii, altițelor, pe piept și la gura cămășii este realizat cu fir de bumbac de culoare bleumarin. Încrețul este unul decorativ, cusut cu bumbac de culoare roșu închis. Altițele și gulerul sunt înnobilate cu fir metalic auriu.

Cea de-a treia este o cămașă din pânză de cânepă, datând din perioada ultimului sfert al secolului al XIX / lea și începutul secolului XX (fig. 5, 6 – coperta a III-a). Decorul este tot geometric, cusut cu mătase policromă: roșie, galbenă, verde, albastră și completat cu fir metalic auriu. La această cămașă a fost folosită și cusătura „înfoiată”. Demn de precizat în legătură cu această cămașă cu altiță este faptul că ea se regăsește în albumul de cusături românești realizat de Eliza Brătianu, soția lui Ion I. C. Brătianu, publicat în anul 1943.

Dosarul de nominalizare va fi evaluat în cadrul celei de-a 17-a sesiuni a Comitetului Interguvernamental pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial din noiembrie/decembrie 2022.

Galeria de artă

Expoziție de grafică și pictură a artistului plastic Cristian Sima

Felix SIMA

După cum știm cu toții, unul dintre centrele iradiante de cultură ale municipiului Slatina este Muzeul Județean Olt, el fiind acela care protejază și păstrează cu grijă între pereții săi nenumăratele comori pe care le oferă spre vizitare celor ce doresc să cunoască patrimoniul cultural și istoric al zonei și nu numai.

Această ofertă de valoare a Muzeului Județean Olt include și o galerie de artă contemporană, o sală poziționată în centrul orașului, spațioasă, luminoasă, întrunind cele mai bune condiții pentru etalarea creațiilor artiștilor plastici slătineni și ale celor invitați de pe alte meleaguri. Dacă mai este nevoie de vreo explicație, gestul de a aduce arta contemporană în fața publicului înseamnă a pune în fața oamenilor acea oglindă fermecată în care ei pot vedea scrierile mai greu de deslușit ale lumii și ale vieții noastre de astăzi.

Această frumoasă galerie, denumită foarte sugestiv: „Galeria Artis” a găzduit, în perioada 27 martie – 20 aprilie 2021, expoziția artistului plastic Cristian Sima, grafician și pictor care locuiește și activează la Râmnicu-Vâlcea, fiind membru al acestei filiale a U.A.P. și care a avut bunăvoința să vină în mijlocul slătinenilor cu ultimele sale realizări, la invitația prof. Laurențiu Guțică. Expoziția a numărat treizecișase de lucrări, majoritatea grafică, desene în peniță și în creion, iar

Cristian SIMA

picturile sunt executate în culori acrilice pe pânză.

Redăm aici câteva din destăinuirile lui: „printre altele, folosesc și uneltele caricaturistului, fără a fi, însă, un caricaturist. Deformez partea exterioară a personajelor pentru a sugera, de fapt, malformațiile interioare suferite de subiecți. Chiar dacă în primă instanță suntem dispuși să vedem acest gen de stigmată doar la ceilalți, la prieteni, la oamenii de pe stradă, este foarte important să avem capacitatea privirii introspecte și să ne

descoperim propriile mutilări psihice, sufletești, rezultate din impactul, prin confruntarea cu evenimentele vieții, care, de multe ori sunt brutale. Mă consider un umanist prin vocație și formație (atât cât mai poți fi umanist în epoca noastră tehnocibernetică), de aceea veți vedea că în toate lucrările mele reprezintă ființa umană în cele mai diferite ipostaze, cu predilecție spre partea celei armonii pe care ne-o dă muzicalitatea lumii și vieții și a apropierei de animale, de alte ființe vii. Faptul că personajelor mele le lipsesc părți anatomice ori le sunt deformate sau dislocate, nu aș vrea să fie interpretat ca pe un apetit spre macabru sau morbid. Aceste, să le spunem: disfuncțiuni, provin de fapt dintr-o privire funambulescă, o privire care observă și scoate în evidență ieșirea lucrurilor dintr-o „normalitate” cu care suntem obișnuiți și în afara căreia nu vrem ori nu suntem obișnuiți să vedem. Iubesc în primul rând desenul, dar și atunci când pictez mă bucur de modul în care, pentru unii, culoarea vine să îl ajute să devină mai convingător.”

Pentru a vă ajuta să înțelegeți mai multe despre personalitatea lui Cristian Sima, aducem în fața dumneavoastră, aici, păreriile unor oameni de cultură, critici de artă, publiciști care îi cunosc expozițiile și care au dorit, de-a lungul timpului, să își exprime impresiile, ajutându-ne să completăm astfel portretul artistului.

„Cristian Sima, artist cu o efervescență activitate expozițională, este un autor a cărui consecvență scripturală a generat, de-a lungul deceniilor, un imaginar declanșator de experiențe și de proiecții aflate între real și ireal. Întipărite, stocate în subconștient, au fost proiectate într-un conștient care le reconstruieș-

te, făcându-le funcționale, alcătuind o morfologie stranie străbătută deseori de un puls „anecdotic”. Acest suprarrealism încărcat și irigat de simboluri are ceva din încremenirea și automatismul fotografic. Privilegiat de o mână profesionistă, el și-a găsit eliberarea din angoasele subconștientului printr-un fel de mânuire uneori ludică, alteori străbătută de persistența capricioasă a memoriei.

La Cristian Sima aura de onirism a trecut de granița visului și a născut în ființa umană intonații de un lirism subtil, într-o stare de purificare a materiei. Artistul și-a forțat, pornind de la diverse elemente ale memoriei sale culturale, propria umanitate, proiectându-se în ea cu sensibilitate, fără exces de limbaj și fără combustii febrile.”

Iolanda Malamen, critic de artă
revista „Luceafărul de dimineață” a
Uniunii Scriitorilor din România

„Pe Cristian Sima l-aș încadra fără nicio ezitare în categoria plasticienilor care refuză imediatul, prezentul, cântecele de sirenă ale momentului, spre a se transporta în alt timp și în acele spații imaginare pe care le alcătuiește trăirea sa.

Preocuparea lui constantă, vizibilă de îndată, e îndreptată către om și condiția umană. De aceea, majoritatea lucrărilor pe care le semnează, indiferent de tehnica aleasă spre a-și aduce la viață viziunea, au în centrul lor un personaj sau o compoziție cu personaje surprinse în gesturi și atitudini mai puțin comune. Cristian Sima operează o selecție riguroasă a ipostazelor, urmând calea unui vis pe care-l vizualizează continuu, parcă, astfel încât personajele sale dobândesc personalitate și o viață proprie, în relație de interdeterminare cu atmosfere-

ra pe care o generează și din care, în același timp, iau naștere. Onirismul, fantasticul, funambulescul, dar și spiritul ludic sunt prezente în aceste compoziții, fiind de fapt „ingredientele” lor principale.”

Luiza Barcan,
critic de artă

„Cristian Sima, un plastician cu o bogată experiență artistică, absolvent de arte și membru al Uniunii Artiștilor plastici din România, ne aduce, în această expoziție pe de o parte picturi, ce fac parte din ciclul „Întâmplări adevărate”, în care personajele par în dialog cu sine, făcând abstracție de noi cei care, intruziv, vrem parcă să intrăm în lumea lor și să le descifrăm tainele. În completarea misterului vin și „îngerii”, care se lasă captivi în ceramică, trădând interesul artistului pentru studiul nu doar al fizionomiei, ci și al interiorității personajelor, fiecare dintre ele asociate cu o anumită gamă de trăiri. În lucrările de grafică denumite inspirat „Baroc and roll” regăsim un artist minuțios, dar mai mult decât atât, un împătimit al detaliului, cum de altfel sunt

graficienii. Personajele sale, surprinse în cele mai variate ipostaze, sunt plasate în sfera oniricului și se „joacă” nu doar într-un context ales de plastician, ci și cu mintea noastră, forțându-ne să le găsim locul și rostul într-o poveste ce ține mai mult de imaginație și de irațional, altfel spus, de capacitatea artistică de a explora în imaginar, de suprarealism.”

Mimi Necula, critic de artă,
Realizator TVR

„Forța sugestiei vizuale alternează cu un releveu imaterial al sunetului, ale cărui vibrații se resimt în datele picturalității, artistul evocând ciclul existențial, relația cu universurile concentrice, cu lumea de aici și de dincolo. Așadar, unul dintre cele mai importante elemente de civilizație ale comunităților medievale este actualizat prin păstrarea semnificației mistice, redefinind un arhetip sonor și vizual cu mijloacele estetice ale picturii. Propagând ideea de clopot ca obiect și păstrându-i semnificația, dar căutându-i și un corespondent acustic prin interacțiunile cromatice și grafice, Cristian Sima recurge la forme conice, semicirculare, dreptunghice, care să articuleze armonios lucrările cu iluzii auditive, din care sunete grave și surdinizate stabilesc corespondența dintre spații, planuri, structuri geometrico-plastice. Lumea cvasidimensională a sunetului și fizionomia acestuia sunt descompuse și recuperate, utilizând formule ale aceluiși spațiu sacru aflat în contextul clopotniței și al clopotului, semnificațiile imaginilor explorând sensul ascetic al motivului pictural.”

Ana Amelia Dincă,
critic de artă

„Indiferent de tehnica folosită – creion, peniță, acuarelă – caută umbra, vulnerabilul, defectul, tulburile din ființa umană. Personajele lui împrumută din caricatură elementele care sugerează gradul de deteriorare a structurii interioare. Trebuie să recunoaștem că este un extravagant. Lumile închipuite de el magnetizează. Viața este acolo intensă pe toate palierele. Și chipul, și trupul omenesc sunt într-o dinamică permanentă, fac încontinuu exerciții de transfigurare. Cristian Sima este, trebuie să recunoaștem iarăși, de-a dreptul cuceritor. L-au denunțat franc toate doamnele și domnițele care scriu cronică plastică, între ele – Iolanda Malamen, Luiza Barcan, Mimi Necula, Ana Amelia Dincă.”

Liviu Martin, jurnalist

„Cristian Sima, ajuns acum la deplina maturitate artistică, nu se dezmințe în temeinicia abordărilor sale picturale,

și ni se înfățișază, la această expoziție, al cărui aspect de sinteză nu putea să ne scape, anume cu lucrări care să-l reprezinte cu adevărat și să-l individualizeze printre confrății de breaslă. Ne prezintă nu în primul rând pictură ca atare, ci mai ales grafică. Și fapt este că în sine această alegere nu a dat greș, căci poate grafica lui Cristian Sima este cea care îl singularizează în breaslă. Grafica sa nefiind nicicum tărâmul unor jocuri și tatonări, ci dimpotrivă, o abordare mai strictă privind obiectul dintotdeauna al artei grafice: omul ca atare, insul generic, redus la esențe, înfățișat în contexte relevante – în cazul nostru, în raportare la celelalte arte primordiale: muzica mai ales!... Iar mâinile ocupă prim-planul, de-o expresivitate vecină cu adorația – ele au un ce fabulos, parcă din sfera magiei, și nu doar atât, ci se constituie în personajele principale, daterminante,”

Ion Lazu, scriitor

Galeria de artă

Ion Musceleanu (1903-1997)

Ioan IOVAN

Este un temperament meridional, solar, pictor de peisaje luminoase și calde, aflate în plină vară, de portrete compoziționale cu tinere fete și de o formulă artistică în care îmbină echilibrat percepția realistă cu starea impresionistă. Se situează aproape opus picturii sobre și reci realizate de Marius Bunesco, amândoi fiind născuți în Caracal și constituind repere majore ale picturii românești contemporane. Este de aceeași vârstă cu Alexandru Ciucurencu, Victor Brauner, Aurel Ciupe, Micaela Eleutheriade, Elbert Nagy, Octavian Angheluță, cu doi-trei ani mai tânăr decât Margareta Sterian, Henri Catargi, Catul Bogdan, Aurel Băieșu, Max W. Arnold, Lucian Grigorescu, Nutzi Acontz, Iosif Rosenblut, Sabin Popp și cu doi-trei ani mai în vârstă decât Gheorghe Vânătoru, Eugen Gâscă, Corneliu Baba, Petre Abrudan, Ion Popescu Negreni, Ion Țuculescu, Gheorghe Ionescu. Face parte, cum se poate constata, dintr-o generație artistică densă, compactă, alcătuită, în bună măsură, pictura românească interbelică și cea din perioada următoare, din a doua jumătate a secolului trecut, inclusiv fiind parte reprezentativă a artei românești contemporane.

Ion Musceleanu se prezintă ca fiind autorul unor peisaje senine, însorite, a căror căldură echivalează căldura sufletească, cu care sunt receptate, pictura arătându-se a fi loc de întâlniri cordiale, a fi prilej pentru bucuria de a descoperi frumusețea și tinerețea ca reprezentând

măsura tuturor lucrurilor. Așadar, pictează, nu formele lucrurilor, ci sufletul lor, deodată cu ecoul produs în lăuntrul celui care le vede și le contemplă. Lucrurile există pentru a bucura și bucură pentru a mai sublinia o dată că lumea în care trăim, cum a spus Leibniz, cea mai bună dintre lumile posibile. Iar pictura lui Musceleanu este un mod de a opri timpul exact pe clipa cea mai luminoasă și a face ca locul și momentul respectiv să nu treacă, să rămână, pentru a-și îndeplini pentru totdeauna rostul de a bucura. Lucrările lui repetă luminozitatea lumii, sunt încrezătoare în ce arată și sugerează că sunt definitiv fixate în grația clipei de față. În mod esențial, lumea evocată emană căldură, la fel cum spiritul care o animă așteaptă bucuros frumusețea care știe că există și care, astfel, i se oferă. Prin urmare, se poate spune că Ion Musceleanu face parte dintre pictorii fericiți, iar peisajele lui sunt confirmări ale frumuseții lumii și ale bucuriei de a trăi, de a vedea și simți. Atmosfera însoțită determină, în mod esențial, înțelegerea și starea sufletească, determină lumina plină care inundă și învăluie într-un mod anume, sugerează prezența panteistă ca existând pentru a face lucrurile și lumea așa cum ni le prezintă această pictură. Lumea pe care o vede și o simte, apoi o fixează pe pânză, parcurge normalitatea sănătoasă, fără nimic în plus și nimic în minus, numai bucuria locului și a momentului, a clipei de față. O asemenea clipă de față este suficientă

sieși, încât nu pare să admită că a avut un trecut, un ieri care să fi fost altfel, la fel cum, mai ales, nu simte sub nici un fel un viitor, un mâine diferit. Existența de vară, de plenitudine nu trece, nu este o vârstă a lumii, ci este o permanență a ei, pictorul propunându-ne, după cât se pare, o altă idee despre viață și eternitate. De aici, probabil, provine și justificarea faptului că atât peisajele sale, cât și personajele din portrete se află mereu în cel mai echilibrat punct dintre prezența lor fizică și starea lăuntrică, punctul cel mai de sus, cel mai luminos. Există, de fapt, aici, o stare a picturii, pe care pictorul reușește să o identifice printr-o pensulație largă, chiar cu intruzii impresioniste în aproximarea formelor și în angajarea culorilor în raport cu lumina. Această larghețe a execuției, la rândul ei, situează echilibrat imaginea între realism și impresionism. Peisagistica pe care o realizează deține un indubitabil caracter meridional, dar fără a viza nici exotismul, nici pitorescul. Vizează, totuși, o normalitate vie, care pulsează după un tempo deconspirat de ritmurile cromatice.

Practică, mult și semnificativ, portretistica, aproape exclusiv în varianta compozițională bust și, de asemenea, cu preferința mereu manifestată pentru fete tinere și frumoase. Viziunea clar dezvoltată realist prezintă personaje, și ele, definite ca prezență fizică, fără a-și propune sondarea personalității, fișarea psihologică. Frumusețea lor fizică este suficientă pentru a le caracteriza, iar picturalitatea cromatică este suficientă pentru a rezolva adecvat imaginea, iar armonia cromatică este suficientă pentru a sublinia echilibrul, poate mai mult decât statica figurii și dominantele de culori calde, tonalități de roșuri și oranjuri. Sunt un fel de elogi aduse feminității frumoase și tinere, în naturalitatea ei, fără nimic de artificiu, fără nimic

ostentativ, fără cochetărie. Este arătată cu fidelitate, așa cum există, fără nimic subliniat, fără nimic apăsător, nici fizic, nici psihic, nici în contururi, nici în culori. Echilibrul acesta devine, de fapt, stare de permanență în care sunt regăsite toate personajele portretizate, favorizat de calmul evocat, de liniște, de luminosități. Existența personajelor se conjugă și contribuie, la fel de mult, la realizarea picturii, așa cum contribuie lucrul artistului cu sine, căci demersul auctorial este sincer și direct, conexas mereu cu adevărul văzut și reținut.

Ion Muscelanu prezintă un cotidian surprins în haine curate, capabil să ofere bucurii ochiului și sufletului, imagini luminoase și optimiste, slujite de forme aerisite și de culori diafane, de o pensulație fără densități apăsate și fără împăstări, de o structură cromatică asemănătoare frescelor. În mod distinctiv, aproximarea, echivalarea formei este realizată cu ajutorul culorii și cu urmele spontane, cu trăsăturile libere, în actul ei de sugerare. Forma nu se lasă descrisă, ci numai acceptă să fie rezumare, mai mult dedusă, aluzie, loc, urme ale unor peisaje solare și ale unor figuri liniștite, văzute și simțite în regim diurn, încrezător. Este cronicarul în imagini al unei lumi odihnite și împlinite, mulțumite. Plenitudinea ei solară se exprimă prin forme radioase, forme care luminează. Primatul aparține sugestiei de maximitate formală și cromatică, forme care tresaltă, lucruri care jubilează. Evident, lucrările sale prezintă lucruri care există întâi ca structură picturală, apoi ca formă și culoare, de aici, balansarea lor între realism și impresionism, între recognoscibil imediat și sugestia expresivă pentru figurativ, pentru starea lui, pentru ecoul afectiv, al efectului de comunicare dorit.

Galeria de artă

Gheorghe TEODORESCU-ROMANAȚI (1891-1980)

Loredana IANOVICI

S-a născut la Caracal, reședința fostului județ Romanați, a urmat Academia de Arte Frumoase din București, avându-i profesori pe Gheorghe Demetrescu Mirea, Costin Petrescu și Frederic Storck, apoi a fost profesor la Călărași, Craiova și la Liceul „Gheorghe Lazăr” din București. A deschis expoziții personale la Turnu Severin, Galați, Craiova, iar la București a expus la Sala Mozart, la Ateneu și la Dalles. A expus o personală la Paris, în 1933, la Galeria Pleyel. Fiind pregătit de Costin Petrescu în arta monumentală, a pictat mai multe biserici în partea de sud a țării. A deprins pictura de șevalet de la Demetrescu Mirea, dar s-a desprins de academismul învățaturii primite și s-a îndreptat spre altă formulă artistică, a cărei practicare îl situează printre pictorii postgrigorescieni, deci într-o factură care a îmbinat impresionismul cu postimpresionismul, pentru a realiza o pictură de orientare de ordin realist. S-a exercitat în mai multe specii, natură statică, flori, peisaj, portret, încadrându-se în tradiția picturii românești, instituită în urma operei grigoresciene.

În naturile statice practică analitica formelor, cu anume insistență pe detalii, cu atenția îndreptată spre materialitatea lucrurilor, de aici și prezența lor pregnantă, expresia particulară urmând

să fie mereu angajată în respectarea realului, dar pe care îl știe supune unei selectivități care favorizează decantarea imaginii până la a putea fi considerată în sine, independentă de real (*Natură statică cu candelă, Crap*).

Împrejurarea că realizează numeroase tablouri cu flori dovedește că, atât auctorial, cât și ca specific al realizării, al trăirii, este un liric deschis frumuseților sensibile ale lumii. Catifelările petalelor din diferitele corole dau picturii nu doar identități cromatice, dar le sugerează însele calitatea, variabilitatea tonurilor și transparențelor. Sunt flori care trăiesc și aceasta se întâmplă pentru că sunt simțite sufletește, sunt bucurii nu numai pentru ochi, ci și pentru că înfrumusețează locul și viața. În mod vădit, preferința pentru flori provine din dimensiunea sufletească, din credința în posibilitatea paradisiacului. Pictorul este captivat de formele și culorile corolelor, de varietatea lor naturală, este atras, în primul rând, de particularitățile lor coloristice, de densități și transparențe, de nuanțe și de tonurile determinate de lumină, de catifelările pe care aceasta le determină. Pictura reușește să sugereze viața lor proprie, felul în care există și trăiesc. Toate florile lui sunt așezate în interior, în vase, dar, prin felul de a se arăta vii,

fac trimitere la grădină, după cum grădina face mereu trimitere la paradisiac, ca temă, ca motiv, pot fi relaționate simbolic, cu atât mai mult cu cât fiecare floare deține capacitate proprie de a fi considerată ca un anume simbol (*Garoafe, Flori de măr, Flori de cireș, Trandafiri albi, Lalele, Ulcior cu bujori, Flori albe, Floarea soarelui, Garoafe și frezii*).

Totuși, cele mai multe lucrări pe care le-a realizat sunt peisaje, fie peisaje din natură, fie biserici, fie porți, își lasă atenția îndreptată și spre peisaje cu case, străzi, mănăstiri, bordeie și curți țărănești. În mod vădit preferă orizontul arhaic, poezia lucrurilor rămase dintr-un trecut revolut, dar fără a lăsa impresia de învechit, de decrepitudine. Toate există cu frumusețea lor acum, cu locul lor, cu vremea lor. Dacă timpul a dispărut, au toată libertatea de a-și afirma în mediul rustic toată arhitectura pe care o dețin și care a devenit subiect de expresivitate și de frumusețe aparte, cu sens pitoresc și încrezător. La fel și natura care este vegetația, copacii din pictura sa, țin tot de o frumusețe întreținută de pitoresc și de viziune încrezătoare. Elementul principal al acestor peisaje este vegetația, variabilitatea ei observată, de regulă, în timpul verilor însorite. Formele pe care le oferă copacii arată bogăția naturii, viața ei cordială, dar și sunt aceste forme antrenate mereu în a oferi frumusețe. Sunt peisaje de calm și de liniște, de bucurie și de stări reconfortante. Datorită naturii, lumea este așa cum se vede și cum se oferă, primitoare, așteptând deschisă omul pe care să îl bucure, căruia să i se ofere integral. Pare să stea mereu trează, vie, după felul în care trimite ecouri ale afectivității (*Peisaj, Peisaj cu copaci, Casă și copaci*). Această natură cu vegetația, vara aflată în ple-

nitudine, este și cadrul firesc, ambianța așteptată în care se încadrează casele, acestea stând în vegetație cu senzația că sunt, așa, îmbrățișate și ocrotite, la locul lor (*Casă la țară, Casă arhaică, Casă în-sprită, Casă cu cerdac*).

Gheorghe Teodorescu-Romanați a pictat fresce la interiorul bisericilor, acestea fiindu-i familiare și apropiate, astfel că a realizat numeroase pânze peisagistice cu biserici vechi din lemn și biserici de mănăstiri. L-au reținut prin arhaismul lor, prin rusticitatea caracteristică, patinată de vreme, de soare și de ploi. Sunt în mod semnificativ observate și fiind înregistrate în calitatea lor esențială de a fi construcții din lemn și par a aparține mai mult pitorescului decât sacralului, mai mult observației decât sentimentului pios. Se impun ca arhitectură străveche, au devenit aproape laice, precum casele. Sunt strâns aderente pământului și fără elanuri ale formelor, ale acoperișurilor către cer. Pare-se că vor, prin felul lor de a fi, să se lipească de pământ, căci apar ca niște movile, ca niște forme ale pământului. Chiar și patina vremii, primită de lemnul din care sunt construite, contribuie la transfigurarea lor, la a se apropia de pământ, în a fi pământii, în a fi ajutate să se integreze pământității. Sunt rugăciuni tăcute ale oamenilor, dar și locuri de întoarcere în elementaritatea telurică (*Biserică de lemn, Biserica mănăstirii, Biserica de lemn din Drăguș*).

În mai multe lucrări îl preocupă tema porților, și acestea transfigurate de vreme, cu lemnul patinat de soare și ploi, sau cu stâlpii din piatră sau cărămidă înclinați sau ciobiți, cu muchiile lovite, cu bolțile fisurate. Își arată bătrânețea, dar cu atât devin mai expresive. Sunt entități, totuși, arhitectonice și își poartă rostul mai mult ca sugestie, căci nu

au mai fost deschise de nu se știe când. Nu mai sunt spații de trecere, sunt, mai degrabă, un fel de arcuri de triumf ale timpului și ale trecerii. Au devenit sigur locuri ale singurătății și uitării, ale unui trecut îndepărtat și mit, au rămas singure, căci împrejmuirea din care au făcut parte a dispărut demult. Acum, așa, sunt intrări pentru nicăieri și nicicând (*Poartă, Poartă veche, Poartă părăsită*). Aceleași arhaități, același timp revolut i se integrează și alte lucrări cu teme altele, episodice, dar făcând parte organi-

că din edificiul picturii lui Gheorghe Teodorescu-Romanați (*Interior țăărănesc, Vatră, Stradă veche, Mănăstirea Cozia, Castelul Bran*). În schimb, florilor le sunt asociate portretele (*Șalul cu flori, Portret de tânără*). Cumva aparte, apar lucrări inspirate din universul rustic țăărăesc și care aduc o notă de exotism în această pictură a realului prezent și trecut propriu, a spațiului, a peisajului românesc în care a trăit și pe care, în secvențe de autenticitate, l-a arătat (*Bordei țăărăesc, Curte țăărăască*).

Gheorghe Teodorescu-Romanați – *Bordei țăărăști*

Poezie

A.T. BRANCA

urgia urmei poetului

când vei pleca păsările își vor înghiți cântecul
în grădină pomii vor rămâne săraci
în fântâna albă ecoul se va îneca
cerul se va pustii, stelele vor fi oarbe
țipăt de moarte va secera seara
licuricii și zdrențele neliniștii

inimile celor ce te-au iubit se vor înnegura
cântul lumii nu va mai fi același
sufletul tău se va sfâșia
pășind printre florile triste

când vei pleca oriunde te vei duce
pace nu vei afla
fără fermecarea versului
fără taina florii
fără suspinul izvorului
fără seninul zării
fără arcușul viorii.

nimic esențial

nu există nimic esențial de pierdut
într-o viață în care totul e pierdere
mi-ai spus, deci... să nu ne plângem
să lăsăm cuvintele să se așeze natural
unele lângă altele într-o muzică a firescului
lucrurile banale au în ele multă poezie
dacă lași liniștea din tine să se reverse
o auzi în fiecare bătaie a inimii,
în fiecare desprindere a frunzelor
în suflarea care le poartă în aer

în ultimul lor vals
 în clipitul ochilor umezi
 prinse în o mie de cadre dintr-un oftat
 în versul pe care acum îl scriu
 nu-mi amintesc exact ce n-am vrut să pierd
 frumusețea primului pas, a celor care au urmat
 a primului cuvânt, a celorlalte lucruri
 pe care le-au făcut și le-au spus fiii mei
 dragostea pentru ei s-a aurit,
 s-a topit în forme de frunze în inima mea
 am știut că va veni ziua când le voi pierde
 când totul se va sfârși ca să înceapă totul
 cum se aștern mereu alte cuvinte pe foaia albă
 deci... întotdeauna e bine
 să integrezi abstractul în concret
 să desprinzi umbra de lucru și să-i dai suflet
 așa cum figurantului i se dă un rol mare.

ninsoarea din mai

o vrajă care m-a cuprins, mi-a tulburat simțurile
 mi-a vălurit pielea, mi-a strâns trupul
 într-un corset de omăt cu sfori de mătase
 mi-a deocheat inima, nu se mai încape pe sine
 sânii mei visează înfiorați mângâieri
 ca florile de cireș năucite de ninsoarea târzie din mai
 privirea mea în privirea ta, își destramă lumina
 pășește cu tălpile goale pe sârma subțire
 întinsă peste lume de sufletele noastre,
 un înger întreabă în șoaptă dacă sunt trează
 miresmele nopții se revarsă în cascadă
 peste simțurile mele
 în care se țin așteptările ființei fragile
 le ascult susurul prin oase
 din cântecul lor curg izvoarele, inundă cerul
 îmi sărută ochii goi de lumină
 cu murmure îngemănate genele mi le-apeacă
 visurile mele sunt trestii pe lac
 doar umbrele lor îi tulbură pacea
 în gândurile mele risipite răsar curcubeie.

Poezie

Marian VIȘESCU

Obol

A scăpat pâcla din șoldul
lanului de grâu și înghite
suflete la fiecare masă.
Le dospește pe vârful limbii
împletindu-le amurgul.
Noaptea sparge pereții
de piatră ai minții
și străbate retina profanând
palmele celor sacrificați
pline de seninul din obol,
trimițându-i către
Aheron cu gurile căscate!

Cuptor!

Cerul se scaldă într-un aluat
pe care îl plămădește o mână absentă
cu gesturi amuzante prin care
trece și ncolțește grâul în genunchi.

Arde pământul cu pumnul închis
de teamă să nu-i scape din palme
minutul umed al tălpilor întoarse.

Soarele își crestează buzele
cu un ciob de corb, iar copacii
își scutură frunzele la picioarele noastre
cu gesturi amuzante prin care
un velier începe să moară
ca spuma de mare izbită de țărni!

Pe dunele pustii,
se simte o durere asurzitoare
în căderea bruscă fără zgomot
a unei umbre alături de un trup,
încolăcindu-l cu o îmbrățișare,
iar palmele îi mângâiau genunchii
învelindu-i cu o pânză de păianjen.

Moartea râde peste tot,
îi trecea trupului prin stern
ca o herghelie în galop
ce răscolea iluzii unde nimic nu moare.

Doar el, odinioară, gardianul umbrei,
aude moartea ce-l împunge tandru
și ploaia ce comprimă...
Adâncul din deșert!

Arătătorul mi se scurge
printr-o reverie deschiotată
a buzelor...
Pare un melc ce alunecă
într-un cântec de somn interzis.
Neliniștea mea cu forme puține,
îți despică coapsele
cerând tribut, vrăjitorii viageri.
Instincte nesătute și sălbatice,
ne dezgolesc și ne dezbină

într-o imagine fulguindă
cu brațe de dantelă.

Să-mi scrii!

Ce mai faci...
când toamna fluturii
se sting sub culorile aripilor
scăldate în ploaie?
Ce mai faci...
când oamenii calcă
bălțile de pe trotuare,
într-un ecou intim,
strivind o sărutare?

Să-mi scrii când vrei,
la toamnă!
Într-o dimineață, devreme,
când timpul e volubil
și conturează o formă discretă
a iubirii care ascultă vântul
inocent din oase.
Să-mi povestești...
cum versul saltă
peste iarba pe care treci.

Să-mi scrii poeme...
Ce mi se înnoadă-n gând,
ispite în versuri cu clipiri
ce s-au dezlănțuit.
Azi pentru tine prind fluturi
scriind și trăind risipit.

Tu vino...
și umple cerul cu o vară,
când florile îmbracă în sărutări
bobocii ce plâng cu lacrimi lumină.

Atinge-mă până mi se rupe carnea,

rid după rid alungându-mă departe,
iar degetele mi se frâng adânc sub
coaste.

Tu vino...
Când încă îți sunt viu
și munții-nțarcă brazii la soroc,
să mi te faci colind,
adânc să te pătrund,
iar sărutarea ce ți-o port
pe buze să o gust...
tăcând!
Tu vino...

Întuneric...

Nimic nu se poate ține în palme
ca marea ce se-ascultă într-un val.
Din copacul vieții răsare nemurirea,
se revarsă, ca o nevoie de mântuire,
peste lume, urme repezi, risipă... iubire.
Într-un colț al casei,
un înger își plânge aripa ruptă,
cu pieptul strâns în brațe
mă ceartă cu tăcerea-i mută.
Îl chem ca să-l hrănesc c-o rază de lună
în mijlocul nopții sub umbra unei lămpi.
În colțul lui retras se simte tulburat,
își vindecă durerea cu genunchii la gură
și din aripa-i ruptă,
răsare lumină!

Poezie

Victor MAROLA

CAD PIETRE ȘI BRAZI

În pace e luna, se miră și ea
Atâta rumoare în lumea cea rea,
Așteaptă să cazi, apoi să vorbească,
E ceață pe văi, să nu vă orbească...

Sunt pietre ce cad, dar nu te lovesc,
De ape-s purtate, pe drum se opresc,
Doar unele lasă în urmă dureri,
Și alții zâmbesc, sunt tot cei de ieri.

Sunt unii ce râd, prea bună li-i viața,
Ei, Sfincși nemișcați, cu ochii ca gheața,
Se simt mai utili în lumea de azi,
Privesc și așteaptă o clipă să cazi.

Bătrânii se sting în lacrima nopții,
Se duc, nu mai pot să-și vadă nepoții,
Nu-i aer destul, oxigen pentru ei,
În orașul cu cruci, cu arbuști și pigmei.

Iluzii trăim, facem credite mari,
Cavalerii surâd, îi vedem că sunt tari,
Cu privirea în jos printre ei ai să treci,
Iar ei te privesc tot cu ochii lor reci.

Brazii? Sus la munte, acolo-s retrași,
Prea mulți sunt tăiați, apoi ei sunt trași,
Sunt drepti, îi admiri, pentru verdele lor,
În furtuni ei mai cad, ei rămân în folclor;

Voia lor ca o stâncă și cu fruntea în nori,
Lângă ei de-i admiri, uneori simți că mori,
Și apoi înviezi lângă cetina lor
Parcă-i văd și acum și de ei îmi e dor.

CONFESIUNE

Am călcat firul de iarbă în zori,
când stropii de rouă
ne trezeau la viață.

Am strivit câțiva melci
pe cărările îmbibate de ploi,
fără să primesc vreo pedeapsă
pentru ucidere din culpă.

Și flori de mai am frânt ades,
ori ramuri mici de liliac,
fără să mă simt vinovat
de distrugerea mediului ambiant.

Oare cât mă mai suportă natura,
sora noastră bună,
pentru nelegiurile mele?

Cât de mult ne iubește,
fără se ne reclame
în fața instanței de judecată!

Firul de iarbă cade
sub greutatea tălpii scorțoase,
se ridică cu dificultate,
dar nu-l condamnă pe cel care
a trecut grăbit și l-a ignorat.

Așa plăpând cum este,
firul de iarbă se înviorază
cu roua înmiresmată,
primește lumina, care-l inundă,
se ridică tăcut, fără să certe pe nimeni.

Dar eu am reușit să mă ridic?
Voința mea este mai slabă
decât puterea firului de iarbă,
firav în simplitatea sa genuină.

DOAR IUBIREA

Sufletul celui atins de durerile lumii
se deslușește în privirea temătoare
de pe chipul blând al celui ce așteaptă,
cu mâna tremurândă
pe trecerea de pietoni,
tulburată și ea de sirenele
eliberate în ceasuri amiezii.

Adolescentul întârziat îl prinde de braț,
îi oferă încredere, îi alungă temerile,
iar fața celui cu bastonul alb
se înseninzează.

Mirat de cuvintele simple
ale celui de lângă noi,
pe care nu-l vedem uneori,
am înțeles că timpul
este doar un criteriu efemer,
care nu edifică.

Doar iubirea înființează,
ne cuprinde în taina vieții,
roua ei ne înviorază
în diminețile seninului de mai,
iar verbul „a iubi”
trebuie conjugat ontologic,
la prezentul continuu.

Poezie

Ovidiu DINICĂ

Fata numerelor naturale

fata din colțul prelung al străzii
 se rătăcește în cifrele mărunte,
 vântul o asaltează cu pagini de ziar,
 se simte înconjurată ca și cum o ceață de maimuțe i-ar cere mângâiere,
 tacticos ea își toarnă din lumina galbenă a zilei
 surâzând silabelor,
 cuvintele îi sunt
 sugrumate de privirile curioase
 ale pietonilor strânși
 ca pe un câmp cu fluturi în jurul său,
 îi fac tabloul
 în care desfac inima asemeni unui pepene,
 multe felii cu semințe negre și umede
 le împart în iarba mirosind a primăvară
 ivită după genunchii rotunzi ai fetei,
 cu zeama pepenului în barbă ei
 sorb cuvintele
 în timp ce ea numără norii,
 ei vorbesc despre numere naturale
 ca despre iubire.

Chiriașii

din cetate nu au rămas decât zidurile,
 pictorii de ocazie scriu lozinci
 ca și cum și-ar lua doza de narcotice,
 la umbră chiriașii
 aleargă după o gură de aer,
 înnoadă nevoi de la o lună la alta,
 se îneacă cu zeama de varză acrită din butoaie

în care doar șerpii înoată,
canicula le arde bucuria,
învață să deseneze pe pereți frigul de la poli,
prin ochiuri de geam înghețat li se aruncă speranța,
tornadele sunt cuprinse în program,
de la cantine de cartier primesc porții cu fasole
din cazane fierbinți,
pe pereți atârnă legenda
ca un vis colorat ce-i întoarce la drum,
când se sting feștilele se ceartă pe becurile ce se ard frecvent
de parcă ar fi cu toți arvuniți întunericului,
nu văd străzile promise,
timpul îi îngroapă de vii.

Grafică de Leo Kober

Cartea zilelor noastre

Patru nume cu renume

Adrian SIMEANU

Yes, Queen, Toto, Sting. Două supertrupe de prin Albion, un solist asemeni și-un grup de calibru nord-american. A postat despre toți consecvent, competent colegu` Sorin Călin. A scotocit, povestit, explicat și comparat îndelung și avizat despre ce-au creat și lăsat până-acu niște ani. Înnebunit chibzuit după pop, rock jazz și simfonic de soi cum nu-s mulți pe la noi. Cunoscător avansat clar documentat, în teoria, tehnologia de gen. Căutător îndârjit de nume și date despre discografii, concerte și interpreți, tehnicieni, studiouri, producători. Încercând, izbutind a etala nimerit virtuțile de neclintit ale unor creații de vârf în domeniu. Ce au adunat, la-nregistrare și prezentare, instrumentiști, vocaliști care mai de care. Unii, răposați între timp, alții, activi încă în varii formule pe diverse scene. Sorin reușind astfel să dea informații utile celor curioși, loiali, serioși. Iubitorilor de rock, în mod special. E o midienciclopedie în muzica asta și-i socot efortu` de apreciat, neîndoielnic de lăudat. Meritoriu cert pentru pentru urbea sa, Râmnicu Sărat. Ce se mândrește,

de pildă, cu Vali Sterian și Flori Cristoforeanu, etern îndreptățit...

Păcat însă, greu păcat, că n-a mai lucrat și n-a corectat, când a adunat textele în op*. Aș fi putut afirma, aproba, garanta că sunt chiar o carte de învățătură. Nu doar o strânsură într-un volum gros, pe ici și pe colo ușor arțăgos. Sau malițios. De-ar fi regândit și revizuit materialu` tot, cred c-ar fi ieșit produs reușit. Pe de-a-ntregul împlinit și deplin binevenit. Oricum, l-am citit covârșit de interes și voi stăruî să se-ntâmple asta. Că nu e tardiv...

Muzica zilelor noastre

O unealtă magică?

Dalma Lidia TOADERE

Țineam în mână o baghetă. Prima mea baghetă de dirijor. Adusă de un coleg de la Salzburg. Bețișorul de lemn, probabil cel mai ieftin instrument folosit în muzică, mă făcea să mă simt mare, importantă, mândră, onorată și în același timp minusculă, intimidată, poate chiar speriată de responsabilitatea ce avea să apese pe umerii mei. Eram studentă la clasa de dirijat a maestrului Petre Sbârcea și urma să conduc pentru prima oară o orchestră. Una profesionistă. În fosa Operei Maghiare din Cluj. Bagheta conferindu-mi autoritatea de a comunica muzicienilor interpretarea pe care hotărâsem s-o dau muzicii lui Mozart...

În jurul baghetei, ca și al profesiei de dirijor, plutește o aură aproape mitică, aș spune. Cărți, articole, conferințe-n domeniu par să aibă o predilecție lexicală spre magie, vrăjitorie: „Magicieni ai orchestrei”, „Arta și alchimia dirijatului”, „Puterile magice ale baghetei dirijorului”, „Leonard Bernstein: dirijorul cu o baghetă fermecată”, de exemplu. Este oare ceva mistic în ea sau e doar o simplă unealtă?

Bagheta extinde mișcările brațului, oferind orchestrei o vizibilitate mai bună. Există însă și dirijori care n-o folo-

sesc. Pierre Boulez a declarat că n-a simțit vreodată nevoia ei, considerând că dacă gestul e suficient de precis nu e necesară extensia optică. Valery Gergiev, la rândul-i, a dirijat atât fără, cât și cu baghetă. Uneori, cu una de mărimea unei scobitori. Căci, în fond, nu ea, ci acela care-o ține în mână dă viață muzicii pe măsură. Ucenicul vrăjitor aflând și el că numai maestrul poate stăpâni cu-adevărat duhurile...

Rămânând în context, trebuie să amintesc și întrebarea lui Bernstein: „Cum pot să vă descriu magia momentului începerii unei piese muzicale într-un concert?” Referindu-se desigur la acea fracțiune de secundă pe care dirijorul o simte ca unica posibilă pentru începutul potrivit al cântării. Mai exact, acel *aufтакт* dintâi. Neîndoielnic esențial. El dându-mi și mie, probabil, certitudinea că dirijatul îmi este chemarea. Astfel că, de atunci, caut să mă apropiu și eu, cu fiece *aufтакт* (și cu tot ce urmează după acesta), de adevărata magie. Vorba lui Dumbledore, directorul școlii-n care s-a format Harry Potter, cel mai îndrăgit vrăjitor al vremii de azi: „Ah, muzica! O magie dincolo de ce facem noi aici!”

Muzica zilelor noastre

Pianist și mentor

Marius BOLDEA

Unul dintre cei mai prolifici pianiști români de azi, Viniciu Moroianu, are o activitate concertistică remarcabilă. Abordând o paletă vastă de lucrări, de la muzica barocă la cea contemporană. Printre ele, desigur, lucrări ale compozitorilor români (integrala creațiilor pentru pian ale lui Dinu Lipatti, de exemplu). Sau, adesea, în primă audiție, opusuri moderne autohtone, precum concertele pentru pian și orchestră ale lui Radu Paladi și Carmen Petra Basacopol. Bach, Beethoven, Rachmaninov și atâția alții nelipsind nici ei din palmaresul acumulat până acum, evident.

Pedagogul și mentorul Viniciu Moroianu, la rândul-i, este un exemplu de profesionalism și dăruire transmise discipolilor săi. Mă simt recunoscător că am avut șansa de a-i fi student și masterand. În prezent, domnia sa fiind membru în comisia de îndrumare a tezei mele doctorale. L-am cunoscut la Academia Sighișoara (unde au loc, anual, recitaluri, concerte și masterclass-uri cu diverși muzicieni de nivel) și nu pot uita prima impresie când l-am auzind cântând. Era la două zile de la moartea renumitei colege de breaslă, Mihaela Ursuleasa, care obișnuia să concerteze și ea la această manifestare transilvană. S-a așezat la pian și a anunțat publicul că înainte de programul stabilit o să cânte, în amintirea Mihaelei, „Coralul” în sol minor, de Bach/ Busoni. A fost un moment copleși-

tor: liniștea, solemnă, iar interpretarea, divină...

La Universitatea Națională de Muzică București, în sala 112, profesorul Moroianu împarte clasei sale de pian cunoștințele și experiența sa. Substanțiale, cu siguranță. Atmosfera e destinsă constant, de cele mai multe ori asistând la curs și alți colegi ai celui programat. Maestrul lucrează cu o infinită dăruire și pasiune față de minunata artă a muzicii, astfel încât energia acelor momente este indiscutabil creatoare pentru tinerii instrumentiști, în procesul lor de formare și afirmare artistică. Eu unul am fost și rămân norocos c-un asemenea dascăl ales. Ba chiar și țara se poate mândri cu dânsul oriunde, oricând, realmente...

Muzica zilelor noastre

Cornul, regele orchestrei

Petrea GÎSCĂ

Din cele mai vechi timpuri, cornul a însoțit vânătorii în escapadele cinegetice, a fost partener conducătorilor de poștalioane, dar și mijloc de comunicare între oștiri sau grupuri de oameni aflați în primejdie, de exemplu. Este totodată instrumentul ce rareori lipsește din partiturile compozitorilor clasici, romantici, moderni sau contemporani, în domeniul muzicii culte. Nu întâmplător Robert Schumann spunea că „dacă vioara este regina instrumentelor, cornul este regele orchestrei”! Ori, precum frumos scria poetul nostru național, „peste vâruri trece lună, codru-și bate frunza lin, dintre ramuri de arin, melancolic cornul sună”. Timbrul cald și catifelat, uneori metalic și războinic, suav și dulce, nostalgic, profund, apropiat de vocea umană, captivând orice iubitor de muzică.

În orchestra simfonică, el face legătura armonios între diferite grupuri de instrumente. Iar ca solist beneficiază de un repertoriu divers și captivant. Căci au scris concerte pentru corn și orchestră mari compozitori, punându-l în valoare cu multă măiestrie. Aceasta ducând la dezvoltarea lui și determinându-i pe meșterii de profil să se întreacă în făurirea de exemplare tot mai complexe și mai performante. Amintesc aici doar firma *Alexander Mainz*, cu o tradiție de peste 250 de ani în fabricarea cornului cromatic nelipsit în orice ansamblu simfonic sau de operă.

Cântatul la corn este dificil, instrumentul fiind socotit de specialiști unul dintre cele mai pretențioase din orchestră. În acest sens, reputatul dirijor Herbert von Karajan afirma că „trebuie să te porți cu primul oboist și primul cornist din orchestra simfonică precum cu iubita”. Iară faimosul cornist român Paul Staicu, stabilit în Franța, socotea că „instrumentul cere interpretului un caracter robust, hotărât, pe cât de sigur, pe atât de atent asupra imperfecțiunii”.

Școala românească de profil s-a dezvoltat începând de la mijlocul veacului trecut, în special. În prezent, reprezentanții ei fiind apreciați pe toate scenele lumii. *Dicționarul corniștilor români*, publicat de mine acum un an, cuprinde 431 de corniști profesioniști români și basarabeni, dorindu-se o mărturie despre slujirea cornului, pasiunea și devotamentul cu care atâția muzicieni s-au apropiat, benefic, de acest nobil și de nădejde instrument. Și eu, printre ei, se-nțelege...

Muzica zilelor noastre

„Mondial”, iubit și astăzi

Adrian SIMEANU

O trupă autohtonă dragă românilor mult. La drum pornită ferice acu` cinci decenii juma`, în București. La „303”, club politehnist binecunoscut. Membri de-nceput, Filip Merca, la bas (vivace, di-bace, pregnant), Gabriel Drăgan, minunată voce, Florin Dumitru, tobar, Dragoș Vasiliu, Dan Panaitescu, chitariști, Mihai Constantinescu, și el vocalist. Inevitabil, în timp, componența se schimbă. Pleacă unii, vin alții. Apărând, de exemplu, Romeo Vanica, pianist componist, Gabi Litvin, tot la chitară și Radu Stoica, de asemeni gurist. Mircea Drăgan, organist componist. Mișu Cernea, toboșar. Sau Vlad Gabrielescu, Iuliu Merca ori Doru Tufiș, ghitariști și dâșșii. Inevitabil, hiturile vin unu` dup-altu`, rapid. Concertele se-adună benefic, succesu` le stă alături îndreptățit. Iar noi, ăia cu rock & roll înfrățiți până la ultima picătură de sânge, aproape de muzica lor fără șovăire. „Mondialul” împletind inspirat, pe plai mioritic, *beatul*, *bluesul*, *popul* și *hard-rockul* în piese cantabile veșnic.

Melodioase, armonioase nespuse. Pe versuri celebre din poezia noastră de altădat`. La suflet, majorității, mergând apăsător...

Eram adolescent când auzit-am la radio a` lor cântece de neuitat nici în ziua de azi. Sau când, împreună cu mama, susținătoare de-același nivel, îi văzui, ascultai pe viu la grădina de vară din urbea natală. Urmându-i după-aia, pe cât fu posibil cu gându` și sufletu`, deplin meritat. Căci ne-au făcut să vibrăm, să visăm și să ne-ntărim în ideea de libertate. Ca și alții, în epocă. Una reticentă-ndestul, ideologic vorbind. Ca să nu zic ostilă de-a dreptu`. Ce nu voia decât slavă și osanale pentru „cârmaci”. Rocku`falnic și planetar răspândit, fiind socotit de incultii „tovarăși” ceva decadent și primejdios pentru „societatea socialistă multilateral dezvoltată”. Ce s-a dus, până la urmă, la coș. „Mondialul” însă rămânând, pe disc, precum se cuvine. Proaspăt și îmbietor, cald, original și cuceritor...

Limba noastră

Cuvinte din bătrâni

C. VOINESCU

TÂRTIȚĂ

În *Sfârșit de veac în București*, Ion Marin Sadoveanu, descriind casa Barbiilor, de pe Podul Mogoșoaiei, zăbovește cu privirea pe pereții unor odăi reci și întunecoase cu multe fotografii, printre care și *cârduri de păsări, cu curcani înfoiați și găște grase, cu târtița de pământ...* Părții posterioare a coloanei vertebrale la păsări (de unde cresc penele cozii) i se zice **târtiță**, vorbă care a trecut Dunărea la noi dinspre bulgari, *tărtica*, dar și dinspre sârbi, *trtica*. Sinonimul său, **noadă**, moștenit din latinescul *noda*, este atribuit mai mult animalelor, potrivitându-se însă, după cum ne încredințează Anton Pann, și păsărilor: *Prepelița se ține că e cu coadă, și ea e numai pân' la noadă*. Vrednică și de alte tâlcuri și nuanțe, vorba s-a așezat, când a sugerat frica, într-o expresie precum *Îi tremură târtița că și va pierde portofoliul de ministru* sau, dimpotrivă, într-o altă locuțiune, când sugerează o dorință intensă: *Le sfârâie târtița după scaunul de prim-ministru*. Zice Petru Dumitriu: *Rațele sălbatice, lișițele, cufundarii... se cufundau... cu târtița în sus și ciocul pescuind în apă*.

SCHEMBEA

Prietenul meu, doctorul M. Ș., fin degustător de artă și de delicatese, dar și de vorbe vechi cu aromă de Levant, a scos deunăzi din cufărul cu arhaisme **schembeaua**, pe care a întrupat-o după rețete

doar de el știute și bine tănuite, la un foc doar atât atârnat cât zeama să dea în clocot domol. Scriban, care dă și varianta *șchiombeá*, îi găsește obârșiile prin Persia veche, de unde a ajuns la turci cu forma *işkembé*, iar la bulgari și sârbi – *škembé*. Pe scurt – *ciorbă de burtă* sau, după cum tot Scriban zice, *pântece de vacă (din care sărăcimea face ciorbă)*. Șăineanu observă aportul semantic al vorbei în expresia *a mânca schimbeaua, a se păcăli* deci *într-o afacere*. Zice Caragiale: *Adevărul e că schembeaua dreașă bine, cu puțin ardei roșu, este, la ocazie, superioară cafelei*.

SORBET

Dintr-un basm aflăm că *Făt-Frumos... fu primit de Alb-împărat cu multă cinste și îmbiat cu felurite sorbeturi răcoritoare*. **Sorbetul** este o băutură răcoritoare, preparată din suc de fructe și lichior, cu etimon franțuzesc (*sorbet*), pe care Coșbuc o distinge, prin limpezime, de vin: *Ah! tulbure-i, doamne, impulsul sorbet/ și limpede-i vinul oprit de profet*. După cum aflăm de la Camil Petrescu, **sorbetul** are și concurenți: *Vara braga și limonada sunt purtate în spate și în donițe ferecate frumos cu cercuri de alamă și ținuite cum se cuvine*. După ce ne lămurește că **braga** are etimon rusec, Scriban observă că pe la noi *cu comerțu ei se ocupă foarte mult Bulgarii*. Până să trecem, după model și etimologii franțuzești și nemțești, pe **limonadă** și **citronadă**, cea mai ieftină

băutură răcoritoare era **braga**, de unde și vorba, păstrată încă și azi, *ieftin ca braga*. Zice Kogălniceanu: *Se întrebuițau sorbetele turcești și braga moldovenească*.

BULZ

La mare căutare pe la stânele noastre din Carpați, **bulzul**, știe toată lumea, este un cocoloș dolofan de mămăligă, ascunzând în pântecele său rotund brânză, urdă, caș, după socoteala baciului care-l perpelește pe jărăgai, dar și după cum ne convinge Sadoveanu într-una dintre scrierile sale: *Scoteau din trăistuțe bulzii de mămăligă cu brânză și-i așezau la rând ca să se prăjească în preajma gătejelor aprinse*. Obârșia voroavei se pierde în negura vremii, niciuna dintre ipotezele avansate nerezistând rigorii probelor lingvistice, cu toate că, nu întâmplător, mai aproape de adevăr s-ar părea a fi albanezul *bulez*. Creangă îi zice, potrivit dulcelui grai moldovenesc, **urs**, cel așezat drept merinde în traista gospodarului pornit la drum: *Nu știu cum îi cade un urs mare din sân și de-a dura prin clasă*. Prin aninarea unor afixe de corpul său fonetic firav, **bulzul** și-a sporit familia lexicală cu verbul **a (se) îmbulzi** și cu substantivul **îmbulzeală**. Zice Cezar Petrescu: *Se îmbulzeau amarnic... droaie de condicari, și mărchidani, și cavafi, și țârcovnici*.

ALE PĂINI

Într-un loc din *Descult*, Zaharia Stancu scrie: *Coca din căpistere a fost întinsă pe cârpător*. Așadar, cam toate ale pâinii, de la *grâu* la *țest*, sunt latinești. Element de comparație în Miorița, *Fetișoara lui, / Spuma laptelui; / Mustecioara lui, / Spicul grâului, grâul* e moștenit de la romani: *granum*, precum **făina** din *farina*, vorbă întâlnită la Eminescu, în poemul *Călin*: *Trec furnici ducând în gură de făină*

marii saci... Moara își are obârșiile în *mola*, **căpisterea** în *capisterium*, **cârpătorul** – în *coopertorium*, *cuptorul*, despre care Creangă zice: *Într-o bună dimineață feciorul mamei îi și aduse o noră pe cuptiori*, vine din *coctorium*, iar *țestul* din *testum*, peste care dăm la Ispirescu: *Încălzise țestul și băgase o plăcintă să se coacă*. Latinescul **albie** (*alvea*) s-a trezit concurat de turcescul **covată** (*kuvata*), **coca** are părinți încă necunoscuți, iar **vatră**, cu atâtea ascunse tâlcuri românești, trebuie asemuit cu albanezul *vatrë*. Zice Coșbuc: *Focul e-nvălit pe vatră, / Iar opaștele-au murit...*

CINZEACĂ

Cum a descălecat... – zice Caragiale – a intrat în cărciumă... să-și prinză inima cu un ciocan de rachiu... Macedonski într-altfel spune: *la trageți-mi încoa câte o cinzeacă!* – în timp ce Sadoveanu mărturisește: *Ne-am dus și-am băut câte-o sângeapă de rachiu*. Zaharia Stancu are variantă regională proprie: *Din mână în mână trece țoiul de țuică, ulceaua cu vin*. Marcel Luca versifică în grai bănățean: *Vischi, zece mii un deț, / Șapce – beutura mov, / Dar mai ieftină la preț / Trei mii, votca Gorbaciov!* Așadar: *cinzeacă*, derivat din forma populară *cinzeci*, măsură pentru băuturi alcoolice, egală cu 0,16 l sau, după Scriban, *cinzeci de dramuri de băutură din ocașua veche*; *ciocan* (familiar), păhărel în formă de sticlută cu gâtul strâmt și lung, din care se bea rachiu – din slavonul *čekanŭ*; *sângeapă* (alterare populară din *cinzeacă* – *sânge+apă*, sunt de părere Șăineanu, dar și Candrea); *țoi* – păhărelul asemănător ciocului păsării cu același nume, presupune Șăineanu; *deț* – din germanul *Dezi(liter)*, decilitru. Și încheie Gică Petrescu: *la mai toarn-un păhărel, / să ne mai trezim nițel!*